

Ambtsopvattingen binnen de Gereformeerde Bond in de periode van 2000-2010

De invloed van de ambtsvisie op het functioneren van de gemeente.

Afstudeerproject - Bronnenstudie
Naam: Marian Vennik-Joossen
Studentnummer: 040430
Opdrachtgever: Teus van de Lagemaat
Coach: Jan Hoek
Studiejaar: 2010-2011
Datum: juni 2011

Inhoud

Woord vooraf	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Verschillende visies op het ambt.....	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Drie types van ambtstheologie	5
1.3 De hoogkerkelijke visie op het ambt.....	5
1.3.1. De Rooms Katholieke Kerk	6
1.3.2. De Anglicaanse Kerk	6
1.4. De klassiek gereformeerde visie op het ambt.....	6
1.5. De gereformeerde ambtsvisie nu.....	8
1.6 Op zoek naar eenheid	8
1.7 Ontwikkelingen in Nederland	9
1.7.1. De Nederlands Hervormde Kerk.....	9
1.7.2. De Protestantse Kerk in Nederland	10
1.7.3. De Christelijke Gereformeerde Kerken.....	11
1.8 De invloed van de cultuur op de kerk	13
1.9. De invloed van de cultuur op het functioneren van het ambt.....	15
1.10 Conclusie.....	17
Hoofdstuk 2 Ambtsvisies binnen de Gereformeerde Bond	18
2.1 Inleiding	18
2.2 Visies vóór het jaar 2000.....	18
2.2.1. De aanleiding voor de Bond om zich rekenschap te geven over het ambt.....	18
2.2.2. Een handreiking vanwege de Gereformeerde Bond.....	19
2.2.3. Visie van de studiecommissie onder leiding van C. den Boer	19
2.2.4. De visie van C. Graafland	21
2.3 De periode van 2000-2010	22
2.3.1. Inleiding	22
2.3.2. Verschillende visies op het ambt.....	22
2.3.2.1. De formele lijn van de Gereformeerde Bond.....	23
2.3.2.2. Geroepen om te dienen.....	24
2.3.2.3. Gelijkwaardigheid van de ambten.....	26
2.3.2.4. Het ambt als ‘tegenover’ – spreken met volmacht.....	28
2.3.2.5. De plaats van de vrouw in de gemeente	30
2.3.2.6. De plaats van de kerkelijk werker	33
2.3.2.7. Inzetten van gaven voor de opbouw van de gemeente.....	36
2.3.3. Omgaan met verschillen in de gemeente.....	38
2.3.3.1 P.J. Teeuw over ‘omgaan met verschillen’.	38
2.3.3.2. Ambtsdragersvergaderingen.....	40
2.3.3.3. Onderwijs in de gereformeerde leer.....	41
2.3.4. De Gereformeerde Bond en de cultuur	41
2.3.4.1. Symposium ‘De kerk op adem’	41
2.3.4.2. Groepsdenken.....	44
2.3.4.3. Veranderend klimaat binnen de Gereformeerde Bondsgemeentes	45
2.3.4.4. Conferentie ‘Geestelijk leiding geven vandaag’.	47
2.3.5. Gezag, vermanen, tucht.....	52
2.3.5.1. Ambt en gezag.....	52

2.3.5.2. Vermanen in het pastoraat.....	52
2.3.5.3. Over de tucht - handreikingen vanuit het hoofdbestuur.....	54
2.4 Conclusie.....	55
Hoofdstuk 3 Evaluatie.....	56
3.1 De officiële lijn van de Bond: een hoge ambtsvisie.....	56
3.1.1. Behouden wat men heeft.....	56
3.1.1.1. De bevestigingsformulieren.....	57
3.1.2. De roep om een nieuwe doordening van de ambtsvisie.....	58
3.1.2.1. Reactie vanuit de Bond.....	59
3.1.2.2 De relatie tussen de ambtsvisie en de reactie op veranderingen/ verschillen en de cultuur.....	60
3.2 Andere ambtsvisies.....	60
3.2.1. Visie van J. Hoek.....	61
3.2.1.1 . Verschillende invalshoeken.....	61
3.2.1.2. De plaats van de vrouw in de gemeente.....	61
3.2.1.3. Visie niet helemaal duidelijk.....	62
3.2.2. Visie van H. de Leede.....	62
3.2.2.1. Een pleidooi om een nieuwe weg in te slaan.....	62
3.2.2.2. Er blijven vragen.....	63
3.3 Efeze 4.....	63
3.4. Conclusie.....	64
Geraadpleegde literatuur.....	65

Woord vooraf

Dit document is de weerslag van een bronnenstudie over ambtsopvattingen binnen de Gereformeerde Bond in de periode van 2000-2010. Hiervoor is veel gelezen en bestudeerd; voor het eerste hoofdstuk van auteurs uit verschillende denominaties en voor het tweede hoofdstuk vooral van auteurs die zich verwant weten met de Gereformeerde Bond. Al lezend kwam ik van de ene bron bij de andere en kwam er zo achter hoeveel er over het ambt geschreven is en hoelang verschillende discussies al gevoerd worden. Om alle bruikbare gegevens samen te brengen in een leesbaar verslag heeft de nodige moeite gekost maar is tegelijk ook een nuttig leerproces geweest.

Al met al is het voor mij een boeiende ontdekkingstocht geweest waarin ik er achter kwam hoe breed de Gereformeerde Bond is; hoe verschillend daarbinnen de ambtsvisies zijn, maar vooral, hoeveel invloed de ambtsvisie heeft op het functioneren van de gemeente en de manier waarop zij naar buiten treedt.

Ik bedank de opdrachtgever, Teus van de Lagemaat, en de coach, Jan Hoek, voor hun begeleiding, de kritische noten en de suggesties, waardoor ik steeds weer een stap verder kwam, zowel in het denkproces als in de verslaglegging van de studie.

Marian Vennik-Joossen
Juni 2011

Inleiding

Het kader van de studie

Dit afstudeerproject bestaat uit een bronnenstudie waarbij het accent ligt op hetgeen auteurs die zich verwant weten met de Gereformeerde Bond binnen de Protestantse Kerk in Nederland, schrijven over hun visie op het ambt en de eventuele ontwikkelingen daarin in de periode van 2000-2010. Deze bronnenstudie heeft een plaats binnen het deelthema 'Mondigheid en autonomie versus ambt en gezag' van het promotieonderzoek 'Individualisering binnen de Gereformeerde Bond' van docent godsdienstsociologie, Teus van de Lagemaat. De vakdocent is dan ook de opdrachtgever. Deze stelt zich de vraag in hoeverre individualiteit en mondigheid spanningen binnen gemeentes van de Gereformeerde Bond veroorzaken met het ambtelijk gezag en hoe men hiermee omgaat. Dit temeer omdat de Gereformeerde Bond, binnen de PKN, als een vrij gesloten, homogene orthodoxe groep naar buiten treedt. Het lijkt alsof de Gereformeerde Bond een gezagspositie heeft waar kerkenraden en gemeenteleden zich vrij eensgezind onder schikken. Is dat een juist beeld? Op welke manier geeft de Bond leiding aan ambtsdragers en gemeenteleden? Zijn er ook ontwikkelingen waar te nemen in de afgelopen tien jaar?

De vraagstelling voor deze bronnenstudie

Hoe gaat men binnen de stroming van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland om met spanningen rond het ambtelijk gezag die ontstaan door individualisering en de daaruit voortvloeiende mondigheid van gemeenteleden?

De doelstelling

Het exploreren en documenteren van de standpunten t.a.v. de ambtsopvatting(en), zoals deze zich, mede ten gevolge van de individualisering en de daarmee gepaard gaande mondigheid van gemeenteleden, de laatste tien jaar ontwikkeld hebben binnen de Gereformeerde Bond.

De opbouw

Deze bronnenstudie is ingedeeld in drie hoofdstukken, waarvan het eerste een algemene inleiding is over het ambt. Daarin bekijken we in grote lijnen welke ontwikkelingen er nationaal en internationaal zijn met betrekking tot het ambt. Verschillende visies komen daarbij naar voren. Verder is er gekeken naar de ontwikkelingen die vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw onze cultuur drastisch veranderd hebben. Individualisering en mondigheid zijn kenmerkend voor onze huidige cultuur. We zien op welke manier dat zijn invloed heeft op het kerk en gemeente-zijn en de manier waarop men tegen het kerkelijk ambt en het ambtelijk gezag aankijkt.

In het tweede hoofdstuk richten we ons op publicaties van auteurs die zich verwant weten met de Gereformeerde Bond binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Er komen verschillende ambtsvisies en discussielijnen naar voren. We zien ook op welke wijze er wordt gereageerd op invloeden vanuit de cultuur waarin we leven en op spanningen die er in veel gemeentes zijn tussen kerkenraden en mondige gemeenteleden, als gevolg van individualisering. Verder is er aandacht voor de wijze waarop er in publicaties leiding gegeven wordt aan ambtsdragers en gemeenteleden om met verschillen en eventuele spanningen om te gaan. Het derde hoofdstuk is een evaluerend gedeelte waarin een analyse gegeven wordt van hetgeen in de bronnenstudie naar voren is gekomen.

Hoofdstuk 1 Verschillende visies op het ambt

1.1 Inleiding

In dit eerste hoofdstuk bekijken we in grote lijnen welke ontwikkelingen er nationaal en internationaal zijn met betrekking tot het ambt. Verschillende visies komen daarbij naar voren. De klassiek gereformeerde ambtsvisie, die teruggaat op de leer van Calvijn, komt nadrukkelijk aan de orde, evenals de manier waarop er binnen de Hervormde Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland en de Christelijke Gereformeerde Kerken over de vragen omtrent het ambt gesproken en geschreven is. Verder is er gekeken naar de ontwikkelingen die vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw onze cultuur drastisch veranderd hebben. Individualisering en mondigheid zijn kenmerkend voor onze huidige cultuur. We zien op welke manier dat zijn invloed heeft op het kerk en gemeente-zijn en de manier waarop men tegen het kerkelijk ambt en het ambtelijk gezag aankijkt.

1.2 Drie types van ambtstheologie

Door de eeuwen heen is er veel nagedacht over het ambt. Wat is het ambt. Wat wil het zeggen 'een ambt bekleden'. Welke plaats hebben ambtsdragers; staan ze in de gemeente, er boven, of staan ze tegenover de gemeente? Hoe zit het met het gezag van ambtsdragers? Is het ambt van God gegeven, of komt het op uit de gemeente?

Dr. H. Berkhof onderscheid grofweg drie typen van ambtstheologie:¹

1. Het katholieke of hoogkerkelijke type, waarin de ambtelijke wijding een sacrament is dat de drager voorgoed onder een aparte belofte van de Geest niet alleen tegenover, maar ook boven de gemeente stelt.
2. Het klassiek-reformatorische type, dat hem niet alleen tegenover, maar ook in de gemeente stelt, en zijn gezag laat begrenzen door het algemeen priesterschap der gelovigen.
3. Het vrij-kerkelijke of het laag-kerkelijke type, dat in de ambtsdrager niet meer ziet dan een functionele verbijzondering van het ambt der gelovigen, niet principieel anders dan de koster of de administrateur.

Hij wijst er hierbij op dat deze typen na elkaar ontstaan zijn. De ontwikkelingen in de maatschappij door de eeuwen heen zijn erin te herkennen. Met de toenemende democratisering devalueert het ambt. Alle drie de types beroepen zich op het Nieuwe Testament. Blijkbaar worden in verschillende tijden verschillende accenten gelegd. In de interpretatie van de schriftgegevens spelen maatschappelijke omstandigheden en de traditie waarin men staat een grote rol.

1.3 De hoogkerkelijke visie op het ambt

Deze visie vinden we bij de Rooms Katholieke Kerk, de Oosters Orthodoxe Kerk en de Anglicaanse Kerk.

¹ Berkhof, Dr. H., *Christelijk geloof*, (Kampen: Uitgeverij Kok, 9^e druk, 2007) blz. 373

1.3.1. De Rooms Katholieke Kerk

De Rooms Katholieke Kerk kent een Episcopaal-Hiërarchies kerktipe. Bij dit type gaat het ambt vooraf aan de gemeenschap: waar de bisschop is, daar is de Kerk. Het hoogste gezag ligt dan ook bij de bisschoppen, die onder leiding staan van de Paus. Door de sacramentele ambtsopvatting is er een duidelijke scheiding tussen de gewijde clerici en de leken. De bisschoppen staan door opvolging in de lijn van de apostelen (apostolische successie) Paus Benedictus omschreef dit als *'een historisch instrument dat de Heilige Geest gebruikt om Christus aanwezig te laten zijn als leider van zijn volk.'*²

Op het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) is uitgesproken dat parochianen gezien worden als het volk van God, maar op de site van de Rooms Katholieke Kerk stelt men al de vraag *'hoeveel gewicht aan deze nieuwe visie kan worden toegekend, zonder daarbij afbreuk te doen aan de centrale rol van Jezus Christus.'*³

Er zijn allerlei nieuwe bewegingen ontstaan. Om dit in goede banen te leiden is in 1967 de Pauselijke raad voor de leken opgericht. Daar er ook allerlei bewegingen ontstonden die vooral maatschappelijk gericht waren werden in 1988 criteria opgesteld, waaraan de lekenbewegingen moeten voldoen als zij voor kerkelijke erkenning in aanmerking willen komen.⁴ Voorbeelden van nieuwe bewegingen zijn de Katholieke Charismatische Vernieuwing en Gemeenschap Emmanuël⁵, die beide internationaal zijn en aan de genoemde criteria voldoen. Deze bewegingen zijn erop gericht om te laten zien hoe de Heilige Geest ook 'van onderop' werkzaam is en de kerk opbouwt. Deze bewegingen erkennen het gezag van de clerus, maar tegelijkertijd zijn ze er helemaal van doordrongen, dat de Heilige Geest ook de leken heel direct leidt en gebruikt in de dienst aan God.

1.3.2. De Anglicaanse Kerk

De Anglicaanse Kerk⁶ kent een historisch episcopaat met apostolische successie. De autonome lidkerken zijn verbonden door de erkenning van het primaatschap van de aartsbisschop van Cantherbury. Eens in de tien jaar komen bisschoppen uit de wereldwijde kerk bijeen op de Lambeth-Conferentie onder voorzitterschap van de aartsbisschop. De uitspraken van deze conferentie zijn niet bindend. De nationale kerken beslissen hierover. Aan de geloofspraktijk wordt richting gegeven door het dienstboek 'Book of Common Prayer'.

De Anglicaanse Kerk is diep verdeeld over de toelating van vrouwen en homoseksuelen tot het ambt van priester en bisschop⁷. Ook vrijzinnigheid in delen van de kerk zorgt voor verdeeldheid.⁸

1.4. De klassiek gereformeerde visie op het ambt

Binnen de gereformeerde kerken gaat de ambtsvisie terug op de Reformatie en dan met name op de ambtsvisie van Calvijn. Kenmerkend voor deze visie is dat God mensen uit de gemeente roept/in dienst neemt om als ambtsdrager de gemeente te dienen. Ze zijn een

² <http://www.rknieuws.net/nieuws/nws.php?id=25775>

³ <http://www.katholiek.org/rkkerk.html#kerktipe>

⁴ <http://www.katholiek.org/lekenorg.htm#bewegingen>

⁵ http://www.emmanuelnederland.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=56

⁶ www.protestant.nl

⁷ <http://www.nd.nl/artikelen/2008/december/31/anglicanen-bespreken-vrouwelijke-bisschop>
http://www.katholieknederland.nl/actualiteit/2008/detail_objectID674310_FJaar2008.html

⁸ <http://www.nd.nl/artikelen/2008/april/29/j.i.-packer-uit-anglicaanse-kerk>

<http://www.nd.nl/artikelen/2009/februari/12/akinola-eist-aanpak-anglicaanse-ketters->

werktuig in Gods hand.⁹ Calvijn komt tot vier ambten die hij als noodzakelijk ziet voor de instandhouding van de kerk: herders, leraren, ouderlingen en diakenen.

*‘Die om de Kerk te regeren volgens de verordening van Christus zijn aangesteld, worden door Paulus genoemd, eerst Apostelen, ten anderen Profeten, ten derden Evangelisten, ten vierden Herders, ten laatste Leraren. Uit welke alleen de twee laatstgenoemden een gewone ambtsbediening hebben in de Kerk; de drie anderen heeft de Here bij de aanvang van Zijn rijk verwekt, en verwekt die soms nog, naar dat de nood der tijden het vordert.’*¹⁰

Hier maakt Calvijn onderscheid tussen gewone en buitengewone ambten. Herders en Leraren zijn dan gewone ambten. Verder noemt Calvijn ook de ouderlingen (IV, H3/7) en de diakenen (IV, H3/9) als gewone, blijvende ambten die noodzakelijk zijn. De ouderlingen bekleden dan ‘het regeerambt’ en de diakenen hebben de zorg voor de armen.

*‘Maar in zijn brief aan de Romeinen (12: 7) en in zijn eersten aan die van Corinthe (12: 28) maakt hij nog van andere melding, t. w. van krachten, de gave der gezondmakingen, de uitlegging, de regering en de verzorging der armen. Van deze ambtsverrigtingen ga ik die voorbij, welke alleen voor een tijd waren, dewijl het de moeite niet waardig is bij dezelve stil te staan. Doch er zijn twee ambten die voortdurend stand houden, t. w. de regering en de verzorging der armen.’*¹¹

Wat in Romeinen 12:7 en in 1 Cor. 12:28 aan de orde komt, noemt Calvijn wel ambtsverrigtingen, maar hij acht de daar genoemde gaven voor zijn tijd en voor de toekomst niet meer van belang en besteed er verder geen aandacht aan. De ambten zijn bij Calvijn gelijkwaardig. Samen dragen ze verantwoordelijkheid voor de gemeente, al hebben ze wel duidelijk onderscheiden taken. De dienaar van het Woord moet wel een gedegen opleiding gehad hebben om het Woord goed te kunnen bedienen in de gemeente. Het is opmerkelijk dat Calvijn, uitgaande van Efeze 4:11, het ambt van ‘de herder’ zo centraal stelt, terwijl deze samen met het ambt van de leraar als laatste genoemd wordt. Calvijn is van mening dat de dienst van het evangelie het centrum vormt van het ambtelijk handelen.

*‘De eigenlijke oorsprong van deze ambtsgedachte ligt bij Calvijn echter niet in Efeze 4:11, maar in zijn overtuiging, dat de bediening van het evangelie het voortreffelijkste en heerlijkste en dus ook het belangrijkste werk is, dat in de kerk gebeurt. Hoe Calvijn aan deze overtuiging komt heeft echter weer alles te maken met de Reformatie. Het hart van deze beweging is immers geweest, dat tegenover het sacramentalisme van de roomse kerk de vernieuwende kracht van het goddelijke Woord opnieuw is ontdekt.’*¹²

Het onderscheid dat Calvijn maakt tussen gewone en buitengewone ambten is ook niet aan de Schrift ontleend. Calvijn waardeert de begintijd van de kerk anders dan de tijd erna en dat heeft ook consequenties voor de ambtelijke toerusting in die verschillende periodes. Wel houdt hij de mogelijkheid open, dat de bijzondere ambten weer door God ingezet kunnen worden als het in een bepaalde tijd nodig is.

‘Het lijkt ons toe, dat dit belangrijke hermeneutische element in Calvijns ambtsleer nog steeds van betekenis is. Dat geldt zeker als het gaat om ons verstaan van de Schrift in relatie tot wat nu nodig en vruchtbaar is betreffende de ambtelijke toerusting van de gemeente in onze tijd. Van Calvijn leren we hier, dat we niet ermee klaar zijn, als we de Schrift alleen maar weergeven. We hebben de roeping om in de concrete situatie, waarin wij ons in deze tijd als kerk bevinden, vanuit een gehoorzaam luisteren naar de Schrift op te vangen, wat zij tot ons nu te zeggen heeft en dat een

⁹ Institutie IV Hoofdstuk 3, sectie 1, Online-Bible, Editie 4.07.02 (Unicode)

¹⁰ Institutie IV, Hoofdstuk 3, sectie 4

¹¹ Institutie, Boek 4, Hoofdstuk 3, sectie 8

¹² Graafland, *Gedachten over het ambt*, p.63

*concrete plaats te geven in een eigentijds en tegelijk Bijbels functioneren van de ambten in de gemeente.’*¹³

1.5. De gereformeerde ambtsvisie nu

De ambtsleer van Calvijn herkennen we helemaal in de verschillende Gereformeerde kerken van nu. Al die kerken kennen de ambten van dienaar van het Woord, ouderlingen en diakenen. Een aantal kerken kennen een vierde ambt, te weten de hoogleraren, (Chr. Geref. Kerken)¹⁴ of doctoren (Gereformeerde Gemeenten)¹⁵. In veel kerken is deze structuur zo strak gehanteerd, dat alle verantwoordelijkheden bij de kerkenraad zijn komen te liggen. De predikant, als degene die ervoor geleerd heeft en het wel het beste zal weten, heeft doorgaans erg veel invloed. (gewild of ongewild) Hiermee komt de gelijkwaardigheid van de ambtsdragers in gevaar. Daarnaast worden de gaven die in de gemeente aanwezig zijn niet (voldoende) ingezet voor de opbouw van de gemeente. In het grootste deel van de gereformeerde kerken wordt gepleit voor een herbezinning op de ambten en de ambtstheologie.

*‘De grote kernvraag luidt: Kunnen we de traditionele visie op de ambten Bijbels of kerkhistorisch in deze tijd wel handhaven en verdedigen?’*¹⁶

1.6 Op zoek naar eenheid

Binnen de Wereldraad van kerken heeft men geprobeerd om tot een eenduidige ambtsvisie te komen. In 1982 verscheen, het Lima-Rapport “Baptist, Eucharist and Ministry” (BEM). Dit was een mijlpaal na vijftig jaar oecumenische arbeid rond de sacraments- en ambtsleer. Met dit rapport heeft de Faith and Order-commissie van de Wereldraad de eerste grote poging gedaan om een weg uit te stippelen die tot interkerkelijke ambtserkenning zou moeten leiden. In het voorwoord staat dan ook dat de lezer geen complete theologische verhandeling over doop, eucharistie en ambt moet verwachten, maar

*‘De overeengekomen tekst beperkt zich tot die aspecten die direct of indirect in verband staan met de problemen van wederzijdse erkenning die voorwaarde voor de eenheid is. De tekst zelf laat de belangrijkste terreinen van toenadering zien; de toegevoegde commentaren wijzen hetzij op historische verschillen die overwonnen zijn, of op meningsverschillen die nog verder onderzocht en verzoend moeten worden.’*¹⁷

In het hoofdstuk Ambt I, ‘De roeping van het volk van God’ staat:¹⁸

“De kerken zijn het in grote lijnen wel eens over de roeping van het volk van God, maar zij verschillen van mening over de wijze waarop het leven van de kerk geordend moet worden, met name over de betekenis en gestalte van het kerkelijke ambt. Willen de kerken deze verschillen overwinnen, dan zullen ze moeten uitgaan van de roeping van het hele volk van God. Samen zullen zij een antwoord moeten vinden op de volgende vraag: hoe moet het leven van de kerk verstaan en ingericht worden volgens

¹³ Idem, p. 65

¹⁴ Kerkerode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, 2007, art. 2
<http://www.kerkrecht.nl/main.asp?pagetype=artikel&item=16&subitem=695>

¹⁵ Kerkerode van de Gereformeerde Gemeenten, 1907
<http://www.kerkrecht.nl/main.asp?pagetype=artikel&item=24&subitem=530>

¹⁶ Brienens, Dr. T., *Van ambt naar dienst. Een Bijbelse visie op diensten en bedieningen* (Kampen, Uitgeverij: Kok, 2008) p. 9

¹⁷ <http://www.raadvankerken.nl/fman/1480.pdf> p. 4

¹⁸ Idem, p. 14

Gods wil en onder de leiding van de Heilige Geest, opdat het evangelie wordt verspreid en de gemeente in liefde wordt opgebouwd?”

Zowel over de betekenis als de gestalte van het kerkelijk ambt blijven wezenlijke verschillen bestaan. In feite beschrijft dit rapport een stand van zaken, maar levert in de praktijk niet veel op, als het gaat om toenadering. De door de eeuwen heen gegroeide tradities en de verschillende theologische inzichten zijn niet onder één noemer te brengen.

De Beraadsgroep Geloven en Kerkelijke Gemeenschap van de Raad van Kerken in Nederland heeft de bezinning op het ambt opnieuw ter hand genomen. In februari 2005 verscheen de ‘Gespreksnotitie over het ambt in de oecumenische discussie’.¹⁹ Daarin staat te lezen:

*‘Laten we er voor het ogenblik eens vanuit gaan dat we minimaal met elkaar samen kunnen zeggen: ‘ambt’ is een dienst in het midden van de gemeente die bedoelt de gemeente bij haar identiteit (en dus ook bij haar opdracht) te bewaren. Dat betekent dan ook dat over het ambt, impliciet of expliciet, altijd gesproken moet worden in relatie tot de identiteit van de gemeente/kerk. Als we het zo stellen, verwoorden we feitelijk een inzicht waarover in de oecumene gaandeweg een brede consensus is ontstaan: kerk en ambt veronderstellen elkaar.’*²⁰

Inhoudelijk is er dan over het ambt nog niets gezegd.

Als men spreekt over de opdracht van de gemeente/kerk, waar het ambt de gemeente bij moet bepalen, dan heeft men het nadrukkelijk over de missionaire opdracht.

1.7 Ontwikkelingen in Nederland

1.7.1. De Nederlands Hervormde Kerk

Binnen de Nederlands Hervormde Kerk verscheen in 1970 een studierapport *Wat is er aan de hand met het ambt?* geschreven door H. Berkhof. Hierin werd vooral het functionele ambtsbegrip geformuleerd. Al stelt Berkhof het ambt als een tegenover de gemeente, vanwege de Christusrepresentatie; die taak wordt hen door de gemeente toebedeeld. *‘Zij weet daarin te handelen naar de bedoeling van haar Heer. Uiteindelijk is Hij het die door zijn Geest ambten en ambtsdragers schenkt.’*²¹ Over roeping zegt Berkhof:

*‘Op grond van bepaalde charismata kan de gemeente bepaalde mensen ‘roepen’ tot het ambt. Wie het ambt als levensvulling begeert, moet ook een duidelijke karakteraanleg en intellectuele begaafdheid daarvoor hebben. Men noemt dat wel ‘roeping’. Inderdaad gaat dat soms samen met een overweldigend duidelijke pneumatische richtingwijzing. Maar dat is een uitzondering. Wat men in de regel roeping noemt, is een mengsel van aanleg en neiging, dat op andere wijze evenzeer nodig is voor andere beroepen die de volle mens opeisen. Daarom is het wijs, het woord roeping in verband met het ambt alleen te gebruiken voor de herkenning en erkenning door de gemeente.’*²²

Dit rapport kreeg instemming vooral in het midden-orthodoxe deel van de kerk.

Het rapport van de commissie waarvan A.A. van Ruler voorzitter was geweest, werd weer uit de kast gehaald en in het meer orthodoxe deel van de kerk verspreid. Dit in 1965 verschenen rapport met de titel ‘Het kerkelijk ambt’ had indertijd de synodetafel niet gehaald maar ging

¹⁹ [http://www.pkn.nl/site/uploadedDocs/Ambt in de oecumenische discussie.pdf](http://www.pkn.nl/site/uploadedDocs/Ambt%20in%20de%20oecumenische%20discussie.pdf)

²⁰ Idem, p. 16

²¹ Studierapport van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk, krachtens haar besluit van 18 februari 1969, *Wat is er aan de hand met het ambt?* (’s Gravenhage: Boekencentrum N.V. 1970) pp. 35-36

²² Idem, paragraaf 53, p. 42

nu fungeren als een soort tegenrapport.²³

Graafland noemt o. a. de volgende kenmerkende accenten in de ambtsvisie van Van Ruler:

*‘Omdat het ambt de voortzetting van Christus’ ambt in de gemeente is en dus Christus zelf representeert, heeft het de notie van gezag in zich. Kenmerkend voor het ambtsbegrip is dan ook, dat aan dit gezag uitstralende ‘tegenover’ een centrale plaats wordt toegekend.’*²⁴

*‘Verder brengt Van Ruler een onderscheiding aan tussen het ambt en de ambtsdrager. Hij meent dat het vooral om het ambt moet gaan. Daarbij valt alle nadruk op het objectieve, institutionele en zelfstandige van het bijzondere ambt. Het persoonlijke van het ambt, dat tot uiting komt in de ambtsdrager, wordt op een lager niveau geplaatst.’*²⁵

Graafland komt tot de conclusie dat ambt en charisma volledig op elkaar ingrijpen en zonder elkaar niet bestaan en dat gezag en functionaliteit van het ambt niet tegenover elkaar staan. Ze vormen de twee dimensies, de twee-eenheid van het ambt. Het ambt is tweedimensionaal, het is goddelijk en menselijk tegelijk.²⁶ Graafland pleit voor een nieuwe doordenking van de Bijbelse gegevens. In het laatste hoofdstuk van zijn boek merkt hij op:

*‘Ik ben gaan inzien, dat wij voorzichtig moeten worden met de overtuiging, dat zoals onze kerk de ambten ziet en praktiseert, de enige, ware, Bijbelse manier is (...) Een Bijbelse ambtsleer zet in met een Bijbelse exegese (...) Is er onder reformatorische kerken ook niet zoiets als een tweebronnenleer ontstaan, met name als het om de ambten gaat? Schrift én traditie hebben de plaats ingenomen van de Schrift alleen.’*²⁷

Graafland signaleert een duidelijk verschil tussen de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw en de tijd waarin hij zijn boek over het ambt schrijft. (1999) Hij stelt *‘dat in onze tijd niet zozeer het denken over het ambt zich in een crisis bevindt, maar veeleer het ambt zelf.’*²⁸

Hij signaleert een hand over hand toenemend functie- en gezagsverlies van de ambten.

1.7.2. De Protestantse Kerk in Nederland

De kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland kent zowel een zekere aansluiting bij een laagkerkelijke ambtsvisie, als bij een hoogkerkelijke ambtsvisie, schrijft J. Hoek.²⁹ Dit is vooral herkenbaar in artikel IV lid 2 en 3 (laagkerkelijk) waar staat:

2. Alle leden van de gemeente zijn geroepen en gerechtigd hun gaven aan te wenden tot vervulling van de opdracht die Christus aan de gemeente geeft.

*3. De gemeente geeft gehoor aan haar roeping door onder leiding van de kerkenraad de samenhang in haar leven en werken te bevorderen en alles te richten op de lofprijzing van de Naam des Heren en de dienst in de wereld.’*³⁰

Leden van de gemeente kunnen dan ook ingezet worden in sectieteams en taakgroepen. Deze groepen zijn aan de kerkenraad verbonden doordat een lid tevens kerkenraadslid is.³¹

In artikel V lid 1 ziet Hoek de aansluiting bij de hoogkerkelijke ambtsvisie terug;

²³ Graafland, Dr. C, *Gedachten over het ambt*. ‘Och, of al het volk des Heeren profeten waren...!’ (Zoetermeer: Boekencentrum, 1999) p. 11

²⁴ Graafland, *Gedachten over het ambt*, p. 172

²⁵ Idem, p. 182

²⁶ Idem, p. 22

²⁷ Idem, p. 255, 257, 258

²⁸ Idem., p. 11

²⁹ Hoek, J., *Theologische bezinning op het ambt*, 2007, p. 4

<http://topshare.che.nl/downloadattachment/216579/153718/de%20culturele%20en%20oecumenische%20context%20van%20de%20ambtsdiscussie.pdf>

³⁰ http://www.pkn.nl/5/site/uploadedDocs/Kerkorde_en_OrdinatiesBC.pdf, p. 4

³¹ Idem, p. 38, Ordinantie 4 artikel 10.

‘Om de gemeente bij het heil te bepalen en bij haar roeping in de wereld te bewaren is van Christuswege het openbare ambt van Woord en Sacrament gegeven.’³²

Binnen de PKN is de laatste jaren veel gesproken over het ambt. Dit met name om de kerkelijk werker een verantwoorde plaats in het geheel van de kerken te geven. Is die plaats binnen het ambt, of valt hij daar buiten? Kan de kerkelijk werker hetzelfde werk doen als de predikant?

En wat is dan het onderscheid tussen de academisch gevormde predikant en de HBO-theoloog? Na verschillende rapporten en veel besprekingen is op de synode in april 2009 besloten dat de HBO-theoloog, na aanvullende studie toegelaten kan worden tot predikant, in de status van predikant-vicaris.³³ Op de synode van april 2010 kwam men hier weer op terug. De besluitvorming hierover is uitgesteld *‘tot de positie van de HBO-theoloog in breder verband bekeken is en er voorstellen liggen voor de hele beroepsgroep van kerkelijk werkers’*.³⁴ In 2011 adviseert de Beleidscommissie Predikanten aan de generale synode van de PKN om kerkelijk werkers in het ambt van ouderling of diaken te bevestigen.³⁵ De predikant-vicaris zou dan helemaal uit de plannen geschrapt kunnen worden. De synode neemt dit voorstel over: de kerkelijk werker mag in het ambt van ouderling of diaken worden bevestigd.³⁶ De ouderling-kerkelijk werker mag preken, de sacramenten bedienen en alle andere voorkomende werkzaamheden van een predikant verrichten, in de gemeente waar hij/zij bevestigd is. Hiervoor zijn wel voorwaarden vastgelegd waaraan de kerkelijk werkers moeten voldoen. Er moet een examen afgelegd worden om preekconsent te verkrijgen; men moet meer dan twaalf uur in de betreffende gemeente werkzaam zijn en men staat onder supervisie van een predikant. Met dit besluit van de synode heeft de kerkelijk werker een duidelijke plaats binnen de PKN gekregen.

1.7.3. De Christelijke Gereformeerde Kerken

Binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken is er een diepgaande bezinning geweest op het ambt en het functioneren daarvan.

Als J.P. Versteeg schrijft over het functioneren van de ambten, dan doet hij dat o.a. vanuit Efeze 4:16, waar staat

‘En aan Hem (Christus) ontleent het gehele lichaam als een welsluitend geheel en bijeengehouden door de dienst van al zijn geledingen naar de kracht die elk lid op zijn wijze oefent deze groei van het lichaam om zichzelf op te bouwen in de liefde.’ (NBG 1951)

De geledingen, dat zijn de pezen of banden die het lichaam bijeen houden en ook zorgen voor de goede functionering van alle leden en zo voor de groei van het lichaam. Hier wordt verwezen naar het ambt dat de verschillende charismata in de gemeente met elkaar verbindt en de verschillende charismata ook voedt. Het ambt heeft een coördinerende en stimulerende taak ten opzichte van de charismata.³⁷ Dit wordt gedaan door te dienen, in navolging van de grote Ambtsdrager die niet kwam om Zich te laten dienen, maar om te dienen. Versteeg wijst erop, dat het ook in Galaten 3:26-28 gaat om het juiste functioneren van de gemeente als het ene lichaam van Christus. Iedere rangorde binnen de gemeente is weggefallen; allen zijn

³² Idem, p. 4

³³ http://www.refdag.nl/nieuws/pkn_wil_onderzoek_naar_werk_hbo_theoloog_1_368732

³⁴ <http://www.pkn.nl/5/site/uploadedDocs/BesluitenlijstGSapril2010.pdf>

³⁵ Reformatorisch Dagblad, 18 maart 2011, ‘Bevestig kerkelijk werker PKN in het ambt’.

http://www.refdag.nl/nieuws/kerknieuws/bevestig_kerkelijk_werker_pkn_in_ambt_1_540535

³⁶ ‘Kerkelijk werker PKN mag preken’ in: Nederlands Dagblad, vrijdag 15 april 2011, p.2

³⁷ Versteeg, Dr. J.P., *Kijk op de kerk. De structuur van de gemeente volgens het Nieuwe Testament* (Kampen: Kok, 1985) p. 24-25

immers een in Christus Jezus. *'Het in Christus gegeven heil wordt hier dus aangewezen als de grond voor de eenheid van allen binnen de gemeente.'*³⁸

Door de synode van 1995 werd een studiedeputaatschap ingesteld om

'binnen het raam van de gereformeerde schriftbeschouwing een Schriftuurlijk gefundeerde verantwoording te geven van het standpunt ten aanzien van de vrouw in het ambt'.³⁹

In dit rapport komen we de geldende ambtsvisie op het spoor. In de conclusies van dit rapport staat o.a. dat:

- De gelijkwaardigheid van de ambten uit de Schrift zelf naar voren komt: de overtuiging dat de ambten in de gemeente wortelen in de ambten van Christus, leidt tot de principiële eenheid van de ambten.
- De huidige ambten in een historisch proces gegroeid zijn vanuit een algemeen ambt. Daarom is de algemene leiding van de gemeente aan ouderlingen en diakenen samen opgedragen.
- De Reformatie heeft vormgegeven aan een ambtelijke structuur, waarin verkondiging, pastoraat en diaconaat een plaats hebben gekregen te midden van en tegenover de gemeente. Hierin wordt zowel de ambtelijke als de charismatische structuur van de gemeente tot uitdrukking gebracht, en het karakter van het ambt als 'dienst' (diakonia) dat zich verzet tegen elke vorm van hiërarchie of sacrale duiding.
- Kijkend naar de historische vormgeving van de ambten in onze kerken blijkt bij de argumenten op grond waarvan vrouwen werden uitgesloten om te dienen in de ambten, niet naar voren komt de gedachte dat vrouwen wegens gebrek aan bepaalde gaven ongeschikt zouden zijn of minder dan mannen in staat zouden zijn om een ambt te bekleden; het gaat erom recht te doen aan Gods Woord, waarin het principe te vinden is dat vrouwen niet mogen staan in een heersende positie over mannen.⁴⁰

Vervolgens is er een deputaatschap ingesteld

*'dat, gelet op de grote diversiteit van gaven en diensten, waarmee de Heilige Geest in de nieuwtestamentische gemeente zowel mannen als vrouwen heeft toegerust, onderzoekt of en in hoeverre hieraan in de kerkelijke praktijk van de Christelijke Gereformeerde Kerken (voldoende) recht wordt gedaan en op basis van dit onderzoek voorstellen formuleert aan de Generale Synode van 2001.'*⁴¹

De synode van 2001 neemt de aanbevelingen die het deputaatschap doet over en besluit dat vrouwen die daarvoor de gaven hebben ontvangen niet-ambtelijke diensten in de gemeente mogen vervullen op pastoraal, diaconaal en missionair gebied. Zusters kunnen zelfs officieel aangesteld worden. Aanstelling mag plaatshebben in de eredienst. Het voorgestelde "Formulier voor de inleiding tot een bijzondere dienst" (of gedeelten hieruit) kan hiervoor gebruikt worden.⁴²

T. Brienens pleit ervoor om niet meer te spreken over ambt(en), ambtsdragers en ambts-theologie, maar over dienst(en), bediening(en), dienaar (dienaren, dienaressen) en van diensttheologie.⁴³ Hij fundeert dit in de Schrift waar voor de bedieningen in de gemeente het woord 'diakonia', wat 'dienst' betekent, wordt gebruikt. Hieruit spreekt een afhankelijkheid van God, die men dient. Over het gezag dat de dienaar heeft, zegt hij:

³⁸ Idem, p. 31

³⁹ *Vrouw en ambt*, Uitgave onder verantwoordelijkheid van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland 1998 (Amsterdam: Buyten & Schipperheijn, 1999) p. 7-8

⁴⁰ Idem, p. 96-98

⁴¹ *Dienst van de vrouw*, uitgave onder verantwoordelijkheid van de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland 2001 (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 2002) p. 9-10

⁴² Idem, p. 93

⁴³ Brienens, *Van ambt naar dienst*, p. 134,135

*'Het is buiten discussie dat de dienst en de dienaar in de gemeente gezag heeft, maar dit gezag ontleen de dienaar en de dienst niet en nergens aan zichzelf. Zij ontleen dat aan het Woord en de Spreker, de Gever van dat Woord.'*⁴⁴

Er wordt erg veel gesproken en gedacht over het ambt. Men zoekt naar begaanbare wegen voor een gereformeerde ambtsvisie in de tijd waarin we staan. Op universitair niveau is men bezig met een onderzoek over dit onderwerp. "Ambt en bediening in de 21^e eeuw" is een deelproject van het onderzoek "*Kerkelijk handelen tussen openbaring en relevantie*"; een gezamenlijk project van de Theologische Universiteit Kampen (Geref. Kerken Vrijgemaakt) en de Theologische Universiteit Apeldoorn (Chr. Geref. Kerken).⁴⁵ Helaas zijn van het deelproject over het ambt nog geen resultaten gepubliceerd.

1.8 De invloed van de cultuur op de kerk

Bij al het denken over het ambt is er niet alleen een denken over de Schriftgegevens die spreken over het leiding geven aan de gemeente, maar houdt men ook steeds meer rekening met de wereld waarin we als kerken/gemeentes en als leden van die gemeentes leven. De samenleving is sinds de jaren zestig van de twintigste eeuw sterk veranderd. De gezagscultuur, die tot dan toe heerste, werd van alle kanten op de proef gesteld. Het traditionele formele gezag van o.a. ouders, leraren en geestelijk leiders, werd niet langer erkend en aanvaard.⁴⁶ Hoogopgeleide jongeren kwamen in verzet, aan de ene kant tegen de heersende christelijke moraal, maar ook tegen het rationele klimaat van de wetenschap en de technologie. *'Deze tegencultuur behelsde een culturele aardverschuiving: een stroomversnelling in een proces van culturele verandering dat de westerse wereld sindsdien diepgaand heeft veranderd.'*⁴⁷ Die veranderde cultuur duidt men aan als 'postmodern'. Er is echter geen exacte definitie te vinden van deze term. Het doet vermoeden dat er een radicale breuk is met het modernisme, *'maar de vraag is in hoeverre het postmodernisme werkelijk het moderne denken naar de achtergrond verdreven heeft of dat het niet meer is dan een correctie daarop'*.⁴⁸ Heitink acht het sociologisch gezichtspunt ontoereikend om de wortels van de ontwikkelingen in de laatste decennia bloot te leggen en gaat te rade bij historici en filosofen. De culturele verandering van de jaren zestig wordt door hen geduid als de definitieve doorbraak van de Verlichting, tot dan toe het geestelijk eigendom van de elite, maar die toen door de afbraak van de hiërarchische maatschappij, doordrong tot grote lagen van de bevolking.⁴⁹ Dan wordt er dus een lijn getrokken van de achttiende eeuw naar de ontwikkelingen nu. Als het gaat om individualiteit en de grote nadruk op beleving kan er ook een lijn getrokken worden vanaf het einde van diezelfde eeuw. Want dan breekt 'bij de vormgeving van het individuele leven en de roeping daarvan de wil en de emotie door als richtinggevende instanties van het menselijk vermogen. Tegenover de Verlichting eiste de Romantiek haar rechten op.'⁵⁰

Als belangrijkste kenmerken van de hedendaagse cultuur noemt G. Dekker⁵¹: differentiatie, schaalvergroting en de daaruit voortvloeiende privatisering. Onze samenleving is opgedeeld

⁴⁴ Idem. Brienens verwijst hier naar Versteeg, *Kijk op de kerk*, p. 28.

⁴⁵ <http://www.tukampen.nl/onderzoek/praktischetheologie/OPPT2006-2011.pdf>

⁴⁶ Heitink, Gerben, *Een kerk met karakter. Tijd voor heroriëntatie* (Kampen, Kok, 2007) p. 50

⁴⁷ Houtman, Dick, 'De onttovering van de wereld. Over religie, wetenschap en postmoderne cultuur', in: Beunder, Pieter, (red.) *Postmodern Gereformeerd. Naar een visie op christen zijn in de hedendaagse belevingscultuur* (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn Motief, 2009) pp. 22-39, m.n. p.26

⁴⁸ Janse, C.S.L., 'Postmoderne invloeden op de gereformeerde gezindte' in: Beunder, *Postmodern gereformeerd*, p.87

⁴⁹ Heitink, *Kerk met karakter*, p. 55-56

⁵⁰ Groot, Ger, 'Een god in het diepst van zijn beleving. De enkelvoudigheid van het moderne individu' in: Beunder, *Postmodern gereformeerd*, pp. 40-55, m.n. p.46

⁵¹ Dekker, Gerard, *Zodat de wereld verandert. Over de toekomst van de kerk* (Kampen: Ten Have, 2000)

in allerlei verschillende sectoren en verbanden, die elk hun eigen waarden ontwikkelen. Door specialisering en professionalisering binnen de verschillende sectoren gaat men in een steeds groter gebied opereren; schaalvergroting en mondialisering zijn daarvan het gevolg. Als tegenhanger van deze schaalvergroting zien we de behoefte aan schaalverkleining ook toenemen. Dekker noemt dit lokalisering. Hij ziet dit ook terug bij de kerk; binnen kerkverbanden is een steeds grotere concentratie op de eigen gemeente, ten koste van de band met het landelijke kerkgenootschap.

De differentiatie binnen de samenleving wordt door mensen als complex ervaren. Men raakt gemakkelijk het overzicht kwijt en kunnen er geen zin aan ontlenen. Als reactie daarop scheidt men een eigen, overzichtelijke wereld: de privéwereld, waar men wel greep op heeft. (privatisering)

*'De godsdienst trekt zich als het ware met de mensen terug uit het publieke leven en heeft alleen nog maar met het privéleven van de mensen van doen. Vandaar dat we ook over privatisering van het geloof spreken.'*⁵²

In het privéleven van mensen ziet Dekker een ontwikkeling die parallel loopt met de ontwikkelingen in de samenleving. Doordat er in de samenleving deelwerelden zijn ontstaan, ontkomen mensen er niet aan om deelleven te leiden in de verschillende deelwerelden, waar ook nog eens verschillende waarden gelden. Dekker vermoedt dat deze *segmentering* van het leven een van de bronnen van kerkverlating is.⁵³

Een andere ontwikkeling is de *functionalisering* van het leven. Men richt zich in denken en handelen op het bereiken van bepaalde doelen en gaat hierbij niet uit van bepaalde waarden.

*'Het laat zich verstaan dat deze verschuiving ook grote consequenties heeft voor de geloofsopvattingen en de geloofsbeleving van de mensen. (...) Niet wat het geloof is, maar wat het geloof doet wordt de belangrijkste vraag. Evenzo is niet de vraag wie God is de belangrijkste, maar wat God doet en wat het geloof in Hem er toe doet.'*⁵⁴

Een derde belangrijke ontwikkeling is het proces van *individualisering*.

*'Het gaat er met name om dat de mensen door de ontwikkeling van de samenleving op zichzelf teruggeworpen worden; dat het niet langer voorgegeven en voorgeschreven is hoe ze zich moeten gedragen en wat ze moeten denken, maar dat ze zelf moeten bepalen hoe ze hun leven inrichten en hun denkbeelden vormen.'*⁵⁵

Keuzevrijheid is bij individualisering een kernwoord, stelt Dekker, maar in zijn definitie geeft hij aan, dat die vrijheid om te kiezen in werkelijkheid 'een moeten' is.

Ook Vroom wijst hierop. Hij noemt het 'de plicht om het eigen leven te kiezen'⁵⁶ en zegt daarbij:

*'De individuele plicht tot zelfontplooiing legt dit 'zelf' een zware opgave op, waaraan menigeen bezwijkt – zeker wanneer de samenleving niet op onze allerindividueelste ontplooiing en bloei zit te wachten. (.....) wie een mislukking blijkt, heeft weinig meer om voor te leven; uit wrok neemt men soms anderen mee in de dood. Heeft de kerk hier geen boodschap?'*⁵⁷

Processen die direct te maken hebben met individualisering zijn: democratisering (ieder mens wordt medeverantwoordelijk) en subjectivering.

'De subjectieve ervaring en beleving worden belangrijker dan voorgegeven patronen en tradities. De moeilijkste vraag is misschien wel: Wat vind ik er zelf van? Een onomkeerbaar proces van bewustwording, vragen, zoeken en twijfelen is hierdoor op

⁵² Idem, p. 49

⁵³ Idem, p. 51

⁵⁴ Idem, p.52

⁵⁵ Dekker, *Zodat de wereld verandert*, p. 52

⁵⁶ Vroom, 'Kerk en postmoderniteit', in: Beunder, P., *Postmodern gereformeerd* 2009, p. 65

⁵⁷ Idem

*gang gekomen. Wat ik vandaag vind, daar kan ik morgen heel anders over denken. Het kan leiden tot pijnlijk zelfonderzoek en eindeloos getob.*⁵⁸

Ook in de subjectivering liggen grote consequenties voor het geloofsleven. De ervaring van mensen wordt belangrijker gevonden dan hetgeen zogenaamd objectief vaststaat. Als dit ver doorgevoerd wordt, is het heel aannemelijk dat de waarheid van Gods Woord en daarmee het gezag van Gods Woord, voor mensen ook discutabel wordt.

Individualisering en subjectivering worden door Stefan Paas gezien als kernaspecten van de tweede secularisatiegolf vanaf de jaren zestig.

*'Het zwaartepunt van het geloofsleven verschuift steeds meer, weg van het collectieve en naar de persoonlijke pelgrimage. De kerk is daarbij faciliterend. Ik ga naar de kerk omdat ik dat wil, zolang als de kerk geeft wat ik zoek, maar ik heb geen verplichting om de kerk te bezoeken of daarmee door te gaan als ik dat niet meer wil.'*⁵⁹

De kleine gereformeerde kerken komen nu pas echt in aanraking met deze secularisatie. Bij secularisatie zijn we gewend om vooral te denken aan verval, ontzuiling en leeglopende kerken. We kunnen ook de nadruk leggen op 'verscheidenheid in religieuze uitingen', meent James Kennedy.⁶⁰ Daarmee zet hij vraagtekens bij de secularisatiethese, die stelt dat religie uit de samenleving zal verdwijnen. Met dat de kerken leeglopen – dat gaat nog steeds door⁶¹ – en het geloof in de God van hemel en aarde, die in Jezus Christus naar ons toegekomen is afneemt, ontstaat er een nieuwe religiositeit, die primair als een individuele aangelegenheid wordt gezien, uit verschillende bronnen kan opwellen en die door velen als een dynamisch proces verstaan wordt.⁶²

1.9. De invloed van de cultuur op het functioneren van het ambt

Als individualisering een belangrijk kenmerk is binnen onze maatschappij, met de daarbij behorende subjectieve ervaringen en belevingen die maatgevend zijn/worden voor hetgeen men voor 'waar' houdt, dan heeft dat zeker gevolgen voor de manier waarop mensen deelnemen aan het kerkelijk leven en de manier waarop men met het gezag van de kerkenraad en ambtsdragers omgaat. Want of men wil of niet; men verandert mee. Alleen door het isolement te zoeken zijn veranderingen binnen de kerk een tijd lang tegen te houden, maar vroeg of laat moet men constateren dat ook binnen de eigen kerk de ontwikkelingen uit de maatschappij hun invloed hebben. Graafland stelt dat het ambt zich in een crisis bevindt.

*'Het functie- en gezagsverlies van de ambten neemt in onze tijd hand over hand toe. (...) De hele kerk is er door aangetast (...) Dat wijst op een functieverlies van het nog steeds hooggehouden ambt, hooggehouden niet door de gemeente zelf maar door de kerkenraden en ambtsdragers. De discrepantie daartussen wordt steeds groter.'*⁶³

Zijn waarneming duidt op spanningen binnen gemeentes. De meningen over wat het ambt inhoudt lopen uiteen. En kennelijk staan kerkenraden daarin tegenover de gemeente. Gezag heeft men niet meer automatisch omdat men een ambt bekleedt. Dit vertegenwoordigend gezag, dat gemakkelijk formele trekken kon krijgen, kan in onze

⁵⁸ Heitink, Gerben, *Een kerk met karakter. Tijd voor heroriëntatie*, Kampen: Kok, 2007, p. 61

⁵⁹ Uitgesproken door Stefan Paas in een lezing aan de Theologische Universiteit Kampen, 6-12-2010, weergegeven in een artikel in het ND van 7-12-2010, door de redactie kerk en religie.
<http://www.nd.nl/artikelen/2010/december/06/paas-secularisatie-raakt-kleine-gereformeerde-kerk>

⁶⁰ Weergegeven in een verslag van de studiedag 'Ziel en zaligheid in Nederland na 1950', gehouden aan de VU te Amsterdam, maart 2004, door Roel Sikkema, ND 19-3-2004

<http://www.nd.nl/artikelen/2004/maart/19/de-secularisatie-begon-al-met-de-verzuiling>

⁶¹ Berents, Ton e.a., *God in Nederland 1996-2006* (Kampen, Ten Have, 2007) p. 14

⁶² Idem, pp. 124-125.

⁶³ Graafland, *Gedachten over het ambt*, p. 11, 12

maatschappij alleen maar fungeren als het gesteund wordt door natuurlijk gezag (de uitstraling die iemand heeft die anderen bijna automatisch tot instemming, respect en bewondering brengt) en moreel gezag, dat verworven wordt door te staan voor breed gedeelde hoge doelen.⁶⁴

In onze maatschappij zijn mensen gewend hun eigen leven in te richten. Dat is ook merkbaar in de manier waarop mensen bij de kerk betrokken (willen) zijn. Allereerst kiest men steeds vaker de gemeente waar men bij wil horen. Dat is niet meer automatisch de kerk die het dichtst in de buurt is, maar de kerk/gemeente die het best past bij de eigen belevingswereld. Vaak is de vraag wat de gemeenschap voor het individu kan betekenen de eerste vraag geworden en niet de vraag wat men zelf voor de gemeenschap kan betekenen. Dit betekent ook dat men niet meer als vanzelf allerlei taken op zich neemt of twee keer op een zondag de dienst meemaakt omdat dat nu eenmaal zo hoort.

Kerkenraden lopen onherroepelijk tegen deze dingen aan. Aan de ene kant verwachten gemeenteleden veel van de raad: goed leiding geven, tegemoetkomen aan de behoeften van gemeenteleden, rekening houden met verschillen in de gemeente. Aan de andere kant willen gemeenteleden vrijgelaten worden in de keuzes die ze maken. Ambtsdragers die hen aanspreken op kerkgang of levensstijl, zullen nogal eens teleurgesteld worden omdat men geen gehoor vindt.

In onze maatschappij wordt alles beoordeeld op doelmatigheid/functionaliiteit. De manier waarop ambtsdragers leiding geven aan de gemeente en het kerkenwerk aanpakken/aansturen zal door veel gemeenteleden ook op deze manier beoordeeld worden. Functionaliseren brengt ook met zich mee dat men niet in de eerste plaats vraagt naar wat het geloof is, maar eerder naar wat het geloof doet. Evenzo is niet de vraag wie God is, maar wat het geloof in Hem ertoe doet voor velen de belangrijkste geworden. Dat betekent voor prediking en pastoraat dat ambtsdragers niet meer met geloofswaarheden alleen aan kunnen komen. Het moet praktisch toegepast worden voor het leven van alledag.

Met dat er tegenwoordig zoveel meer aandacht is voor beleving en gevoel, wordt er binnen de kerken ook steeds meer aandacht gevraagd voor het werk van de Heilige Geest. De vrucht en de gaven van de Heilige Geest zijn veel besproken onderwerpen. Steeds meer is er oog voor de gaven die gemeenteleden hebben ontvangen en speelt de vraag hoe ze die in en voor de gemeente kunnen gebruiken. Dat vergt een omslag in denken als een kerkenraad gewend is – en in veel gemeentes binnen de gereformeerde denominaties is dat zo – veel taken naar zich toe te trekken en het heft in handen te houden.

Stefan Paas wijst op onduidelijkheid in de gereformeerde ambtsleer zelf, die nu voor verwarring zorgt. Het is nml. niet duidelijk wat het onderscheid is tussen ambtelijke taken en niet-ambtelijke taken.⁶⁵ Als bijvoorbeeld het pastoraat onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad valt, wil dat dan ook zeggen dat ambtsdragers al het werk moeten doen, of is er ruimte voor pastoraal werkers die verantwoording schuldig zijn aan de kerkenraad?

Al de ontwikkelingen in de maatschappij, die ‘door de zeef van kerkmensen’⁶⁶ de kerk binnen komen, vragen om een nieuwe doordenking van het ambt. J. Hoek noemt het

‘een uitdaging voor de kerk om fundamenteel kritisch te kijken naar haar eigen structuren. Via een herijking aan Bijbelse principia en in verbondenheid met de

⁶⁴ Paas, Stefan, ‘Zo spreekt de Heer, (Kerkelijk) gezag in een keuzemaatschappij’, Wapenveld 58/1 (2008) pp. 26-34, m.n. p. 26- 27

⁶⁵ Paas, Stefan, *Is de gereformeerde ambtsleer anno 2007 nog houdbaar?* CG-Predikantenconferentie 29 mei 2007, p.2

<http://topshare.che.nl/downloadattachment/216579/153728/is%20de%20gereformeerde%20ambtsleer%20nog%20houdbaar%20versie2.pdf>

⁶⁶ Dekker, *Zodat de wereld verandert*, p.44

*gereformeerde traditie kan zo opnieuw vorm gegeven worden aan authenticiteit en geloofwaardig gezag.*⁶⁷

1.10 Conclusie

De ontwikkelingen in de maatschappij gaan niet aan de kerk voorbij. Ook gemeenteleden veranderen door het proces van individualisering. Dit heeft zijn weerslag op de manier waarop men deelneemt aan het gemeentelijk leven en op de wijze waarop men tegen het ambt en tegen ambtsdragers aankijkt. De aloude ambtsstructuur waarbij de kerkenraad bijna alle taken binnen de gemeente als haar taak ziet wordt niet langer zonder meer geaccepteerd. Dit is echter niet alleen tijdgebonden; de Bijbel zelf laat ook andere lijnen zien waarbij veel verschillende gaven van gemeenteleden inzetbaar zijn voor de opbouw van de gemeente. Van verschillende kanten, zagen we in dit hoofdstuk, klinkt dan ook de roep om een nieuwe doordenking van het ambt.

⁶⁷ Hoek, J., 'Ambt en gezag in een belevingscultuur' in: Beunder, *Postmodern gereformeerd*, p. 130

Hoofdstuk 2 Ambtsvisies binnen de Gereformeerde Bond

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt vooral gekeken hoe er door auteurs die lid zijn van de Gereformeerde Bond geschreven werd/wordt over het ambt. Welke visies komen er naar voren en zijn er verschillen of verschuivingen waar te nemen in wat er vóór het jaar 2000 en wat aan het begin van de 21^e eeuw gepubliceerd werd? Verder letten we op de reacties vanuit de Gereformeerde Bond op ontwikkelingen t.a.v. het ambt in de Protestantse Kerk in Nederland, waarbinnen de Gereformeerde Bond haar plaats inneemt.

In het eerste hoofdstuk schreven we over de ontwikkelingen in de westerse cultuur: fragmentarisering, individualisering, de daaruit voortvloeiende mondigheid van mensen en de invloed die dat heeft op de manier waarop er tegen het ambt aangekeken wordt. Dit kan spanningen binnen gemeentes veroorzaken. We zijn benieuwd of en hoe auteurs die zich verwant weten met de Bond daar op ingaan en hoe men vanuit het hoofdbestuur van de Bond kerkenraden/ambtsdragers probeert te ondersteunen om met deze situatie om te gaan.

2.2 Visies vóór het jaar 2000

Voor dit gedeelte heb ik me beperkt tot een drietal boeken. De eerste is een handreiking voor predikanten en kerkenraden, een uitgave vanwege de Gereformeerde Bond in de toenmalige Hervormde Kerk, onder redactie van C. den Boer: *Met vreugde... Pastorale handreiking ten dienste van predikant en kerkeraad*. Het tweede boek, eveneens een uitgave van de Bond, is het resultaat van een studiegroep onder leiding van C. den Boer, en draagt de titel *Man en vrouw in bijbels perspectief. Een bijbels theologische verkenning van de man-vrouw verhouding met het oog op de gemeente*. Het derde boek is van C. Graafland, *Gedachten over het ambt*.

2.2.1. De aanleiding voor de Bond om zich rekenschap te geven over het ambt

In bijlage I van het studierapport van de Hervormde Kerk “Wat is er aan de hand met het ambt?” (1971) wordt aangegeven dat waarschijnlijk een groot deel van de kerk niet op zo’n rapport zit te wachten omdat men de vragen omtrent het ambt die er in een ander deel van de kerk leven, niet herkent. (p. 69) Dit rapport, geschreven door H. Berkhof, waarin hij een meer functionele invulling aan het ambt geeft, roept dan ook veel reacties en discussies op, zeker binnen de Gereformeerde Bond.

“Al met al zijn we door al dit theologiseren en discussiëren over het ambt wel teruggeworpen op de grondvragen. Of we willen of niet, wij móeten ons rekenschap geven van de vraag, wat een ambt in deze tijd nu eigenlijk nog betekent. Als het juist is, dat het kerkelijke ambt te maken heeft met de uitdeling van Gods heil en daarom ook met onze heilszekerheid, dan zal iedereen het gewicht van de vragen rondom het ambt inzien. En dan zal het er hem ook alles aan gelegen zijn te weten, hoe de zaken hier Schriftuurlijk liggen.”⁶⁸

⁶⁸ Den Boer, C., *Het ambt in discussie*, inleiding gehouden op de Bondsdag van de Bond van Ned. Hervormde Mannenverenigingen op G.G. te Utrecht op 30 okt. 1971, pp. 1 en 2
<http://dsdenboer.refoweb.nl/voordrachten/Het%20kerkelijk%20ambt.doc>

2.2.2. Een handreiking vanwege de Gereformeerde Bond

In 1981 verscheen vanwege de Gereformeerde Bond een handreiking voor predikanten en kerkenraden, onder de titel *Met vreugde... Pastorale handreiking ten dienste van predikant en kerkeraad*.⁶⁹ Hierin wordt verwoord hoe men het ambt ziet. Een interessant boekje, temeer omdat er in deze min of meer officiële uitgave door de verschillende schrijvers ook verschillende accenten gelegd worden.

A. van Brummelen schrijft daarin over het ambt en signaleert *'enige tekenen, die erop wijzen, dat het predikantsambt geheel wordt uitgehouden'*. Waar hij op doelt, wordt verder niet uitgewerkt. *'Maar ook heden hebben wij gelukkig nog goede geschriften, die een veelheid aan vraagstukken belichten aangaande de predikant en zijn arbeid.'* Hij noemt dan de namen van Siebesma, Leuenberg en Roscam Abbing, maar verwijst niet naar bepaalde titels.⁷⁰ In navolging van Calvijn stelt hij dat Christus enkele buitengewone ambten heeft ingesteld, waarvan Paulus er in Ef. 4 drie noemt: apostelen, profeten en evangelisten. *'Deze ambten zijn exceptioneel, zij vormen geen regel voor de toekomst van de kerk'*. (p.47) Daarnaast is er het minder opzienbarende lokale ambt, verbonden aan de plaatselijke gemeente. De predikant, ouderling en diaken zoals wij die kennen weerspiegelen het bijzondere ambt van Christus:

'Om een lange uiteenzetting kort te maken: Christus als profeet, priester en koning glanst door in het gewone ambt. Het profetisch ambt vindt een vertolking in de arbeid van de herders en leraars. Het koninklijk ambt van Christus zet zich voort in de taak van de ouderlingen om de gemeente te regeren, en het priesterlijk ambt vindt zijn weerslag in het ambtswerk van de diaken. Drie in één en één zich uitwaaiend in drie.' (p.48)

Gaat Van Brummelen er in genoemd boekje vanuit, dat de gemeente vooral *'bestaat uit middenstanders, boerenmensen, tuinders, kantoorspersoneel en gewone mannen en vrouwen'* (p.42), in het zelfde boekje pleit Den Boer ervoor om *'gekaderde'* mensen (p.77) die een catechetenoopleiding of de opleiding voor hulppredikant hebben afgerond, voluit in te zetten in de gemeente om de gemeente goed te kunnen bearbeiten. Zij verlangen immers om met de hun geschonken gaven de gemeente te dienen.

'Maar nu mogen ambtelijke vergaderingen er wel op toezien, dat deze Geestesgaven, die zich gelukkig ook in onze tijd openbaren, niet weggedrukt of doodgedrukt worden, doordat men geen ruimte geeft aan kerkelijk werkers in een niet-ambtelijke dienst in de gemeente'.(p.74)

Ook heeft hij oog voor de vele andere gemeenteleden die verlangen mee te werken in een of andere vorm van gemeentearbeit.

2.2.3. Visie van de studietoelichting onder leiding van C. den Boer

Den Boer heeft zich gedegen in de vragen die er rondom het ambt gerezen waren verdiept en is hierbij heel nadrukkelijk uitgegaan van de schriftgegevens. In 1985 verscheen van zijn hand *Man en vrouw in bijbels perspectief. Een bijbels theologische verkenning van de man-vrouw verhouding met het oog op de gemeente'*. Samen met een studietoelichting heeft hij hieraan gewerkt en het is uitgegeven als een uitgave vanwege de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk. Aanleiding voor dit boek was de blijvende discussie binnen de Bond over de vrouw in het ambt. *'Als we het boek leggen naast wat we tot nu toe hebben gezien van hervormd-gereformeerde zijde, springt het er opvallend uit. We denken dan vooral*

⁶⁹ Den Boer, C. (Red.), *Met vreugde... Pastorale handreiking ten dienste van predikant en kerkeraad*, Kampen: Kok, 1981, 158 pp.

⁷⁰ Van Brummelen, A., 'De dienaar des Woords en zijn ambt', in: Den Boer, C. (Red.), *Met vreugde...*, p. 46-47

*aan het recht doen aan de concrete woorden van de Schrift.*⁷¹ Het boek bevat ook een hoofdstuk over het ambt als zodanig. Ik geef daarvan de hoofdlijnen weer en ga ook kort in op de verbinding met het kernthema van dit boek: vrouw en ambt.

Het woord 'ambt' komt in het O.T. voor als de vertaling van het Hebreeuwse woord 'ebodah'. Dit wordt gebruikt voor de dienst in de tempel, niet alleen voor de priester, maar ook voor de levieten, de zangers en de poortwachters.⁷² In het Nieuwe Testament komen we het woord ambt tegen als de vertaling van het Griekse woord 'leitourgia', met name in de brief aan de Hebreëen, waarbij duidelijk is dat het cultische element helemaal weg is, daar de grote Hogepriester, Jezus Christus, hét offer gebracht heeft aan het kruis op Golgotha en hiermee de hele O.T.-sche priesterdienst vervuld heeft. In het N.T. komen we 'leitourgia' ook tegen voor de diensten van gelovigen, *'de dienst, waartoe ieder lid van de christelijke gemeente, maar vooral ook de christelijke gemeente als geheel geroepen is. De hele gemeente heet immers een heilig priesterdom (1 Petrus 2:5).'* (p.133) Den Boer merkt op

'dat vooral volgens de oudere brieven van Paulus de gemeente gesticht en toegerust wordt in en door een veelheid van charismatische bedieningen, die de Geest al naar wat de gemeente nodig heeft in verscheidene situaties verscheiden uitdeelt. Alles, wat de gemeente in die zin bouwt, heet charisma en heeft zijn functionele plaats in het geheel. Het zijn gaven des Geestes uit de doorboorde handen van Christus. Van enige tegenstelling tussen niet-ambtelijke charismatische en ambtelijke niet-charismatische diensten in de gemeente is geen sprake.' (p.140-141)

Uit de verschillende opsommingen van de gaven blijkt dat er een grote verscheidenheid is, die verschilt per gemeente (Rom.12; 1 Cor.12; Efeze 4) Alle gaven zijn nuttig en belangrijk.

'Jong en oud, mannen en vrouwen worden in de gang van de Geest betrokken.' (p.135) (Hand. 2:17vv) als het om de toerusting van de gemeente gaat, wordt er nadrukkelijk op Ef. 4:11 gewezen, waar staat: *'En Hij heeft sommigen gegeven als apostelen, anderen als profeten, weer anderen als evangelisten en nog weer anderen als herders en leraars, om de heiligen toe te rusten tot het werk van dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus.'*⁷³

Naast de apostelen, die als unieke grondlegger van de gemeente kunnen worden gezien, worden de gaven van profeet, evangelist, herder en leraar genoemd.

*"Zij worden uit het geheel van de gemeente naar voren gehaald en voorts door Christus aan de gemeente ook weer geschonken om leiding te geven en toe te rusten. Inhoudelijk zal de arbeid van de in Ef. 4:11 genoemden dan ook gezag en volmacht met zich hebben meegebracht. Van enige officiële aanstelling of van een ambtelijke ordinantie lezen we niet, al hoeft dat niet te betekenen, dat er geen sprake is geweest van een (apostolische) oplegging der handen, waardoor deze arbeid gekarakteriseerd werd als bijzondere opdracht van Christus' wege. (...) Wanneer wij hen daarom ook ambtsdragers willen noemen, dienen we daarbij echter niet te vergeten dat hun ambtelijk werk volstrekt één geheel vormde met alle andere arbeid in de gemeente"*⁷⁴

Verder wordt gewezen op de gestalte van de opziener/ouderling/oudste. In Hand. 20:28 worden de opzieners van de gemeente te Efeze genoemd. Paulus was gewoon in nieuwe gemeentes ouderlingen aan te stellen. Hen werd het opzicht van de gemeente toevertrouwd, als Paulus de gemeente verliet. (Hand. 14:23) De oudste kennen we ook uit het O.T. bij Mozes (Num. 11) en in de tijd van de koningen was er een raad van oudsten rondom de koning, een soort rechts- en adviescollege. Later waren er in de plaatselijke synagogen ook oudsten, die een taak hadden in de wetgeving en de rechtspraak. Ook in de moedergemeente van Jeruzalem waren oudsten aanwezig. (Hand 11:30, Hand 15:2vv) Hiermee weerlegt Den

⁷¹ Graafland, *Gedachten over het ambt*, p. 247

⁷² Den Boer, *Man en vrouw in bijbels perspectief*, p.131

⁷³ Herziene Staten Vertaling, 2010

⁷⁴ Den Boer, *Man en vrouw in bijbels perspectief*, p. 142

Boer dat de ouderling een latere vinding van Paulus zou zijn of zelfs pas bij de tweede generatie christenen een plaats kreeg, ter vervanging van een spontane charismatische manier van leiding geven aan de gemeente. Een duidelijk verschil met de oudste uit het Joodse sanhedrin is, dat de ouderling in het N.T. gekozen wordt door de gemeente. (Hand. 6: 2-6) (p. 143-145)

Wat de plaats van de vrouw in de gemeente betreft, ziet Den Boer meer mogelijkheden dan nu veelal geboden worden. Vrouwen delen immers volledig in de gaven die Christus door de Heilige Geest aan de gemeente geeft. Evenwel ziet hij Bijbels gezien geen opening voor de vrouw in de ambten; daarvoor is Paulus te duidelijk in zijn spreken over het zwijgen in de gemeente (1 Cor. 14:34vv en 1Tim 2:11vv) als een gebod van de Here. Den Boer spreekt over eenheid in verscheidenheid: beide ten volle dienstbaar in de gemeente met de geschonken gaven, maar met onderscheiden taken. Zo ziet hij geen taak voor de vrouw weggelegd in de typische regeer- en leertaken, waarin het leidinggevend en gezagoefend karakter zonder meer duidelijk is. Maar zij zouden wel binnen de ambten dienstbaar kunnen zijn. Zo zouden vrouwen de ouderlingen kunnen ondersteunen in het pastorale werk, ze kunnen hun gaven inzetten in het diaconale werk en ook missionair zouden ze hun gaven optimaal moeten kunnen benutten. Den Boer stelt dan ook de vraag: *‘Zijn er geen kerkordelijke regels denkbaar, die het de vrouw op haar wijze en met haar inbreng mogelijk maken om binnen ieder ambt te dienen?’* (p.182)

In dit boek constateert men, na een uitgebreid onderzoek van de Bijbelse gegevens, dat een meer charismatische gemeentestructuur vanuit het Nieuwe Testament aan te bevelen is, waarin mannen en vrouwen met onderscheiden taken kunnen dienen.

2.2.4. De visie van C. Graafland

Graafland noemt in een latere publicatie (1999) het werk van Den Boer een belangrijke stap vooruit in de bezinning over het ambt in hervormd-gereformeerde kring.⁷⁵ Evenals Den Boer ziet hij de gaven van de Geest als gaven aan de gemeente. Daar legt hij sterk de nadruk op. Hij ziet namelijk te vaak dat in het denken over het ambt de gaven aan de ambten verbonden worden.

‘Het ambt is niet zonder gave, maar gave is niet altijd verbonden met een ambt. In de Gereformeerde traditie ligt het ongeveer zo. Calvijn is daarmee begonnen. (...) Het woord ‘gave’ wordt nergens vervangen of aangevuld door het woord ‘ambt’. Als de Schrift zelf dat niet doet, mogen wij het ook niet doen. Zeker niet, als wij op deze wijze een eigen ambtsidee in de tekst introduceren.’ (p.318)

Graafland acht ‘het tegenover’ van de ambten ten opzichte van de gemeente niet Bijbels. Door de van God geschonken gaven kan de gemeente zichzelf immers onderhouden, leiden en verzorgen. Het zelf doen van de gemeente en de afhankelijkheid daarin van de genadegave van God vormt geen tegenstelling, maar een diepe geestelijke eenheid. Het is alles gegrond in de eenheid van het werk van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. *‘Wat de gemeente doet, doet dus ten diepste God zelf. Wat van Boven komt, is tegelijk van binnen. Dan is elke scheiding, elk ‘tegenover’ van gemeente en wat wij ‘ambt’ noemen, opgeheven’.* (p.307-308) Wel schrijft hij uitvoerig over de ouderling, die aangesteld werd. Deze had een positie die gezag verdiende, in het leiden van de gemeente. *‘Het besturen droeg een geestelijk karakter en diende het welzijn van de gemeente.’* Hij stelt dat het ‘acht geven op de kudde’ (Hand. 20:28) en het waken tegen dwaalleer (vs. 31), *‘typisch tot het bestuurlijke werk behoren, hoe geestelijk ook geladen. Ze raken niet het inhoudelijke werk van de verkondiging en sacramentsbediening zelf.’* (p.297) Graafland sluit evenwel niet uit dat de ouderlingen in Efeze een pastorale taak gehad hebben. Die taak komt ook terug in Jakobus 5: 14. In 1 Tim.

⁷⁵ Graafland, C., *Gedachten over het ambt*, p. 253

5:17 lezen we: ‘Laat ouderlingen die goed leiding geven, dubbele eer waard geacht worden, vooral aan hen die arbeiden in het Woord en in de leer.’

‘Dit gezaghebbend lerend optreden past goed bij de ouderling, omdat deze vanwege zijn regeerfunctie reeds iemand met gezag was. Maar nogmaals, daaruit mag niet de conclusie worden getrokken, dat het alleen ouderlingen waren, die ‘ambtelijk’ werk verrichten.’ (p.299)

Graafland wil af van het ‘tegenover’ van de ambtsdragers, terwijl hij met het langslopen van de Schriftgegevens daar toch lijkt uit te komen. Richtlijnen voor een nieuwe ambtsstructuur geeft hij niet. Wel roept hij op tot een nieuw doordenken van het ambt. Met zijn boek over het ambt heeft hij hier een aanzet voor willen geven.

J. Hoek schrijft in zijn reactie op ‘Gedachten over het ambt’:

Ik vind het wel jammer dat Graafland (...) toch te vaag blijft in zijn invulling van het afhankelijke en volgzaam van de gemeente ten opzichte van het gezag van Christus en de leiding door de Heilige Geest. Deze leiding wordt mede uitgeoefend door middel van mensen die uit de gemeente opkomen, maar in een ‘functioneel tegenover’ worden geplaatst. (...) Er zijn charismata die als een soort hartbewaking van de gemeente functioneren – en die noemen wij in de traditie ‘de ambten’.⁷⁶

2.3 De periode van 2000-2010

2.3.1. Inleiding

Voor het onderzoek over de periode 2000-2010 heb ik me vooral gericht op publicaties in tijdschriften en boeken van auteurs die lid zijn van de Gereformeerde Bond. Ik heb bekeken welke visies op het ambt naar voren komen en wat de aanleiding is om de ambtsopvatting aan de orde te stellen. Zijn er verschuivingen waar te nemen in de ambtsopvatting; is er sprake van een nieuwe doordinking van de ambtsvisie? Met welke argumenten worden ambtsvisies onderbouwd? Zijn dat argumenten die voortkomen uit een exegese van Schriftgegevens, argumenten vanuit de belijdenis en/of de traditie, of spelen ook andere argumenten een rol? Een andere vraag is, hoe scribenten reageren op verschillen/ verschuivingen in de gemeente die het gevolg zijn van individualisering en mondigheid van gemeenteleden en invloed hebben op het functioneren van de kerkelijke ambten. Ziet men de problemen onder ogen en hoe geeft men hierin leiding aan ambtsdragers en gemeenteleden?

2.3.2. Verschillende visies op het ambt

Allereerst geef ik hier de visie op het ambt weer zoals deze in de klassiek gereformeerde bevestigingsformulieren voor ambtsdragers naar voren komt. Dit is een heel oud document, maar omdat de Gereformeerde Bond in 2004⁷⁷ een hertaling van deze formulieren uitgaf en daarmee aangaf dat de daarin verwoorde visie op het ambt nog steeds onderschreven wordt, is het nuttig om hieruit de formele lijnen naar voren te halen. Men had niet de intentie om met

⁷⁶ J. Hoek, ‘Graafwerk inzake het ambt’ (3), Waarheidsvriend 1999, digitale versie, p.659

⁷⁷ *Liturgische formulieren uit de Gereformeerde traditie. Een hertaling*, Zoetermeer: Boekencentrum, 2004.

In het Woord vooraf (p.6) wordt verwezen naar de proeve vooraf vanuit de Gereformeerde Bond uit 2000. Reacties zijn verwerkt door een aantal vertegenwoordigers van de Redactie van het Dienstboek van de Protestantse Kerk en vanuit de Gereformeerde Bond. In de hertaling zijn geen nieuwe inzichten opgenomen. Wel zijn enkele aanvullingen opgenomen die gaan over de ouderling-kerkrentmeester, de bredere Schriftuurlijke onderbouwing van het diakenambt en de bepalingen uit de kerk over de geheimhoudingsplicht toegevoegd. Dat is dus meer dan een taalkundige herziening. Het tekent ook de spanning tussen ‘ongewijzigd actualiseren’ en ‘de noodzaak van vernieuwing’. Men zegt feitelijk het eerste (p.8), maar doet zeer terughoudend het tweede (p. 14-15).

de hertaling inhoudelijk iets te veranderen, maar wilde juist behouden wat men had. Door het taalgebruik aan te passen blijven de formulieren ook in deze tijd bruikbaar.⁷⁸ Dit is typerend voor de manier waarop men vanuit het hoofdbestuur leiding geeft aan gemeentes die zich verwant voelen met de Gereformeerde Bond, in een tijd waarin veel in ontwikkeling is. Naast de formele ambtsvisie zijn er binnen de Bond ook andere visies op het ambt; bij de verschillende discussielijnen die beschreven worden, komen ze naar voren.

2.3.2.1. De formele lijn van de Gereformeerde Bond.

Binnen de Gereformeerde Bond wordt vanuit het hoofdbestuur de traditioneel gereformeerde ambtsvisie onderschreven en uitgedragen. In de klassieke formulieren voor het bevestigen van ambtsdragers, die in gemeentes die zich verwant voelen met de Bond gebruikt worden, komen de lijnen duidelijk naar voren. Er is een 'Formulier voor de bevestiging van dienaren van het Goddelijk Woord'⁷⁹ en een 'Formulier voor de bevestiging van ouderlingen, ouderlingen-kerkvoogd en diakenen'.⁸⁰ Daarin komt naar voren dat de verkiezing van ambtsdragers door de gemeente gezien mag worden als een roepstem van God zelf. Dat wordt in beide formulieren in de eerste bevestigingsvraag als volgt onder woorden gebracht: *'bent u er in uw hart van overtuigd dat u wettig door Gods gemeente en daarom door God zelf tot deze heilige dienst geroepen bent?'* De dienaren van het Woord en de ouderlingen vormen samen de kerkenraad en vertegenwoordigen als zodanig de hele gemeente:

*'De dienaren van het Woord en de ouderlingen vormen samen een college: de kerkenraad, die de gehele gemeente vertegenwoordigt. Hierop doelt de Heere Christus als Hij de uitspraak doet: "zeg het aan de gemeente". (Matth. 18:17) Deze opdracht is beslist niet tot allen of ieder lidmaat afzonderlijk gericht, maar juist tot degenen die gekozen zijn om de gemeente te regeren.'*⁸¹

Er wordt nadrukkelijk gesproken over het regeren van de gemeente, een taak voor zowel predikanten als ouderlingen. In het formulier voor de bevestiging van ouderlingen wordt gesproken over een 'hoog regeringsambt'.

*'Het woord ouderling, of oudste, dat uit het Oude Testament afkomstig is en een persoon aanduidt die in een hoog regeringsambt is geplaatst, wordt toegekend aan tweeërlei personen die in de kerk van Jezus Christus dienen. Want de apostel Paulus zegt: 'De ouderlingen die wel regeren, zullen dubbele eer waardig geacht worden, voornamelijk die arbeiden in het Woord en in de leer'. (1 Tim. 5:17)'*⁸²

Het ambt van dienaar van het Woord wordt in het 'Formulier voor de bevestiging van dienaren van het Goddelijk Woord', met een verwijzing naar Efeze 4:11, het herdersambt genoemd. Als taken van de predikant worden aangegeven: het uitleggen en 'toe-eigenen' van de Heilige Schrift aan de gemeente en haar bij het Woord bewaren; de gemeente voorgaan in de gebeden; het bedienen van de sacramenten; samen met de ouderlingen *'de gemeente van God naar het Woord te doen leven en op zo'n wijze te regeren als de Heere opgedragen heeft'*.⁸³ Als vijfde wordt genoemd, dat hij een bijzondere verantwoordelijkheid draagt in de zielzorg. De Denaar van het Woord wordt met handoplegging bevestigd in het ambt, als hij

⁷⁸ Hierop is bij de uitgave van de Herziene Statenvertaling (2010) dan ook forse kritiek gekomen vanuit het Nederlands Bijbelgenootschap. Die betoogde dat hertaling geen recht deed aan de voortgang van het Bijbelonderzoek. Feitelijk gaat men niet meer, zoals de Statenvertalers wel deden, uit van de laatst bekende grondteksten.

⁷⁹ 'Formulier voor de bevestiging van dienaren van het Goddelijk Woord', hertaalde versie GB http://www.hervormdegemeentekinderdijk-middelweg.nl/bevest_predikant.htm

⁸⁰ Formulier voor de bevestiging van ouderlingen, ouderlingen-kerkvoogd en diakenen, hertaalde versie GB http://www.hervormdegemeentekinderdijk-middelweg.nl/bevest_ouderl_diaken.htm

⁸¹ Formulier voor de bevestiging van ouderlingen, ouderlingen-kerkvoogd en diakenen

⁸² Idem.

⁸³ Formulier voor de bevestiging van dienaren van het Goddelijk Woord.

aan zijn eerste gemeente verbonden wordt. De gemeente wordt opgeroepen de dienaar van het Woord met vreugde te ontvangen, achting voor hem te hebben en hem te gehoorzamen. *'Bedenkt dat God zelf door middel van hem tot u spreekt en u bidt.'*⁸⁴ Het ambt wordt zo gezien als 'een tegenover' ten opzichte van de gemeente. De dienaar van het Woord is een gezant van Christus; hij representeert Christus. (2 kor.5: 18-20)

Als taken van de ouderling worden genoemd: het toezien op leer en leven van de gemeenteleden en indien nodig vermanen of stappen ondernemen in de lijn van de christelijke tucht; erop toezien dat alles in goede orde verloopt en *'dat alleen zij die wettig geroepen zijn in Christus' kerk dienen*⁸⁵; de dienaren van het Woord met goede raad ondersteunen en toezien op hun leer en levenswandel; zorg dragen voor de instandhouding van de eredienst. Bij het ondersteunen van de predikant worden de ouderlingen vergeleken met de levieten uit het Oude Testament, die de priester hielpen met bepaalde taken. Bij de bevestiging krijgen de ouderlingen en diakenen een zegenwens mee, zonder handoplegging. De gemeente wordt opgeroepen de ouderlingen als dienaren van God te ontvangen, voor hen te bidden en gewillig het opzicht en de leiding van hen die op goede wijze regeren te aanvaarden.

2.3.2.2. Geroepen om te dienen

Het ambt is een 'heilige dienst' waar God toe roept door middel van de roeping van de gemeente, staat er in beide formulieren voor de bevestiging van ambtsdragers. Daarmee is er nog geen overeenstemming over de plaats die ambtsdragers in de gemeente hebben. We komen verschillende visies tegen.

In september 2006 sprak W. Verboom op de ambtsdragersvergaderingen over 'Het ambt in de praktijk'. Hij gaf in zijn inleiding een omschrijving van het ambt:

*'In het algemeen kunnen we zeggen: het ambt is het instrument dat God heeft uitgekozen om in Zijn gemeente Zijn werk te doen. Centraal daarin is het werk om verloren zondaren te redden en Zijn koninkrijk te doen komen. Het ambt komt dus niet van beneden, van mensen, vanuit de gemeente, maar van boven, van God. Het wordt zichtbaar in de zending van Gods Zoon in deze wereld om mensen te redden (missio Dei). Jezus zei: 'Gelijk Mij de Vader gezondend heeft, zend Ik ook u.' Dat God het ambt voor Zijn werk wil gebruiken, is het gebinte van ons ambtswerk.'*⁸⁶

Geest, Woord en ambt worden in de visie van Verboom direct met elkaar verbonden.

'In het ambtswerk gaat het er om dat Christus als het Hoofd zijn gemeente als Zijn lichaam regeert. Er is geen tegenstelling tussen Geest, Woord en ambt. Het Woord en de Geest zijn de eigenlijke dragers van het ambt, dat we als kleine mensen mee mogen dragen door zelf gedragen te worden door Woord en Geest.' (p.5)

Verboom wijst er op dat het in het ambtswerk niet om het ambt zelf gaat, maar om de gemeente.⁸⁷ Hij wijst hierbij op Efeze 4, waar gesproken wordt over het toerusten van de gemeente, met het oog op de opbouw en de groei in de kennis van Christus.

G.D. Kamphuis bepaalt ambtsdragers erbij⁸⁸ dat zij geroepen zijn te dienen, in navolging van de Here Jezus Christus die als de grote ambtsdrager niet kwam om gediend te worden, maar om te dienen. Hij wijst op het formulier waarin verwoord wordt dat God zelf mensen tot deze 'heilige dienst' roept.

⁸⁴ Idem

⁸⁵ Formulier voor de bevestiging van ouderlingen, ouderlingen-kerkvoogd en diakenen

⁸⁶ Verboom, W., 'Het ambt in de praktijk (1) – poosje werken in de wijngaard', in: WHV nr. 41, 19 okt. 2006, p.4

⁸⁷ W. Verboom, 'Het ambt in de praktijk (2). Een gezegende leerschool.' In: WHV nr. 43, 2 nov. 2006, p.17

⁸⁸ G.D. Kamphuis, 'En uw ambt bekleedt met eer. Gericht op de volle ontplooiing van de gemeente', in WHV, 21 febr. 2002, p.2-3

‘Dienen is: op een geestelijke manier leiding aan de gemeente geven. Ambtsdragers mogen de gemeente in Godsvrucht en in gehoorzaamheid aan het Woord van God voorgaan. (...) De opzieners zijn geroepen opzicht te hebben over de kudde van God. Vooral in het ouderlingambt komt dat sterk naar voren. In de ambtelijke structuur van onze kerk komt dat tot uitdrukking in de bijeenkomst van de ambtsdragers: de kerkenraad. De gemeente heeft stuur en geestelijke leiding nodig om als lichaam van Christus te kunnen functioneren’. (p.2)

Niet alle predikanten vinden het vanzelfsprekend dat het ambtswerk ‘dienen’ genoemd wordt/ dienst’ is. In een recensie van het boek *Van ambt naar dienst* wordt nogal fel gereageerd op de woorden van Brienens, als hij stelt dat het woord ‘ambt’ in de Bijbel niet voor komt en al het werk in Gods Koninkrijk en in de gemeente ‘dienst/dienen’ (diakonia) is.⁸⁹ De recensent schrijft dan:

*‘Het past bij deze tijd van nivellering van het ambt om over het ambt slechts als een dienst te spreken. Daardoor gaat veel verloren. Op deze wijze worden ambtsdragers niet meer gezien als vertegenwoordigers van Christus, die namens Hem hun werk doen. Er wordt dan niet meer gesproken over het ‘tegenover’ van het ambt. Toch zegt Paulus juist: ‘Wij zijn gezanten van Christus wege’ (2 Kor. 5:20). Een gezant, een ambassadeur komt namens een ander én neemt daardoor een bijzondere positie in. Zeker een gezant van Christus. Hij komt namens de hoogste instantie. We mogen dat dan ook niet losmaken van de persoon. (...) Tegelijk is het belangrijk dat er een bepaald gezag uit blijft gaan van het ambt, om alle zaken in de gemeente in goede banen te leiden.’*⁹⁰

In zijn reactie hierop waarschuwt Brienens de recensent voor hiërarchisch denken. *‘Het Woord dat wordt bediend, is het enige ‘tegenover’ in de gemeente en voor ieder gemeentelid. Alleen dit Woord heeft gezag.’*⁹¹

J. Hoek benadrukt in zijn boek *Geroepen in een nieuwe eeuw. Geheim en missie van de gemeente* (2008),⁹² dat de ambtsdragers geen groep náást de gemeente maar een bijzondere groep ín de gemeente vormen; ook zij zijn geroepen tot dienstbetoon. Hierbij wordt uitgegaan van Efeze 4:11vv. Apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars, zijn door Hem in dienst genomen en gegeven aan de gemeente. Zo geeft Christus leiding aan de gemeente en op die manier komt Zijn koningschap in de gemeente tot uitdrukking. Hoek geeft de volgende definitie van de ambten: *‘Onder ambten verstaan we diensten met een permanent karakter, bekleed met gezag, gepaard gaande met roeping, aanstelling, handoplegging en soms een bepaalde vergoeding’.* (p.58) Hoewel Christus de ambten schenkt aan de gemeente, wortelt het ambt ook in de gemeente; de gemeente kiest ambtsdragers op grond van herkende gaven. Zo zijn de ambten christologisch-pneumatologisch gefundeerd.

*‘Wanneer we uitsluitend pneumatologisch over de kerk denken, komen we tot een nivellering van ambt en charisma. Wanneer we uitsluitend christologisch over de kerk denken, zien we een te sterke accentuering van het ambt ten koste van het functioneren van de charismata van de gelovigen tot opbouw van de gemeente. Een evenwichtige christologisch-pneumatologische ecclesiologie zal leiden tot een verantwoorde visie op ambt en charisma. Zo valt er nergens een - onbijbelse – scheiding tussen wat specifiek ambtelijk is en wat niet ambtelijk is. Het gaat om de hele gemeente met al haar gaven, die dienstbaar gemaakt wordt door de Geest.’*⁹³

⁸⁹ Zie: T. Brienens, *Van ambt naar dienst*, Kampen: Kok, 2008, pp. 130, 136, 147

⁹⁰ W.G. Hulsman, ‘Dienaar of ambtsdrager’ in: WHV, nr. 49, 4 december 2008, p. 12

⁹¹ T. Brienens, ‘Ambt en dienst’ in: WHV nr.2, 15 januari 2009, p.19

⁹² J. Hoek, *Geroepen in een nieuwe eeuw. Geheim en missie van de gemeente*, Zoetermeer: Boekencentrum, 2008, p.53

⁹³ J. Hoek, ‘Theologische bezinning op het ambt’, 2007, p.5

J. Hoek wijst erop dat de roeping van de ambtsdrager niet principieel verschilt van die van de gelovigen.⁹⁴ Hij verwijst hierbij naar zondag 12 van de Heidelbergse Catechismus. Daar gaat het over de uitoefening van de ambten van profeet, priester en koning en daarbij wordt de lijn direct doorgetrokken van Christus naar de christen.

'De ambtsdragers staan hier niet tussen als bemiddelaars. De gemeente wordt eerst genoemd, als Christus representerend in de wereld. Pas in tweede instantie zijn het de ambten die Christus representeren in de gemeente, opdat de gemeente toegerust zal zijn en blijven tot haar taak in de wereld.' (p.128)

Deze representatie van Christus door middel van de ambten behoort gekenmerkt te worden door dienstvaardigheid en niet door heerszucht. Hoek spreekt dan ook liever over leidinggevende diensten dan over het regeerambt. (p.125) In zichzelf is het ambt niets gewichtigs en het veronderstelt ook geen bepaalde waardigheid of een vorm van hiërarchie. Het eigene van het leiding geven aan de gemeente zit in het erop toezien dat de gemeente trouw blijft aan het Woord en aan het belijden van de kerk der eeuwen. (p.127,128)

2.3.2.3 Gelijkwaardigheid van de ambten

Kamphuis noemt het een *'heilzame correctie vanuit de Schrift en de gereformeerde theologie op onze neiging onszelf te profileren'*,⁹⁵ dat de leiding van de gemeente binnen protestantse kerken niet bij een persoon ligt.

*'De Heere leidt Zijn gemeente door de ambten. Waar de ambten samenkomen, wordt de gemeente geleid. Bijeenkomsten die geheiligd worden door Woord en gebed. Het ene ambt zal over het andere niet heersen en de ene ambtsdrager niet over de andere.'*⁹⁶

R. H. Kieskamp benadrukt de gezamenlijke verantwoordelijkheid van ambtsdragers voor de verkondiging van het evangelie: de predikant verkondigt,

*'de ouderling bewaakt het als opziener door wolven te weren, de diaken praktiseert het in dienstbetoon. (...)Er is dus ook geen rangorde van belangrijkheid in de ambten. Artikel 31 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis stelt aangaande de dienaren van het Woord: 'Zo hebben zij een zelfde macht en autoriteit, zijnde allen dienaren van Jezus Christus de enige algemene Bisschop en het enige Hoofd der Kerk'.*⁹⁷

H.de Leede is van mening dat de presbyteriaal-synodale kerkleiding en de drie gelijkwaardige ambten veel goeds gebracht hebben. Hij denkt daarbij aan de mondigheid van de gelovigen, een gedeelde verantwoordelijkheid in de kerk en een democratisch grondbesef.⁹⁸ Deze kerkstructuur is echter niet zonder meer af te leiden uit het Nieuwe Testament. Het kan ook anders. Hij pleit dan ook voor een heroverweging als het gaat om de gelijkwaardigheid van de ambten. Hij stelt dat ze ongelijksoortig zijn, zowel wat zending als wat inhoud betreft.

*'Het ambt van de dienaar des Woords is in de praktijk en in het gevoel van de gemeente van ander en meer gewicht dan dat van ouderling en diaken. (...)Het is toch een feit dat ook de Reformatie de dienaar des Woords ordineert met handoplegging, en de ouderling en diaken niet?'*⁹⁹

<http://topshare.che.nl/downloadattachment/216579/153718/de%20culturele%20en%20oecumenische%20context%20van%20de%20ambtsdiscussie.pdf>

⁹⁴ J. Hoek, 'Ambt en gezag in een belevingscultuur', in: Pieter Beunder (red.) *Postmodern Gereformeerd*, p.128

⁹⁵ G.D. Kamphuis, 'Leiding in Gods gemeente. Openingswoord predikantencontio', in: WHV 16 jan. 2003, p.2-3

⁹⁶ Idem.

⁹⁷ R.H. Kieskamp, 'Het ambt in de kerk als gezag van het Woord (2)', in: WHV nr.31, 10 aug. 2006, p. 4-5

⁹⁸ De Leede, H., 'Waar vind ik in de Bijbel de protestantse dominee?' in: *Kontekstueel*, 21^e jrg. Nr.6, juli 2007

⁹⁹ H. de Leede, 'Hoe houdbaar is het drievoudig gelijkwaardig ambt?' (1), in: WHV, nr. 26, 29 juni 2006, p.17 Weergave van de lezing die De Leede hield tijdens de jaarvergadering van de Gereformeerde Bond op 30 mei 2006.

Ouderlingen en diakenen zijn gebonden aan de plaatselijke gemeente, terwijl predikanten door hun zending verbonden zijn *'met de bovenplaatselijke en oecumenische gestalte van de kerk.'*¹⁰⁰ De Leede pleit ervoor dat de predikanten in dienst komen van de landelijke kerk, verbonden worden aan een gemeente en een grote bevoegdheid krijgen om de regio/classis aan te sturen.

*'De huidige culturele context van de kerk, en dus ook van de Protestantse Kerk in Nederland, vraagt om een wending naar een synodaal-episcopale kerkstructuur. De discussie over een gelaagdheid binnen het ambt van predikant – HBO-opgeleide voorganger in specifieke diensten van Woord en Sacrament, juniorpredikant, seniorpredikant, bisschop – moet gevoerd worden. De uitkomst van deze discussie heeft gevolgen voor de (bovenplaatselijke) aansturing en eventueel een centraal werkgeverschap voor de predikant. De discussie mag daar echter niet toe worden gereduceerd.'*¹⁰¹

Een meer hiërarchische kerkopvatting heeft zeker zulke sterke bijbelse papieren als de protestantse conclusies uit het Nieuwe Testament, stelt De Leede.¹⁰² De vroege kerk trok die hiërarchische lijn verder door. Hij pleit voor de invoering van het ambt van de bisschop binnen de protestantse kerk. Naast de huidige context noemt hij als motief het belang van continuïteit en het belang van besluitvaardig optreden. Bij continuïteit legt hij er de nadruk op dat het dan gaat om de inhoud van het leven van de kerk - het belijden en de ethiek - als ook om de aansturing van mensen.

*'Vanouds is de bisschop de garantie voor de continuïteit van de kerk op plaatselijk en op regionaal niveau, en hij verpersoonlijkt de band met de kerk van alle tijden en plaatsen. Wij komen er meer en meer achter dat een kerkenraad daarvoor niet (meer) toereikend is, en een synode van de Protestantse Kerk nog minder. De snelle wisseling van bemensing van kerkenraden en de ingewikkeldheid van een zo plurale kerk vragen om een andere waarborg van de continuïteit.'*¹⁰³

J. Hoek vraagt zich af of de gelijkwaardigheid van de ambten van predikant, ouderling en diaken wel houdbaar is.¹⁰⁴ De predikant is de geordineerde ambtsdrager; deze wordt geassisteerd door de niet-geordineerde ambten, de ouderlingen en diakenen. Hoek spreekt dan van het 'kernambt' van de voorganger,

'aangezien God door middel van de predikanten het Woord actueel doet klinken in de gemeente.(...) De geordineerde ambtsdrager belichaamt de eenheid van de (bovenplaatselijke en eeuwen omspannende) kerk en dient zo de sensus unitatis. Dit hangt samen met de Christus - representatie. Zo wordt ook de eenheid met de leer van de apostelen bewaakt en bewaard. Het gaat dus om apostoliciteit en katholiciteit. Daarom is de ordening (confirmatie) van een nieuwe predikant niet alleen een zaak van de plaatselijke gemeente, maar juist van de kerk in bredere verbanden.' (p.7,8)

De roep om episcopale elementen in de kerkorde van de PKN en het verlangen naar een bisschop hoort P. v.d. Heuvel van verschillende kanten. Hij vindt het tijd om tegengas te geven.¹⁰⁵ Bij het nagaan van de motieven achter de roep om een bisschop blijkt dat die zeer divers zijn en soms zelfs tegenstrijdig. *'Het enige echt gemeenschappelijke motief is dat men ongelukkig is met de huidige situatie: 'Zo kan het niet langer!'*¹⁰⁶ Hij is er niet van overtuigd dat het invoeren van episcopale elementen de uitholling van het ambt van predikant

¹⁰⁰ De Leede, H., 'Waar vind ik in de Bijbel de protstantse dominee?' in: Kontekstueel, 21^e jrg. Nr.6, juli 2007

¹⁰¹ Idem.

¹⁰² De Leede, H., 'Waar vind ik in de Bijbel de protstantse dominee?' in: Kontekstueel, 21^e jrg. Nr.6, juli 2007

¹⁰³ Idem

¹⁰⁴ J. Hoek, 'Theologische bezinning op het ambt', 2007, p.7

¹⁰⁵ P. v.d. Heuvel, 'Toch maar een bisschop? Over episcopaal en presbyteraal' in: Kontekstueel, jrg. 22 nr.1, oktober 2007

¹⁰⁶ Idem.

voorkomt. In reactie op het artikel van De Leede - 'Waar vind ik in de Bijbel de protestantse dominee' – noemt hij als grootste bezwaar

*'dat er in feite een bom gelegd wordt onder het fundamentele uitgangspunt van ons kerk-zijn, namelijk dat het hart van de kerk klopt in de plaatselijke gemeente (de wijkgemeente) die samenkomt rondom Woord en sacrament en dat aan die plaatselijke gemeente leiding wordt gegeven door een kerkenraad die de gemeente zelf heeft verkozen. Niet de regionale kerkgemeenschap, maar de plaatselijke gemeente zal het moeten doen, is mijn overtuiging. Het bovenplaatselijke is er (slechts) om de gemeente in haar taak te ondersteunen, niet om haar taken over te nemen.'*¹⁰⁷

Van den Heuvel heeft er moeite mee dat in de huidige discussie het onderscheid tussen de predikant enerzijds en de ouderlingen en diakenen anderzijds, verder wordt aangescherpt.¹⁰⁸ Hij geeft aan dat door velen dit onderscheid als uitgangspunt genomen wordt in het denken over de ambtsstructuur; dit in navolging van de Lima-teksten. Alleen de predikant staat in deze visie in het geordineerde ambt; alleen hij wordt met handoplegging bevestigd in zijn eerste gemeente. Van de Heuvel geeft aan dat voorstanders van deze visie hierbij wijzen op het klassieke bevestigingsformulier waar ouderlingen en diakenen vergeleken worden met de levieten in het Oude Testament, die als medehelpers van de priester dienst deden. Zij krijgen bij hun bevestiging niet de handen opgelegd. Van den Heuvel geeft toe dat er ook in de Gereformeerde traditie altijd een zekere rangorde geweest is, maar wijst erop dat er jarenlang geijverd is voor een volwaardige plaats van de ouderlingen en diakenen in de kerk, juist omdat de kerk teveel 'dominees-kerk' gebleven was. De kerkorde van de Protestantse Kerk maakt het nu mogelijk dat ook ouderlingen en diakenen met handoplegging bevestigd worden. *'Daarmee wordt juist recht gedaan aan de visie van Bucer, die in één zelfde ordinatie (bevestigingsliturgie) met handoplegging heeft voorzien, voor episcopen, presbyters en diakenen.'*¹⁰⁹ Hij wijst erop dat het presbyteriaal-synodale stelsel de plaatselijke gemeente voluit als de eerste vorm van kerk-zijn erkent.¹¹⁰ Zij is 'complete kerk, maar niet de complete kerk'. (p.45) In de bovenplaatselijke vergaderingen ziet hij iets terug van wat in Efeze 3:18 verwoord wordt.

'Het beraad en de besluitvorming in de bovenplaatselijke ambtelijke vergaderingen is bij uitstek de plaats waar we samen met alle heiligen de breedte en lengte, de hoogte en de diepte zoeken te verstaan.' (p.45)

2.3.2.4. Het ambt als 'tegenover' – spreken met volmacht

De Leede wijst erop dat het gezag van het ambt in de traditie van de Reformatie gebonden is aan het gezag van het Woord.¹¹¹ In die zin wordt er gesproken over 'het ambt als tegenover'. Hij vraagt zich af hoe dat dan zit.

'Voegt het staan in het ambt iets toe aan het verkondigde Woord? Heeft de dienaar des Woords gezag, omdat en in zoverre hij het Woord Gods recht bedient? Of krijgt het recht verkondigde Woord bijzonder gezag, wanneer en omdat hij het staande in de ambtelijke bediening verkondigt?' (p.18)

Is er een wezenlijk verschil tussen de verkondiging van het Woord door de predikant vanaf de kansel en een goed gesprek op de Bijbelkring rondom het geopende Woord, waar het Woord ook echt het hart kan raken? Bij een 'ja' op deze vraag is volgens De Leede het gevaar groot dat de predikant de priester en profeet wordt aan wie de woorden van God zijn toevertrouwd.

¹⁰⁷ Idem

¹⁰⁸ P. v.d. Heuvel, 'Katholiciteit en ambt' in: Kontekstueel, 22^e jrg. Nr.5, juni 2008

¹⁰⁹ Idem.

¹¹⁰ P. v.d. Heuvel, 'De presbyteriaal-synodale kerkinrichting: vragen en uitdagingen', in: Theologia Reformata, jrg.53, nr.1, maart 2010, p.45

¹¹¹ H. de Leede, 'Hoe houdbaar is het drievoudig gelijkwaardig ambt?' (1), in: WHV, nr. 26, 29 juni 2006, p.18

De predikant bemiddeld dan het heil voor het volk. Bij een 'nee' op deze vraag gaat het wezenlijke verloren van wat in Efeze 4:11 staat: 'sommigen heeft Hij geroepen...' Daar gaat het over ambten. Het ambt van predikant kan dan ook niet louter functioneel worden ingevuld. Het is wezenlijk meer dan de taak verrichten omdat men ervoor geleerd heeft en veel meer dan een baan aannemen voor een bepaald aantal uren.

'bij het ambt heb je het over 'roeping', 'legitimatie', 'zending', 'toegekend gezag' en daarmee 'vrijheid' om 'tegenover' te zijn. Daar draait het altijd om. En dat is meer dan functioneel. Het gaat dan bij de (aanstaande) predikant om geloof, belijdenis, wandel, integriteit, stabiliteit, beschikbaarheid. Kortom: roeping. En de kerk toetst die. Dat moet zij ook doen. En de predikant legt een plechtige belofte af bij het colloquium'. (p.18)

P. J. Vergunst schrijft over de volmacht van de prediking.¹¹² Hij stelt dat dienaren van het Woord met volmacht zijn bekleed door God. De prediking is daardoor met geen andere vorm van communicatie te vergelijken. Een indringende lezing of een appellerende toespraak zijn wezenlijk anders; in de prediking gaat het om de verkondiging van het evangelie.

'In de prediking brengt de predikant niet zijn eigen boodschap, maar staat hij in het krachtenveld van de Heilige Geest, om het Woord van God uit te leggen én toe te passen. Waar de dominee of zijn gemeente geen zicht meer hebben op de betekenis van de volmacht, vervlakt de prediking tot een stichtelijk woord.' (p.26)

In genoemd artikel wordt een directe lijn getrokken van Christus die van zijn Vader de bevoegdheid gekregen heeft om het evangelie te verkondigen en met gezag te spreken, naar de tijd na Pinksteren,

'zodat de heidenapostel Paulus hoog mag opgeven over de bediening van de verzoening. Waar het Woord gebracht wordt, is sprake van bemiddeling tussen hemel en aarde, komt het werk van de Middelaar ter sprake. (p.26)

Vervolgens wordt de lijn direct doorgetrokken naar de predikant.

'Waar de dominee van God uit preekt, mag hij namens zijn Zender het leven in Christus verkondigen én uitdelen, opdat in het geloof de zegeningen van Christus aanvaard worden: vergeving van zonden en eeuwig leven.' (p. 26)

G.D. Kamphuis wijst erop dat het besef van de volmacht in de prediking dreigt te vervreemden; het besef dat in een mensenwoord God aan het woord komt. *'De bediening van het woord en het 'alzo spreekt de Heere' lopen in elkaar over.'*¹¹³

Volmacht in de prediking is alleen mogelijk als de Heilige Geest het spreken van de predikant 'doorgloeit'.¹¹⁴ Het is een geheimenis en het vormt tegelijk het eigene van de prediking. J.C. Schuurman bindt de volmacht van de prediking wel aan een aantal voorwaarden.¹¹⁵ Allereerst is daar een besef van roeping en gezond-zijn voor nodig. God is de Zender en de predikant spreekt namens Hem. *'Als verkondigers staan we tussen God en mensen in.'* (p.10) De predikant zal ook in een zekere vrijheid moeten staan ten opzichte van de mensen. Niet wat de mensen graag horen staat op de eerste plaats, maar de boodschap van het Woord. *'Het zien op mensen kan ons de volmacht ontnemen.'* (p.10) Een ander punt van aandacht voor de predikant is, dat hij goed de tijd neemt voor de voorbereiding van de preek en dat hij zelf leeft naar het Woord. *'Hoe meer we leven in de Schriften, hoe meer volmacht.'* (p.11) De volmacht beïnvloed ook de stijl van preken: het brengt stelligheid met zich mee. Predikanten zijn in de prediking *'uitdelers van Gods genade'*.¹¹⁶

¹¹² P.J. Vergunst, 'De volmacht van de prediking', in: WHV, digitale versie 2005, art. van Vergunst, p.25-27

¹¹³ G.D. Kamphuis, 'De kerkenraad en de prediking', in: WHV digitale versie 2005 artikelenseries, p.48

¹¹⁴ J.C. Schuurman, 'Volmacht in de prediking' (1) in: WHV nr.41, 19 okt. 2006, p.12

¹¹⁵ Idem, deel 2, in: WHV nr. 42, 26 okt 2006, p.10

¹¹⁶ Idem, deel 3, in: WHV nr. 43, 2 nov. 2006, p.15

2.3.2.5. De plaats van de vrouw in de gemeente

Als het om de plaats van de vrouw in de gemeente gaat, brengt J. Hoek Galaten 3:27-28 naar voren.¹¹⁷ De gelijkwaardigheid van man en vrouw wordt daar aangegeven vanuit het heil in Christus. Dat betekent niet dat alle verschillen zijn opgeheven, maar wel dat de vrouw ook in de gemeente haar gaven voluit moet kunnen benutten. In de tijd van het Nieuwe Testament hadden de vrouwen binnen de gemeente een bevoorrechte positie ten opzichte van andere vrouwen. In het Nieuwe Testament komen we vrouwen tegen die Jezus volgen en er zijn vrouwen die met Paulus in de dienst van het evangelie strijden. Zij mogen profeteren en onderwijzen. En toch legt Paulus ook zijn restricties op als het om het spreken in de gemeente gaat.

'De zogenaamde zwijgteksten – 1 Korinthe 14:34 en 35 en 1 Timotheus 2:11 en 12 – moeten zeker in het licht van de toenmalige situatie (contextueel) verstaan worden. Paulus' bezwaar richt zich kennelijk niet tegen het verrichten van bepaalde werkzaamheden door vrouwen (alsof ze deze niet zouden kunnen of mogen verrichten), maar tegen het innemen van een bepaalde positie (boven de man).'' (p. 64)

Hoek oppert de mogelijkheid dat Paulus de vrijheid die de vrouwen in de gemeente hadden aan banden heeft willen leggen om geen aanstoot te geven aan de culturele omgeving waarin zij veel minder vrijheden genoten.

'We moeten de vraag onder ogen zien hoe we deze intentie in onze tijd recht doen nu de uitsluiting van de vrouw uit de ambten juist gezien wordt als miskennis van de gelijkwaardigheid van man en vrouw. Dat mag immers in de christelijke gemeente allerm minst aan de orde zijn. Zij dient juist voorop te lopen als het erom gaat de vrouw in haar waarde te laten' (p.64)

Zelf geeft hij later elders aan¹¹⁸, dat Paulus met zijn verbod aangaande het spreken van de vrouw in de gemeente, meer beoogt dan geen aanstoot geven in de toenmalige cultuur.

'Hij verwijst naar een bepaalde orde in de schepping: Adam is eerst geschapen om in liefde leiding te geven aan Eva. (vgl. Efeze 5: 23, 24 waar het gaat om het christelijk huwelijk: Want de man is het hoofd van de vrouw, zoals ook Christus het Hoofd van de gemeente is; en Hij is een Behouder van het lichaam. Daarom, zoals de gemeente Christus onderdanig is, zo ook de vrouwen haar eigen mannen in alles.) Is het ook om die reden dat Jezus alleen mannen als apostelen aangesteld heeft?' (p.5)

Hoek houdt vragen als hij alle Bijbelse lijnen beziet, maar komt wel tot een concreet voorstel, waarbij hij aan de verschillende Nieuwtestamentische lijnen en aan de traditie recht wil doen. Hij pleit voor een 'kernraad' (smalle kerkenraad) die uit een beperkt aantal mannen bestaat die als ambtsdrager verkozen zijn. Deze draagt de uiteindelijke verantwoordelijkheid om de gemeente bij het Woord en het belijden te bewaren. Het is geen moderamen en gaat ook niet over het hele beleid van de gemeente, al ligt hier wel de eindverantwoording. Daarnaast zou er een 'gemeentebelidscommissie' (brede kerkenraad) ingesteld kunnen worden, waar in zowel mannen als vrouwen zitting hebben, die in een *bediening* gesteld zijn.

*Teneinde aan de verschillende lijnen binnen het NT optimaal recht te doen, zou ik een pleidooi willen voeren om alle taken te laten verrichten zowel door mannen als door vrouwen, mits zij de nodige gaven van de Geest hebben ontvangen. Maak ruimte voor vrouwen die pastoraal, diaconaal, catechetisch, en in de verkondiging actief zijn.*¹¹⁹

De Leede ziet geen bezwaren, als het gaat om de vrouw in het ambt. De oproep van J.G. Heetderks bij de viering van het 100-jarig bestaan van de Bond aan het hoofdbestuur om het

¹¹⁷ J. Hoek, *Geroepen in een nieuwe eeuw. Geheim en missie van de gemeente*, Zoetermeer: Boekencentrum, 2008, p. 63

¹¹⁸ J. Hoek, *Vrouw en ambt – voortgaande bezinning*. Lezing in de Jeruzalemkerk te Amsterdam op 29 september 2010, p.5 (Niet gepubliceerd)

¹¹⁹ Idem.

thema van de vrouw in het ambt opnieuw op de agenda te zetten, valt hij bij. Hij stelt: *‘studenten ervaren toenemend een kloof tussen de gestolde kerkelijke praktijk en de beweging van het maatschappelijk, kerkelijk en persoonlijk leven eromheen.’*¹²⁰ Hij noemt het in 1985 verschenen boek van C. den Boer een inhoudelijke inhaalslag. Deze tijd vraagt om een vervolg.

P.J. Vergunst reageert hier in De Waarheidsvriend op en vraagt zich af of we niet meer te maken hebben met de zeggenschap van het Woord dan met *‘de theologische integriteit van jonge vrouwelijke studenten’*. Hij vindt dat De Leede de Gereformeerde Bond geen recht doet als hij spreekt over een gestolde kerkelijke praktijk, want sinds het verschijnen van het studierapport van Den Boer, waarin hij pleitte voor een brede inzet van vrouwen in de kerkelijke gemeente, is het effect daarvan zeker te zien. Verder verwijst hij naar K.K. Lim die in zijn dissertatie *‘Het spoor van de vrouw in het ambt’*¹²¹

*‘de besluitvorming inzake de vrouw in het ambt in de Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in kaart gebracht heeft. Inzake de hervormde besluitvorming in de jaren vijftig en zestig stelt hij vast dat praktische en contextuele argumenten de boventoon voerden, terwijl principiële argumenten sterk gerelativeerd werden. Het beleid van de Gereformeerde Bond inzake de vrouw in het ambt heeft daarom niets te maken met een niet verstaan van de tijd, maar met het verstaan van de Schrift, ook als dit haaks staat op de geest van onze tijd.’*¹²²

De plaats van de vrouw in de gemeente en de vragen rond vrouw en ambt blijven binnen de Bondsgemeentes een onderwerp van gesprek. Het hoofdbestuur van de Bond heeft daarop in 2007 gereageerd met de heruitgave van het boek van C. den Boer *Man en vrouw in bijbels perspectief*. Evenals in de eerste en tweede druk (1985/1987) heeft C. den Boer het ‘woord vooraf’ geschreven. Er zijn echter een paar opmerkelijke verschillen in wat hij toen en wat hij nu schrijft. Bij de eerste twee drukken¹²³ wijst hij nadrukkelijk op de ondertitel van het boek: het gaat om de man-vrouw verhouding met het oog op de gemeente. Voorwaarde voor concrete toepassingen van de bestudeerde Schriftgegevens voor de eigen traditie moest een getrouwe weergave zijn van de Schriftgegevens zelf. Hierbij heeft men zich ook sterk op de Reformatie georiënteerd. Vervolgens schrijft hij dan:

‘Bij ons beraad is evenwel ook duidelijk geworden, dat in het ambtsbegrip van de gereformeerde traditie een onderzoeksveld ligt, dat om voortgaande studie vraagt. De beraadsgroep is één en ander maal bezig geweest met de vraag, of een ambtsopvatting, volgens welke mannen en vrouwen op een gedifferentieerde wijze zouden kunnen bezig zijn, ook niet een getrouwe weergave van het bijbels getuigenis zou kunnen heten. Dat voor zo’n studie niet gekozen is, betekent niet, dat we met deze vraag niet langer bezig hoeven te zijn.’ (p.10)

In het voorwoord van de uitgave van 2007 legt Den Boer veel meer de nadruk op de bedieningen waarin ook theologisch geschoolde vrouwen zinvol bezig kunnen zijn.¹²⁴ De bezinning moet zich o.a. richten op *‘de bijbelse fundering van de figuur van de bediening en op basis daarvan een herkenbaar onderscheid met de ambtsdragers.’* (p.10) In het slot van het ‘Woord vooraf’ spreekt hij zijn dankbaarheid uit over het feit dat vrouwen na een HBO-

¹²⁰ H. de Leede, ‘Felicities voor een 100-jarige’, in: Wapenveld, jaargang 56, nr. 3, juni 2006, p.36

¹²¹ Letterlijk schrijft Lim in zijn conclusie: *‘Kortom: we kunnen concluderen dat de praktische en contextuele aspecten een grote rol gespeeld hebben bij de openstelling van het ambt voor de vrouw. Deze praktische argumenten kwamen duidelijk naar voren in de veranderingen die zich in de loop van de tijd voltrokken. De toenemende werkzaamheden van de vrouw in de gemeente werden meer als argument voor de toelating van de vrouw tot de ambten in de discussie besproken dan de uiteenlopende principiële meningen.’*

K.K. Lim, *Het spoor van de vrouw in het ambt*, Kampen: Kok, 2001, p.182

¹²² Vergunst, P.J., ‘Opnieuw: de vrouw in het ambt’, in: WHV, nr. 27, 6 juli 2006, p.5

¹²³ C. den Boer, *Man en vrouw...* 2^e druk 1987, p. 10

¹²⁴ C. den Boer, *Man en vrouw...* 3^e druk 2007, p.10

studie theologie in allerlei organisaties, verzorgingshuizen, evangelisatie werk e.d. hun werk verrichten. Vrouwen met een universitaire studie theologie zijn hier niet in beeld en ook de plaats voor vrouwen binnen de gemeente, waar het boek over gaat, lijkt uit het zicht verdwenen te zijn. (p.11)

H.J. Lam brengt genoemd boek in de Waarheidsvriend uitgebreid onder de aandacht¹²⁵ en spreekt daarbij de wens uit dat het met name door theologiestudenten en kerkenraadsleden gelezen en bestudeerd zal worden.(p.5) Hij schrijft onder de indruk te zijn van de gedegen wijze waarop Den Boer het bijbelse gegevens ordent en doordenkt. Ook geeft hij weer dat er in het boek een indringend pleidooi gevoerd wordt om de vrouw de plaats in te laten nemen die haar toekomt binnen de gemeente. Als hij vervolgens het stuk afsluit met naar voren te brengen welke plaats vrouwen hadden in de gemeente waar hijzelf opgegroeid is¹²⁶ schetst hij weer een heel ander beeld dan Den Boer in zijn boek doet.

In de Jacobikerk in Utrecht, een gemeente die zich rekent tot de beweging van de Gereformeerde Bond binnen de PKN, heeft men in juli 2009 besloten vrouwen toe te laten tot de ambten van ouderling, diaken en ouderling-kerkrentmeester.¹²⁷ Daaraan is een jaar van bezinning vooraf gegaan in de gemeente. De predikant, A.J. Zoutendijk heeft in zijn inleiding die hij voor de kerkenraad hield¹²⁸ over o.a. de 'zwijgtteksten' (1 Kor. 14 en 1 Tim. 2) gezegd:

'Je krijgt de indruk dat Paulus vooral bezig is met het aangeven van een orde die opbouwend is en waarin mannen en vrouwen hun plaats moeten weten. Ik beschouw deze teksten niet als geboden voor alle tijden en situaties. Want; het Nieuwe Testament kent veel positieve teksten waarin vrouwen in de verbreiding van het evangelie en in de opbouw van de gemeente een rol spelen. (...)Wij moeten ons nu afvragen wat de opbouw van de gemeente dient en dus de eer van God. Voor mij is de vraag niet of het mag van de Bijbel (ik geloof dat het mag) maar wat nu goed is. En ook hoe binnen de ambten de onderscheiden rol van mannen en vrouwen bewaard kan blijven.' (p.6)

Zoutendijk vindt de gedachte van de inclusieve representatie van C. den Boer een bruikbaar model, maar ook daar zegt hij bij dat het afhankelijk is van de context. (p.8) Hij acht een andere insteek mogelijk. Vanuit de situatie, maar ook vanuit bepaalde vereisten. Hij noemt dan: wijsheid, goed bekend staan en vervuld zijn van de Heilige Geest.

'Ik denk dat we gezegend kunnen zijn met nuchtere en waakzame vrouwen die in de beraadslagingen van de kerkenraad betrokken zijn, die zichtbaar zijn in de eredienst en die met hun gaven en competenties mede leiding geven aan de gemeente. Voor maatschappelijke onrust en ontsporing hoeven we niet meer bang te zijn, zoals in de dagen van Paulus.' (p.8)

De Jacobikerk vervult volgens W. Dekker, met het besluit om vrouwen toe te laten in het ambt van ouderling en diaken, een voorbeeldfunctie.¹²⁹ Hij schat in dat er meer

¹²⁵ H.J. Lam, 'De positie van de vrouw', in: WHV nr.6, 7 februari 2008, pp. 4-5

¹²⁶ Hij schrijft daar: 'Hoe iemand de plaats en de taak van de vrouw in de kerk van Christus waardeert, hangt voor een deel nauw samen met de ervaringen die men opdoet in de gemeente waar men is opgegroeid. Zelf heb ik het voorrecht gehad in een gemeente groot geworden te zijn waar de dienst van vrouwen niet weg te denken was. Zij droegen de gemeente en met name haar voorgangers in hun gebeden. Zij hadden veel inzicht in de weg die God met een mens gaat. Zij hadden de gave naar een preek te luisteren en die vanuit gereformeerd perspectief te beoordelen. Soms gaven zij advies in het beroepingswerk, als hun daarom gevraagd werd. Trouwens, hoeveel betekenen echtgenotes niet, tot op de dag van vandaag, voor hun mannen die God en Zijn gemeente in het ambt mogen dienen?' (p.5)

¹²⁷ 'Vrouwenbesluit Jacobikerk krijgt navolging' in: Nederlands Dagblad, 17 juli 2009

<http://www.nd.nl/artikelen/2009/juli/17/-vrouwenbesluit-jacobikerk-krijgt-navolging>

¹²⁸ A.J. Zoutendijk, 'Vrouwen in het ambt van ouderling en diaken'

[http://www.jacobikerk.nl/downloads/Notitie%20-](http://www.jacobikerk.nl/downloads/Notitie%20-%20Vrouwen%20in%20het%20ambt%20van%20ouderling%20en%20diaken.pdf)

[%20Vrouwen%20in%20het%20ambt%20van%20ouderling%20en%20diaken.pdf](http://www.jacobikerk.nl/downloads/Notitie%20-%20Vrouwen%20in%20het%20ambt%20van%20ouderling%20en%20diaken.pdf)

¹²⁹ 'Vrouwenbesluit Jacobikerk krijgt navolging' in: Nederlands Dagblad, 17 juli 2009

Bondsgemeentes die stap zullen nemen, terwijl anderen bij hun standpunt zullen blijven dat alleen mannen tot het ambt geroepen mogen worden.

*'In die zin is het standpunt van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond houdbaar. Op grond van de Bijbel kun je voor de vrouw in het ambt kiezen, maar ook ertegen. Wel doet het bestuur of zijn keuze de enige Bijbelse is. Beter is het te accepteren dat je ook goed gereformeerd bent, als je wel ruimte ziet voor vrouwelijke ambtsdragers.'*¹³⁰

Dekker stimuleert hiermee een ongewenste ontwikkeling, meent P.J. Vergunst.¹³¹ De opmerking dat je op grond van de Bijbel voor of tegen de vrouw in het ambt kunt zijn en dat het hoofdbestuur dat zou moeten erkennen, bevredigt hem niet. Ook de gemeenten zijn niet gediend met twee visies naast elkaar. Vergunst ziet meer in een gesprek over de manier van lezen en toepassen van de Bijbel.

'Het te voeren gesprek raakt ook het bestaansrecht van de Gereformeerde Bond. Als vereniging en als beweging in de kerk hebben we immers niet alleen onze plaats om de kerk te herinneren aan de waarde van de bevinding, van de levende omgang met God. We aanvaarden met de NGB al de boeken van de Heilige Schrift als heilig en canoniek, om ons geloof daarnaar te richten. De gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift waarover art. 1.3 van de protestantse kerkorde spreekt, stelt de kerk als met hart en hoofd verantwoordelijk voor de verkondiging van het gehele Woord van God.' (p.5)

Ook J. Harteman wijst erop¹³² dat het om gehoorzaamheid aan de Schrift gaat als we de zwijgteksten als een expliciet verbod op 'leren door vrouwen' in de gemeente interpreteren. Die opvatting is ook in deze tijd staande te houden. Hij meent dat de gereformeerde ambtsleer in het geding komt als de nadruk komt te liggen op de gaven en het 'regeren' daardoor naar de achtergrond verschuift. *'De tendens om ambt en charisma dichter bij elkaar te brengen leverde in het verleden een aanzienlijke bijdrage op de weg naar de openstelling van het ambt voor de vrouw.'* (p.15)

Er wordt de vrouwen in het Woord van God enorm veel ruimte geboden om te dienen in de gemeente.¹³³ P.J. Vergunst vraagt zich af waarom we er zo slecht mee kunnen leven als de Here aangeeft dat een beperkt deel van het werk alleen door mannen gedaan mag worden. De zwijgteksten uit 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2 mogen we niet relativiseren. *'Leren is hier niets minder dan de apostolisch geïmplementeerde overdracht van Gods grote daden in Christus. Dat zegt hij nota bene als prediker en apostel - 'ik zeg de waarheid in Christus, ik lieg niet'. (1 Tim.2:7)'* (p.6) Vergunst benadrukt dat dit niet uitgespeeld moet worden tegen een gavengericht gemeentelijk leven, waarin de vrouwen een voorname taak hebben. *'De ondergeschiktheid van de vrouw onder de man die de Heilige Schrift leert, is voor de vrouw geen vernedering. Immers, ook Christus is onderworpen aan de Vader.'* (p.6)

2.3.2.6. De plaats van de kerkelijk werker

Het toenemend aantal kerkelijk werkers en de plaats die zij binnen de gemeentes in kunnen nemen, zorgt voor de nodige discussies binnen de PKN. Het punt hierbij is niet of zij hun werk binnen de gemeentes mogen verrichten; dat is buiten kijf. Ook binnen de Gereformeerde Bond wordt met veel waardering over deze beroepsgroep gesproken. Dan gaat het over de HBO-ers die aangesteld zijn in de gemeente voor een specifieke taak en die onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad vallen. De vragen waar het om gaat zijn: mag de

¹³⁰ Idem.

¹³¹ P.J. Vergunst, 'Twee sporen in de kerk?' in: WHV nr.35, 3 september 2009, p.5

¹³² J. Harteman, 'Achterhaalde vraag? Vijftig jaar vrouw in het ambt (2)', in: WHV 3 juli 2008, p.15

¹³³ P.J. Vergunst, 'Leraressen van het goed. Vrouw heeft royale roeping op allerlei gebied', in: WHV nr.5, 3 febr. 2011, p.4

kerkelijk werker, die in veel gevallen hetzelfde werk doet als de predikant, de sacramenten bedienen; mag hij/zij in het ambt bevestigd worden en zo ja, in welk ambt dan. Moet dat het ambt van (lerend) ouderling worden, een plaats als beroepskracht naast de predikant, of moet er een vierde ambt ingesteld worden? De voorstellen in het rapport 'Pastor in beweging' (2006), waarin o.a. gepleit wordt voor één beroepsgroep van WO-theologen en HBO-theologen die geroepen worden voor het ambt, veroorzaken veel onrust. De voorstellen zijn te pragmatisch, worden niet gedragen door een doordachte theologie en de Bijbelse notie van de roeping blijft buiten beeld.¹³⁴

*'... noemen wij als beslissend manco het ontbreken van een bijbels-gereformeerde visie op het ambt. Het komt ons voor dat de opstellers bij de formulering van dit rapport aangesloten hebben bij een gegroeide praktijk, waarin kerkelijk werkers onbevoegd voorgaan in de eredienst, terwijl het er naar onze mening om moet gaan een principiële visie op het ambt van predikant als uitgangspunt te nemen voor de doordenking van de actuele zorg vanwege het dreigende tekort aan predikanten. Het voorliggende rapport en de voorstellen dragen een zeer ad hoc karakter, zonder dat ze gedragen worden door een weldoordachte theologie.'*¹³⁵

Op de synode was er bijna niemand die het rapport 'Pastor in beweging' verdedigde. Het werd dan ook niet aanvaard. De brede studiecommissie schrijft in haar reactie op de bespreking:

*De bespreking van "Pastor in beweging" heeft duidelijk gemaakt dat er geen draagvlak is voor de idee om onder voorwaarden ook hbo-theologen toe te laten tot het ambt van predikant. Daarom wordt dit voorstel niet meer in discussie gebracht. Het ambt van predikant is alleen toegankelijk voor hen die een studie theologie op academisch niveau hebben afgelegd volgens de bepalingen die de kerkorde daarover geeft.*¹³⁶

Hiermee was de angel uit de voorstellen gehaald. P.J. Vergunst reageert hierop met:

*Het doet goed dat de inbreng van de synodeleden – en van veel anderen uit het grondvlak van de kerk – is gehonoreerd, waarbij voorstellen zijn aangepast of zelfs van tafel zijn. Allereerst blijft overeind dat het ambt van predikant alleen toegankelijk is voor hen die een studie theologie op academisch niveau hebben afgelegd. Gelukkig! Zorgen komen we immers niet te boven door ruimte te bieden aan nivellering van de opleiding van de predikant. Tevens staat vast dat er niet één beroepsgroep voor predikanten en kerkelijk werkers komt. Niemand is daarmee gediend. Het is louter winst dat deze twee voorstellen teruggenomen zijn.*¹³⁷

H.A. Post pleit in zijn dissertatie 'De kerkelijk werker en het ambt' voor een volwaardig ambtelijk functioneren van de kerkelijk werker.¹³⁸ Het voorgaan in de eredienst hoort hierbij en de bevoegdheid om de sacramenten te bedienen. De strikte scheiding binnen de categorie van de beroepskrachten tussen predikant in het ambt en kerkelijk werker in een andere dienst zou opgeheven moeten worden. Post doet concrete aanbevelingen: Hij denkt daarbij aan geleidingen binnen het ambt van predikant: er zou onderscheid moeten zijn tussen junior-predikanten, predikanten en senior-predikanten.(p.267) Een junior-predikant, met een

¹³⁴ P.J. Vergunst, 'Mag de herder ook leren? Over de toekomst van de predikant' in: WHV nr. 44, 9 nov.2006, p.4,5

¹³⁵ Een gedeelte uit het persbericht waarin de hoofdbesturen van de Confessionele Vereniging, het Confessioneel Gereformeerd Beraad en de Gereformeerde Bond gezamenlijk hun mening verwoorden. Dit persbericht staat ook afgedrukt in de WHV, nr.44, 9 nov. 2006, p.5

¹³⁶ 'Werk in de wijngaard' Reactie van de Brede Studiecommissie op de bespreking van "Pastor in beweging" door de generale synode in haar vergadering van 16 november 2006, p.9

http://www.pkn.nl/5/site/uploadedDocs/KTO_07_03_Rapport_Werk_in_de_wijngaard.pdf

¹³⁷ P.J. Vergunst, 'Dringende geestelijke nood' in: WHV nr. 15, 12 april 2007, p.5

¹³⁸ Post, H.A., *De kerkelijk werker en het ambt*, Kampen: Uitgeverij Kok, 2006, p 266

predikantsopleiding op WO- of HBO-niveau, begint in een kleine gemeente, verricht alle taken en staat onder toezicht van een senior-predikant. Na een bepaald niveau van bekwaamheid gehaald te hebben kan hij dan predikant worden en in een grotere gemeente beroepen worden. De senior-predikanten vormen een geselecteerde groep die op regionaal niveau een verantwoordelijkheid krijgen voor begeleiding. Verder doet hij een *voorstel voor een vierde ambt: de gemeentewerker*. (p.269) Deze is werkzaam op een van de gebieden van het kerkelijk werk en assisteert de predikant. Hij vervangt hem niet. Ook de situatie van een kerkelijk werker als beroepskracht, niet ambtelijk, blijft in dit voorstel bestaan. Deze is dan geen specialist, omdat hij een of meer deeltaken uitvoert in een ondergeschikte positie. (p.270)

Een kritische reactie komt er van H. Liefink¹³⁹. Hij verwijt Post dat hij zonder zelfstandig onderzoek naar de N.T.-sche schriftgegevens te verrichten, komt tot een oordeel over de huidige ambtsstructuur. Hij steunt hierin volledig op onderzoek van anderen. Als Post pleit voor een vierde ambt, omdat Calvijn dat ook gedaan zou hebben, omdat de situatie in zijn tijd daarom vroeg, reageert Liefink:

‘Calvijns pleidooi voor een vierde ambt – dat van leraar der kerk – komt ten diepste echter helemaal niet voort uit de situatie van zijn tijd, maar uit de hoogheid van het Woord Gods, dat in de kerk om een dergelijk ambt vraagt. Het beroep van Post op een vierde ambt van kerkelijk werker komt daarentegen veeleer voort uit een onderschatting van het hoge ambt van dienaar des Woords!’ (p.10)

In de discussie over de positie van de kerkelijk werker stelt ds. Kieskamp dat hij het noodzakelijk vindt om vast te houden aan de academische opleiding voor predikanten. Men dient ook niet af te stappen van het drievoudig ambt.

*‘De ambtstructuur van profeet, priester en koning zijn zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament diep en grondig verankerd. Hun hoogtepunt vinden ze in het drievoudig ambt van Christus als onze hoogste Profeet, onze enige Hogepriester en eeuwige Koning. Ook heeft dit drievoudig ambt relatie tot onze drie-enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest.’*¹⁴⁰

In 2009 verschijnt het rapport ‘De hand aan de ploeg’, over de toekomst van het predikantschap binnen de PKN, van de stuurgroep onder leiding van oud-minister Veerman, waarin voor een beperkte groep kerkelijk werkers het ambt van predikant-vicaris wordt voorgesteld. J. Hoek schetst op een positieve manier de lijnen die uitgezet zijn.¹⁴¹ Er wordt solidariteit gevraagd voor kleinere gemeentes die in de problemen komen, zowel financieel als in een samenwerkingsverband. De loopbaanontwikkeling van de predikant, die inhoudt dat de predikant levenslang blijft leren en zich ook op een bepaald gebied kan specialiseren, wordt als positief gezien, evenals de collegiale samenwerking die gestimuleerd wordt. Dit kan ervoor zorgen dat het ambt minder als een eenzaam avontuur ervaren wordt.

Er is een punt in het rapport dat bij P.J. Vergunst vervreemdend werkt, en dat is de loopbaanontwikkeling van de predikant. ‘Het past gewoon niet bij het eigene van het predikantschap’. Hij doet dan ook een oproep aan de commissie:

Stel de roeping van de predikant centraal en richt u daarbij op wat de opbouw van de gemeenten dient. Dat laatste kan betekenen dat de predikant zijn ambities moet

¹³⁹ Liefink, H., ‘Pleidooi voor doelgroep. Dr. Post verdedigt in proefschrift vierde ambt’, in: WHV, 95^e jaargang, nr. 38, 4 oktober 2007, p.10-11

¹⁴⁰ Kieskamp, H.R. geeft zijn reactie op de vraag welke weg de synode moet gaan in De Waarheidsvriend, 95^e jrg. nr. 38, 4 oktober 2007, p. 12

¹⁴¹ J. Hoek, ‘Zeven rechte voren. Synode vergadert over rapport commissie Veerman’, in: WHV nr. 15, 16 april 2009, p. 12 en 13

*kruisigen, omdat zijn leven gewijd is aan de roeping van God. Hij ziet vooral uit naar de 'ontplooiing van de gemeente', totdat Christus in haar gestalte krijgt (Gal. 4).*¹⁴²

In 2011 adviseert de Beleidscommissie Predikanten aan de generale synode van de PKN om kerkelijk werkers in het ambt van ouderling of diaken te bevestigen.¹⁴³ De predikant-vicaris zou dan helemaal uit de plannen geschrapt kunnen worden. De synode neemt dit voorstel over: de kerkelijk werker zal in de regel in het ambt van ouderling of diaken worden bevestigd.¹⁴⁴ De ouderling-kerkelijk werker mag preken, de sacramenten bedienen en alle andere voorkomende werkzaamheden van een predikant verrichten, in de gemeente waar hij/zij bevestigd is. Hiervoor zijn wel voorwaarden vastgelegd waaraan de kerkelijk werkers moeten voldoen. Er moet een examen afgelegd worden om preekconsent te verkrijgen; men moet meer dan twaalf uur in de betreffende gemeente werkzaam zijn en men staat onder supervisie van een predikant. Met dit besluit van de synode heeft de kerkelijk werker een duidelijke plaats binnen de PKN gekregen. Hiermee wordt het onderscheid tussen de predikant, ouderling en ouderling-kerkelijk werker gehandhaafd.

2.3.2.7. Inzetten van gaven voor de opbouw van de gemeente

J. van Beelen¹⁴⁵ vraagt zich af of het niet eens tijd wordt om ons af te vragen wat het specifieke voor het ambt is. Wordt er niet te veel als ambtswerk gezien? Hij knoopt aan bij de uitspraken van de Dordtse Synode. Ook nu geldt dat orde en tucht in het bijzonder de verantwoordelijkheid van de kerkenraad zijn. De kerkenraad is verantwoordelijk voor het totaal van het gemeentelven en heeft de algehele leiding, maar ambtsdragers hoeven niet alles zelf te doen. Dat dit geen nieuwe gedachte is zien we aan het feit dat men ten tijde van de Dordtse Synode de ziekentrooster kende. Hij was geen ambtsdrager, maar had een duidelijke pastorale opdracht onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad, die hem ook aanstelde.¹⁴⁶ De nieuwe kerkorde geeft de mogelijkheid om bezoekbroeders en andere hulpkrachten in te passen in officieel erkende structuren. De kerkenraad kan zich laten bijstaan door commissies of werkgroepen, die op een bepaald gebied meedenken en adviezen geven of uitvoerend werk doen, binnen de lijnen van een gegeven instructie. *'Een kerkenraad die goed leiding geeft, zoekt de gaven in de gemeente en durft, in het geloof, zaken toe te vertrouwen aan haar leden'*. (p.7) Daarmee wordt het ambtswerk beperkter en overzichtelijker.

Aart Peters, gemeenteadviseur binnen de PKN, raadt kerkenraden aan om de mogelijkheid die de kerkorde van de Protestantse Kerk biedt om 'taakdragers' aan te stellen te benutten.¹⁴⁷ Men is eerder bereid een bepaalde taak op te pakken, dan als ambtsdrager mede verantwoordelijkheid te dragen. Door profielschetsen te maken en rekening te houden met de gaven die aan een ieder gegeven zijn, kunnen er gericht mensen geworven worden. Gaven zijn immers gegeven tot het welzijn van allen en tot opbouw van het lichaam, de gemeente.

Er loopt een prachtige lijn van 1 Korinthe 12 naar Romeinen 12 en vanuit dit gedeelte naar Efeze 4. De apostel Paulus spreekt in 1 Korinthe 12 over de Geest, die gaven uitdeelt aan ieder lid van de gemeenschap. Je hoeft het dus niet allemaal zelf te doen. De Geest schenkt de gaven. Dat maakt afhankelijk en niet jaloers. De inzet van gavengericht werken is de gaven elkaar ten goede laten komen. Dát is de opdracht die

¹⁴² P.J. Vergunst, 'Stel de roeping centraal', in: WHV nr.5, 5 februari 2009, p. 5

¹⁴³ Reformatorisch Dagblad, 18 maart 2011, 'Bevestig kerkelijk werker PKN in het ambt'.

http://www.refdag.nl/nieuws/kerknieuws/bevestig_kerkelijk_werker_pkn_in_ambt_1_540535

¹⁴⁴ 'Kerkelijk werker PKN mag preken' in: Nederlands Dagblad, vrijdag 15 april 2011, p.2

¹⁴⁵ J. van Beelen is regionaal adviseur classicale vergaderingen in Gelderland.

¹⁴⁶ J. van Beelen, 'Als de ambten moeilijk vervuld worden (2)', in: WHV, digitale versie 2005, Artikelen series pp. 1-9, m.n. p.6

¹⁴⁷ A. Peters, 'Meer dan een vrijwilligersorganisatie', in: WHV 6 okt 2005, p.11-12

de apostel geeft in de brief aan de Romeinen (hoofdstuk 12). Het doel van dit alles is geloofsgroei, komen tot opbouw en eenheid (Efeze 4: 15vv). (p.12)

Om de gemeente in al haar verscheidenheid goed te kunnen leiden wijst Peters op het belang van een beleidsplan.¹⁴⁸ Bij het ontwikkelen van visie en beleid laat Peters door uitgebreide praktijkvoorbeelden zien hoe ook de gemeente hierin betrokken kan worden: door de gemeente samen te roepen en met elkaar gericht na te denken over ‘gemeente-zijn’ en de Bijbelse roeping voor de gemeente vandaag. Hij citeert als voorbeeld uit een visienota van een gemeente een omschrijving van gemeentebouw:

‘Gemeentebouw is een leerproces waarbij alle leden betrokken zijn en dat voortdurend doorgaat. Het gaat om meer dan alleen maar beleid en bestuurlijke organisatie. Juist het geloofsonderricht binnen de gemeente vormt de inhoudelijke opbouw, waardoor de gemeente sterk staat en groeit in de kennis en de genade van de Here Jezus’. (p.51)

Tussen ambtsdragers en gemeente behoort een goede wisselwerking te zijn, aldus Van den Heuvel.¹⁴⁹ Er bestaat geen bepaalde rangorde tussen hen en het ambt staat ook niet tussen Christus en de gemeente in.

‘Wie voluit ambtelijk denkt, neemt de gemeente voluit serieus als gemeente van Christus. (...) Het ambt is van Christuswege, en de gemeente is het lichaam van Christus. Het ambt staat in de bediening des Geestes, maar de Geest is aan allen toegezegd en geschonken’. (p.47)

In de praktijk gaat er, ook in de hervormd-gereformeerde traditie, veel mis, zegt M. van Campen.¹⁵⁰ Kerkenraden denken en handelen nogal eens sterk hiërarchisch en geven gemeenteleden dan weinig ruimte. Hij zegt hiervan dat het niet bijbels is en ook niet reformatorisch. Hij moedigt dan ook aan om de bijbelse gegevens en de bronnen vanuit de Reformatie serieus te onderzoeken. Hij verwijst daarbij met name naar Bucer, die er de nadruk op legde dat een ieder in de gemeente zijn eigen taak en plaats heeft. Zelf pleit van Campen voor het breed inzetten van de gaven die de Heilige Geest aan leden van de gemeente geschonken heeft.¹⁵¹ Geen levend christen mag zich onttrekken aan de verantwoordelijkheid om mee te werken in de opbouw van de gemeente; een verantwoordelijkheid die samengaat met afhankelijkheid (p.17-18) Bij het ontwikkelen van beleid raad Van Campen aan om de gemeente daar in een vroeg stadium bij te betrekken en de kennis en ervaring van gemeenteleden, die zij op een bepaald gebied hebben, voluit te benutten. (p.41) Hij pleit voor een minder taakgerichte en een meer gavengerichte benadering binnen de gemeente. *‘Dan sporen we in de gemeente gaven op om die zoveel mogelijk in te zetten. De Geest wil allen inschakelen. Mannen, maar evengoed vrouwen. Ouderen, maar niet minder de jongeren.’* (p.75) Als mogelijkheden binnen de gemeente worden genoemd: het vormen van sectieteams om de gemeente pastoraal en diaconaal meer gestructureerd de aandacht te kunnen geven die nodig is, ruimte bieden aan groepen en kringen, het vormen van een catecheseteam. Van Campen geeft aan hoe belangrijk de onderlinge persoonlijke aandacht voor gemeenteleden is, juist in deze tijd met aan de ene kant grootschaligheid en aan de andere kant de toenemende individualisering; deze tendensen hebben een toename van vereenzaming tot gevolg. (p.84) Daarnaast wijst hij ook terug naar de Bijbel, waar in het Nieuwe Testament naast de tempeldienst ook kleinschalige bijeenkomsten en huisgemeenten ontstaan (p.85) In dit alles

¹⁴⁸ A. Peters, *Gemeente in beweging. Op zoek naar een bijbelse visie*, Heerenveen: Groen, 2009, p.74

¹⁴⁹ P. v.d. Heuvel, ‘De presbyteriaal-synodale kerkinrichting: vragen en uitdagingen’, in: *Theologia Reformata*, jrg.53, nr.1, maart 2010, p.47

¹⁵⁰ Tjerk de Reus, Ronald Westerbeek, ‘Bezinning op de ambten’, in: *CV-Koers*, juni 2005

<http://www.cvkoers.nl/home/magazine/themas/11-kerk-a-missie/910.html>

¹⁵¹ M. van Campen, *Gemeentebouw rondom het Woord*, Zoetermeer: Boekencentrum, 2000

sluiten het ambtelijke en het charismatische elkaar niet uit. (p.113) Een goede combinatie zal vruchtbaar zijn voor de opbouw van de gemeente.

2.3.3. Omgaan met verschillen in de gemeente

Enkele decennia geleden was er nog een zekere eenheid binnen kerkverbanden en in gemeentes; men was gewend aan een bepaalde liturgie; vond het best dat er alleen Psalmen gezongen werden en vond het gewoon dat de kerkenraad bijna alles regelde wat er binnen de gemeente gedaan moest worden. Er was een zeker isolement waarvan nu geen sprake meer is. De vele communicatiemiddelen die we tot onze beschikking hebben maken het mogelijk om wereldwijd open te communiceren, waardoor allerlei opvattingen en meningen tot ons komen. Teeuw ziet hierin de oorzaak van de vele discussies over tradities en opvattingen binnen de kerken en gemeentes.¹⁵² Dat het evangelisch gedachtegoed bij veel mensen ingang gevonden heeft wijdt hij aan o.a. de invloed van de Evangelische Omroep, tijdschriften, koffieochtenden en conferenties. Aangezien mensen in deze maatschappij gewend zijn kritisch te denken en hun eigen mening te vormen, komt men ook binnen de kerk/gemeente naar voren met zijn vragen en eigen (veranderde) mening over de gang van zaken binnen de gemeente. Veelal komt dan ook een veranderde visie op het ambt naar voren en kijkt men kritisch naar het functioneren van ambtsdragers. En hoe gaat men daar dan mee om?

2.3.3.1 P.J. Teeuw over ‘omgaan met verschillen’.

Na in 2004 een artikelenserie in *De Waarheidsvriend* geschreven te hebben over ‘Omgaan met verschillen in de gemeente’,¹⁵³ kreeg P.J. Teeuw van de redactie van de *Artios*-reeks¹⁵⁴ het verzoek de artikelen verder uit te werken tot een boek. Hij heeft daar gehoor aan gegeven en in 2007 verscheen het boek onder dezelfde titel.¹⁵⁵ Hiermee wil men vanuit de Bond toerusting geven aan ambtsdragers en gemeenteleden om met gerezen verschillen, die er in veel gemeentes zijn, om te gaan. Teeuw noemt een aantal punten (p.17-24) die momenteel voor onrust en spanningen binnen gemeentes zorgen, zoals de invulling van de liturgie, jeugddiensten, kindernevendiensten, de prediking, positie van de vrouw en verschil van mening over ethische kwesties. Te midden van alle verscheidenheid, die er tot op zekere hoogte mag zijn, wordt de nadruk gelegd op het zoeken naar eenheid. De insteek ligt dan bij het nadenken over kerk- en gemeente-zijn; wat houdt dat in? (p.33) Hiervoor gaat Teeuw allereerst te rade bij de reformatoren Luther, Bucer en Calvijn. Laatstgenoemde krijgt extra aandacht door een excurs over ‘de liturgie bij Calvijn’ toe te voegen. Verder haalt hij uit de kerkgeschiedenis twee theologen uit de vroege kerk (Cyprianus en Augustinus) naar voren en nog drie theologen uit latere tijd: à Brakel, Kuyper en Hoedemaker. Daarnaast worden een aantal gedeeltes uit het Oude en Nieuwe Testament naar voren gehaald waarbij het zoeken naar eenheid in verscheidenheid op de voorgrond staat. Met deze aanpak komt hij tot bepaalde leerpunten vanuit de kerkgeschiedenis. De toegevoegde gespreksvragen nodigen uit tot verdere doordenking en gesprek. De vraag is wel of hij hierbij niet teveel aanstuurt op de doordenking van de klassieke visie op de kerk; komen de vragen over de huidige verschillen in de gemeente, waar het boekje over gaat, wel aan bod?

Teeuw kiest duidelijk voor de lijn van Calvijn. al neemt hij ook niet alles over. Zo geeft hij aan dat het nooit Calvijns bedoeling geweest is dat de ambtsdragers alle taken van

¹⁵² P.J. Teeuw, *Omgaan met verschillen in de gemeente*, Heerenveen: Uitgeverij Groen, 2007, p. 25,26

¹⁵³ De artikelen staan in de WHV van 19, 26 aug. en 2, 9, 16 sept. 2004

¹⁵⁴ De *Artios*-reeks is een initiatief van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in samenwerking met uitgeverij Groen te Heerenveen. Er verschijnen boeken over verschillende actuele onderwerpen met het doel om gemeenteleden toe te rusten vanuit de Bijbel. De redactie van de reeks is in handen van G. v.d. Brink, J Harteman en P.J. Vergunst

¹⁵⁵ P.J. Teeuw, *Omgaan met verschillen in de gemeente*, Heerenveen: Uitgeverij Groen, 2007, 147 pp.

gemeenteleden overnemen, maar dat er een goede wisselwerking moet zijn tussen hen (p.45). In zijn samenvattende leerpunten staat echter alleen *'dat de ambtsdragers een belangrijke rol spelen in de opbouw van de gemeente'*. (p.46)

Ook de visie van Bucer ten aanzien van de kerk wordt naar voren gebracht:

'De kerk van Christus is de vergadering en gemeenschap van hen die in Christus, onze Heere, door Zijn Geest en Woord, alzo uit de wereld bijeengebracht en tezamen verenigd zijn, dat zij één lichaam vormen en leden van elkaar, waarin elk zijn ambt en werk heeft tot algemene verbetering van het hele lichaam en van alle leden.' (p.38)

Iedere gelovige heeft een ambt, zegt Bucer, en is derhalve mede verantwoordelijk voor de opbouw van de gemeente. Vanuit deze visie wordt echter niet verder nagedacht over een praktische toepassing naar onze tijd. Teeuw laat het bij: *Iedereen draagt zorg voor elkaar en moet het doel van de gemeente in het oog houden: leven bij het heil in Christus'*. (p.41) Uitgebreid wordt besproken wat Paulus zegt over eenheid en verscheidenheid in de gemeente. Hierbij komen ook de gaven van de Heilige Geest aan bod, die iets zichtbaar maken van de veelkleurige genade die God schenkt. (p.102) Het doet vreemd aan, dat Teeuw dit wel noemt, maar geen lijnen doortrekt om richtlijnen te geven voor de vragen die nu leven als het gaat over het inzetten van de gaven van gemeenteleden voor de opbouw van de gemeente. De nadruk ligt meer op het bewaren van de eenheid in alle verscheidenheid, waarvoor een houding van ootmoed, zachtmoedigheid en geduld nodig is. (p.113) Verder geeft hij aan dat de verscheidenheid begrensd wordt door de heilsfeiten, die niet ontkend mogen worden; door de heilsordelijke grens, dat zondaren alleen in Jezus Christus, door genade gered kunnen worden; door de liefde, zonder welke de gaven tevergeefs zijn. (p.110-113) In het laatste hoofdstuk geeft Teeuw enkele handreikingen voor deze tijd. Allereerst wijst hij op het belang van openheid en eerlijkheid in de gesprekken, ook als men over geschilpunten spreekt. Een tweede punt is het bewaren van de identiteit van de gemeente. Om daar goed zicht op te houden, raadt Teeuw aan om als kerkenraad een beleidsplan op te stellen.

'Een goed beleidsplan is namelijk een soort handboek waar alles van de gemeente in staat. (...) Bij elk onderwerp zijn de visie, de doelstellingen en de aanpak verwoord. Zo bekent een gemeente kleur.' (p.124)

Om die identiteit te bewaren is het ook belangrijk dat Kerkenraadsleden goed op de hoogte zijn van de gereformeerde leer en de verschillen die er zijn met het evangelisch gedachtegoed. Alleen dan kan men erover in gesprek gaan met gemeenteleden die een andere richting uit willen. Daarnaast raadt Teeuw aan, om in de prediking, tijdens catechisatie en op kringen aan gemeenteleden de diepe inhoud van de gereformeerde leer voor te houden. (p.126, 127) Een derde handreiking gaat over het belang van de prediking in de zondagse eredienst en de omgang met de liturgie, waarbij nadrukkelijk op de grondregels van Calvijn wordt gewezen.

In zijn recensie van het boekje *Omgaan met verschillen in de gemeente*, geeft P.J. den Admirant aan dat er in het boekje veel geboden wordt dat verdere overdenking en bespreking binnen gemeentes waard is.¹⁵⁶ Daarnaast stelt hij ook een aantal indringende vragen die eveneens het overdenken waard zijn en om een eerlijk antwoord vragen:

'Raakt onze problematiek aan die van de tijd van het Nieuwe Testament, met de geweldige vraag hoe de gelovigen uit de heidenen binnen de gemeente een plaats kunnen krijgen? Met andere woorden: zijn onze problemen nu werkelijk van hetzelfde soortelijke gewicht als de verschillen waar de apostelen in het Nieuwe Testament mee geworsteld hebben?' (p.7)

¹⁵⁶ Admirant, P.J. den, 'Eenheid en verscheidenheid', in: WHV nr. 36, 2 sept. 2007, p 7

Het boekje is niet toegespitst op het staan in een plurale kerk als de Protestantse Kerk in Nederland, maar concentreert zich vooral op verschillen binnen de Gereformeerde Bond. Den Admirant vraagt zich dan af:

‘Moeten wij ons niet schamen dat we onze verschillen dikwijls veel te veel opblazen? (...) Moeten wij onze problemen in het licht van het Nieuwe Testament niet leren iets meer te relativieren? We zouden zelfs de vraag kunnen stellen of we door onze positie als Gereformeerde Bondsgemeenten niet te weinig vragen op ons bord krijgen, en of de vragen waar wij mee worstelen wel moeilijk genoeg zijn. Wat weten wij bijvoorbeeld af van integratie van ex-moslims binnen onze gemeenten?’ (p.7)

2.3.3.2. Ambtsdragersvergaderingen

Vanwege de actualiteit van het onderwerp van het boekje van Teeuw ‘Omgaan met verschillen in de gemeente’ besloot het hoofdbestuur van de Bond tijdens de ambtsdragersvergaderingen in september 2007 ook aandacht aan dit thema te geven.¹⁵⁷ A. de Reuver, een van de sprekers vanuit de Bond, van wie de lezing in De Waarheidsvriend werd opgenomen, ziet als belangrijkste oorzaken van die verschillen de toegenomen mondigheid van gemeenteleden en het individualisme.¹⁵⁸ Daarnaast heeft ook de evangelische beweging grote invloed. De kerkenraad is geroepen om in een veelheid van meningen de koers te bepalen en de eenheid van de gemeente in het oog te houden. De Reuver geeft een handreiking waarvan hij hoopt dat die als uitgangspunt kan dienen voor de ambtelijke beleidsvoering. Hij wijst erop dat de gemeente één is in de Here Jezus Christus. We zijn niet geroepen de eenheid te maken, maar te bewaren; de eenheid van de Geest.¹⁵⁹

‘Het gemak waarmee in onze individualistische tijd deze eenheid wordt verwaarloosd en geruïneerd, is ver beneden de maat van de Schrift, en ook van onze reformatorische traditie. Trouwens, kan de christelijke gemeente, uitgerekend in het culturele klimaat waarin de kerk vandaag wordt belaagd door tal van antikerkelijke en antichristelijke machten, zich permitteren de eenheid in eigen gelederen te verkwanselen door gekibbel over beuzelarijen? Dat zou olie op het vuur van de tegenstander zijn. En de positie van de gemeente raakt er nodeloos door verzwakt.’ (p.12)

De kerkenraadsleden krijgen op hun hart gebonden om persoonlijk dagelijks de omgang met God te zoeken in gebed en Bijbellezen, gezamenlijk Bijbelstudie te doen en het beleid af te stemmen op de vier kernen: sola scriptura, sola gratia, sola fide, en deze alle drie geschaard rond het hart: solo Christo. (p.13) Verder wijst hij op het belang van een beleidsplan; het kan eindeloze discussies over steeds hetzelfde voorkomen. Tegelijk waarschuwt hij voor een zekere verstarring:

‘Als een beleidsplan gaat fungeren als een soort wetboek van regelgeving, waarin allerlei kwesties kant en klaar van een oplossing zijn voorzien, lijkt voortgaande bezinning bij voorbaat geblokkeerd. En dat is ongewenst. Het gaat er veeleer om dat vragen die zich voordoen rond huwelijk en gezin, rond doop en liturgie, rond evangelicale invloeden, rond prediking en geloofsbeleving telkens in de veranderende situaties worden doordacht en tegen het licht van de Schrift worden gehouden. Niet omdat de Schrift aan verandering onderhevig zou zijn, maar omdat onze kerkelijke en culturele context zich voortdurend wijzigt.’ (p.13)

Hier legt De Reuver een accent dat bij Teeuw niet aan de orde komt: een voortgaande bezinning. Gaat Teeuw uit van wat uit de kerkgeschiedenis tot ons komt, De Reuver gaat met

¹⁵⁷ Zie de uitnodiging van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond, WHV nr. 27, 5 juli 2007, pp. 19, 20

¹⁵⁸ A. de Reuver, ‘Omgaan met verschillen in de gemeente’ (1), WHV nr. 40, 18 okt. 2007, p.4

¹⁵⁹ A. de Reuver, ‘Omgaan met verschillen’(3), WHV nr.42, 1 nov. 2007, p.12

de vragen die nu leven te rade bij de Schrift ervan uit gaande dat de Schrift wegen wijst in elke tijd en in elke culturele context.

2.3.3.3. Onderwijs in de gereformeerde leer.

In 2008 staat er in de Waarheidsvriend een 14-delige serie onder de kop ‘Evangelicalisering van de gemeente’. De redactie van De Waarheidsvriend sluit hiermee aan bij wat P.J. Teeuw bepleitte in zijn boekje ‘Omgaan met verschillen in de gemeente’: goed onderwijs voor gemeenteleden in de gereformeerde leer, in de hoop dat evangelische invloeden niet zomaar ingang vinden. De afzonderlijke artikelen zijn door verschillende predikanten geschreven. In de meeste stukken wordt een thema belicht vanuit de gereformeerde leer, zoals heiliging; rechtvaardiging van de goddeloze; het werk van de Heilige Geest; Profeet, priester en koning, over God de Vader, de kinderdoop, enz. Vergunst schrijft in zijn inleidende woorden:

‘In de komende reeks artikelen willen we gemeenten op basis van het Woord en de belijdenis van de Reformatie, in lijn met onze hervormd- gereformeerde traditie, een handreiking doen in het bewaren van het bijbels-gereformeerde karakter in de vragen van deze tijd. Die vragen komen nogal eens voort uit het relativeren van kernnoties uit de gereformeerde belijdenis. Het licht moet daarom vallen op wat we in de gereformeerde leer en traditie hebben ontvangen, om daaruit te leven en dat door te geven. Dat daarbij benoemd wordt waarin het evangelische gedachtegoed afwijkt, is een vanzelfsprekend gevolg.’¹⁶⁰

Met deze woorden geeft Vergunst precies weer, hoe men vanuit de Bond toerusting wil geven aan ambtsdragers en gemeenteleden. Maar worden de vragen die er leven binnen gemeentes, wellicht door evangelische invloeden, serieus genoeg genomen als men volstaat met het opnieuw belichten van de gereformeerde leer en de traditie?

2.3.4. De Gereformeerde Bond en de cultuur

De grote culturele veranderingen die zich sinds de jaren zestig van de vorige eeuw in onze maatschappij voltrokken hebben ook hun weerslag op het kerkelijk leven. Zo ook binnen de Gereformeerde Bond. J. v.d. Graaf, tot 2000 algemeen secretaris van de Gereformeerde Bond, was een van degenen die zich bezig hielden met de vraag wat het toenemende individualisme betekent voor de kerk en hoe men daar op in kan spelen.¹⁶¹ Wat betekent dat voor leidinggevend; hoe gaan we hier mee om? Levend in een cultuur waarin iedereen zijn eigen waarheid creëert, kunnen gemeenteleden ook zo maar met de vragen komen óf en hoe God in deze wereld werkt. Is de traditie die men in eigen kerk kent nog wel voldoende om in deze wereld waarin zoveel op de mensen afkomt, staande te blijven? *‘De traditie kan het laatste woord niet hebben. Het zoeken naar zodanige vormgeving en taal, dat ieder vandaag ook in eigen taal de grote werken van God kan horen, is van wezenlijk belang.’¹⁶²*

2.3.4.1. Symposium ‘De kerk op adem’

De thematiek van kerk en cultuur, waar J. v.d. Graaf zich veel mee bezig hield was ook onderwerp van het symposium dat gehouden werd ter gelegenheid van zijn afscheid als algemeen secretaris van de Gereformeerde Bond. Het symposium werd gehouden onder de naam “De kerk op adem. Hervormd-gereformeerden in een driestromenland”. Het hoofdbestuur van de Bond vroeg G. Dekker een sociologische analyse te geven van de

¹⁶⁰ P.J. Vergunst, ‘Evangelicalisering van de gemeente’(1), WHV 2008, nr. 23, 5 juni, p.5

¹⁶¹ J. v.d. Graaf, ‘Verlegenheid, uitgangspunt of aanknopingspunt’, WHV 2 nov. 2000, p.2-3

¹⁶² Idem, p.2

tijdgeest sinds de jaren zestig van de vorige eeuw.¹⁶³ Deze thematiek werd aan de orde gesteld vanwege de blijvende actualiteit van het staan van de kerk in de huidige cultuur. (p.9)

‘Deze thematiek raakt het hart van ons gemeente-zijn. De gemeente ademt het moderne levensgevoel en levensbesef dagelijks in. De kerk en de leden zijn zich van die beïnvloeding veelal terdege bewust. Voor het leven in de vreze des Heren is het niet om het even op welke wijze ze met deze bedreiging omgaan.’ (p.9)

Dekker noemt in zijn bijdrage twee grote veranderingen die zich sinds de jaren zestig van de vorige eeuw in onze maatschappij voltrokken en onze cultuur drastisch veranderde: differentiatie en individualisering.¹⁶⁴ Door de differentiatie kunnen mensen in verschillende deelwerelden leven waarin ze verschillende rollen vervullen en zelfs met verschillende waarden en normen te maken hebben. De essentie van het proces van individualisering is

‘dat mensen de inrichting van hun leven in eigen hand nemen, dat zij niet bij voorbaat denken en zich gedragen overeenkomstig hetgeen voorgegeven en voorgeschreven is, maar dat zij op basis van keuzevrijheid - die overigens tevens een keuzedwang is - zelf bepalen wat zij denken en hoe zij zich zullen gedragen.’ (p.20)

Hierdoor wordt de geloofshomogeniteit binnen de kerk aangetast. De keuzevrijheid die men in het maatschappelijk leven heeft werkt ook door in het geloofsleven en heeft tot gevolg dat er binnen de kerk/gemeente veel verschillen in geloofsbeleving te vinden zijn. (p.24) Het heeft ook tot gevolg dat mensen een kerk zoeken die bij hen past. De collectiviteit staat in dienst van het individu.

‘Dit is fundamenteel in strijd met de bestaande opvatting over de aard van het kerkelijk leven en de relatie tussen individuele kerkleden en het kerkelijk instituut. De kerk wordt immers als een (door God) gegeven grootheid gezien, waarnaar de mens zich heeft te voegen.’ (p.25)

Dekker schetst drie manieren waarop kerken op deze ontwikkelingen kunnen reageren. De eerste is afschermen van/verzetten tegen de veranderende cultuur. Op die manier lukt het vaak om de godsdienstige opvattingen en de eigen identiteit te bewaren. Het nadeel hiervan is dat men in een isolement terecht komt t.o.v. de samenleving, de kloof steeds groter wordt en men niet relevant is voor de samenleving. Als tweede mogelijkheid wordt aanpassing aan de samenleving genoemd. Men stelt zich open voor de behoeften en de belevingswereld van de mensen. Het gevaar hierbij is dat eigen godsdienstige waarden en opvattingen aangetast worden. (p.26) Als derde noemt Dekker een tussenweg:

‘blijven staan in het spanningsveld tussen overgeleverde godsdienstigheid en veranderende samenleving. Het betekent zich rekenschap geven van het feit dat men kerk is in een bepaalde situatie en in een bepaalde tijd en dat men het christelijk geloof gestalte moet (helpen) geven in die situatie en die tijd.’ (p.27)

W. Verboom vindt dit een waardevolle analyse van de huidige cultuur,¹⁶⁵ maar heeft er ook zijn vragen bij. Is er echt een causaal verband tussen een sociale differentiatie én een waarden- en normendifferentiatie en dus privatisering van de godsdienst? Hij is ervan overtuigd dat aan de privatisering en verkerkelijking van het christelijk geloof principiële keuzes ten grondslag liggen. Om als hervormd-gereformeerden tot een positiebepaling te komen in de huidige cultuur, neemt hij zijn uitgangspunt in het ‘sola fide’: ‘alleen door het geloof’.

‘Van groot belang voor de voeding van dit geloof is een directe bijbelse prediking, die niet gezien moet worden als concurrerend ten opzichte van onze belijdenis, maar als

¹⁶³ P.J. Vergunst (red.), *De kerk op adem, Hervormd-gereformeerden in een driestromenland*, Heerenveen: Groen, 2001, p.10

¹⁶⁴ G. Dekker, ‘De veranderende cultuur als uitdaging aan de kerken’, in: *De kerk op adem*, p. 18-19
In hoofdstuk 1, p.12-13 is dit uitgewerkt aan de hand van het boek van G. Dekker *Zodat de wereld verandert*.

¹⁶⁵ W. Verboom, ‘Sola Fide. De weg van de hervormd-gereformeerden in de 21^e eeuw’, in: *De kerk op adem*, p.91

de eigenlijke inhoud en de diepste intentie van onze belijdenis. De belijdenis stuwt van zichzelf als mensenwerk af naar de Schrift, ze is de gids naar de Bron. Laat daarom onze prediking concreet zijn en niet abstract, relationeel en niet rationeel, eenvoudig en niet gecompliceerd. Wat brengt een abstracte, scholastische prediking veel vervreemding van het directe evangelie teweeg en zorgt zo voor grote verwarring. We moeten daarvan af.’ (p.105)

God vergadert mensen rondom zijn Woord. Dat vergaderen gaat principieel vooraf aan het geloof en gebeurt in de ruimte van het verbond. (p.106) Als dat uit het oog verloren wordt verliezen we het samenbindende element en komt het individualisme wat ook onder hervormd-gereformeerden aanwezig is, sterker naar voren. Als het om het staan van de GB-gemeentes in deze cultuur gaat, dan maakt Verboom de keus voor het spanningsveld; niet afschermen, niet aanpassen, maar betrokken en verantwoordelijk staan in deze wereld, bruggen bouwend en indien nodig ‘nee’ zeggend, waar geen compromissen mogelijk zijn.(p.106)

G. Dekker kijkt anders aan tegen de positie die de hervormd-gereformeerden innemen binnen de huidige cultuur. Als hij ingaat op de naam van het symposium ‘De kerk op adem’ zegt hij:

‘Weer op adem komen, is volgens Van Dale ‘zich herstellen van een grote inspanning’. Is dat een rake typering van de hervormd-gereformeerde bevolkingsgroep? Dat lijkt me te positief. Het lijkt mij eerder- maar ik zeg het met grote voorzichtigheid - dat men binnen deze bevolkingsgroep nog steeds niet in staat is om op adem te komen. Of misschien beter gezegd: dat men de adem inhoudt (...) En het is duidelijk: als men de adem inhoudt, kan men moeilijk een gesprek voeren, ook niet met de moderne cultuur.’¹⁶⁶

In een terugblik op het symposium¹⁶⁷ stelt J. v.d. Graaf dat niemand zich kan onttrekken aan de invloed van het culturele klimaat. Individualisering, mondigheid en de hang naar vrijheid heeft op ons allemaal zijn uitwerking. Leven in een subcultuur helpt daar niet tegen.

‘Het raakt ten volle het hart van het gemeente-zijn, omdat niemand zich aan de cultuur, waarin wij leven, zal kunnen onttrekken. De secularisatie raakt alle kerken en gemeenten. Als hervormde gereformeerden staan we ook midden in het spanningsveld tussen oecumenischen, evangelischen en reformatorischen, temeer omdat onze gemeenten volkskerkgemeenten zijn, waarin het leven van de leden der gemeente ligt tussen aanpassing en distantie ten opzichte van de cultuuruitingen. Hoe dan leiding te geven als het gaat om onze verantwoordelijkheid zowel binnen de gemeenschap van de gemeente als naar buiten toe?’¹⁶⁸

Dat de kerk relevant is voor deze tijd staat voor G.D. Kamphuis vast.¹⁶⁹ Het evangelie biedt immers een inspirerende visie. Ze heeft het individu op het oog, heel persoonlijk en heel direct. De kerk behoort vanuit de oriëntatie op de kern van het geloof, Christus de Heiland van de wereld, midden in de cultuur te staan. *‘Daarbij zal de gemeente in deze cultuur krachtig en duidelijk moeten leren dat Christus volgen niet het volgen is van een bepaalde beschermde traditie.’ (p.121)*

Hoe geven we in deze tijd, staande in de huidige cultuur waaraan niemand zich kan onttrekken, leiding aan de gemeente, was de vraag van Van der Graaf. Een antwoord op deze vraag is tijdens dit symposium niet zomaar gegeven, maar G. Dekker wijst wel een weg:

¹⁶⁶ De kerk op adem, p.31

¹⁶⁷ J. v.d. Graaf, ‘Terugblik op symposium ‘De kerk op adem’. Kritisch op weg in gesprek met de cultuur’ in: WHV digitale versie, 2000, p. 226

¹⁶⁸ J. v.d. Graaf, ‘Terugblik op symposium ‘De kerk op adem’. Kritisch op weg in gesprek met de cultuur’ in: WHV digitale versie, 2000, p. 226

¹⁶⁹ G.D. Kamphuis, ‘Weg en water in de woestijn’, in: *De kerk op adem*, p.120

wegen zoeken om in deze tijd, te midden van deze cultuur, gestalte te geven aan het christelijk geloof. Dat betekent dat men het gesprek aan moet gaan met deze cultuur en niet in een zeker isolement de platgetreden paden van gewoontes en tradities zonder meer kan blijven bewandelen. Verboom wijst op het belang van een verstaanbare, direct bijbelse prediking. Opvallend daarbij is dat hij aangeeft dat dit geen concurrentie is ten opzichte van de belijdenis. Moeten we hieruit opmaken dat veel predikanten Bijbel en belijdenis op gelijke voet zetten? Denkt hij hier in dezelfde lijn als Graafland die, zoals we in hoofdstuk 1 zagen, de vraag stelde of er binnen reformatorische kerken een tweebronnenleer is ontstaan: Schrift en traditie?

2.3.4.2. Groepsdenken

Het Samen-Op-Weg-proces en de daarop volgende fusie van de Nederlands Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk, heeft tot meer groepsdenken binnen de Gereformeerde Bond geleid. G.D. Kamphuis noemt het in 2005 een bedreiging.

*'Het groepsdenken bedreigt ons en het verlamt ons. We zijn er niet om eigen posities veilig te stellen. We zijn er niet alleen voor gelijkgezinden. Laten we de gezindheid van de Meester, Die zorg had voor de scharen niet kwijt raken.'*¹⁷⁰

Hij pleit voor een houding van inkeer, verootmoediging en schuldbelijdenis:

'We voelden ons meer dan eens verheven boven anderen. We dachten de kerk te kunnen redden. Dan was de ootmoed weg. Anderen waren ziek. Dan kom je zomaar op het punt de ander heen te laten gaan, de kerk los te laten: letterlijk maar ook geestelijk. Hoe vaak hebben we wel van de kerk geprofiteerd, maar geen verantwoordelijkheid willen dragen. Onze concrete schuld is dat wij van het levende Woord van de Heere maar zo weinig een goed getuigenis geven. Daarom zijn ook onze gemeenten betrokken in de secularisatie die zich voltrekt.' (p.3)

Hiermee laat Kamphuis een kritisch geluid naar de eigen achterban horen, waarvan P.J. Visser zegt dat hij dat nog niet eerder met zo veel overtuiging heeft horen zeggen.¹⁷¹ De nood die gepeild en eerlijk naar voren gebracht wordt ligt in de groter wordende verstaanskloof, het gebrek aan een bloeiend geloofsleven en de sluipende secularisatie.

*'De teneur van Kamphuis' betoog was dat ons blijven in de kerk alleen dan bestaansrecht heeft en vruchtbaar kan zijn voor het geheel als er binnen onze gemeenten een vernieuwd verstaan van het Woord wordt geboren, wij door de Heilige Geest worden hersteld in een levend en krachtig geloof en genezen worden van orthodoxe gezapigheid en oppervlakkigheid.'*¹⁷²

Met het bestaan van een Bond binnen de kerk is groepsdenken gegeven omdat er altijd iets van een situatie van strijd inzit.¹⁷³ 'Wij' en 'zij' denken is daarbij een gevaar. J. Maasland wijst erop dat een vereniging nu eenmaal een doelstelling heeft en die ook nastreeft. Wel tekent hij erbij aan dat de hoofdbesturen steeds hebben geworsteld *'om een koers te zoeken die vanuit principieel gereformeerde overtuiging tot heil van de kerk werd gezien'*.(p.6) A. Noordegraaf ziet de zuigkracht van het congregationalisme en vraagt zich af hoe de Gereformeerde Bond in het geheel van de PKN staat.

'Hoe staan we in het geheel van de kerk? Alleen als remmers? Als mensen die voortdurend aan de zijlijn staan? Door het leveren van achterhoede gevechten? Of

¹⁷⁰ G.D. Kamphuis, 'Ons staan in de Protestantse Kerk', inleiding gehouden bij de jaarvergadering van de Gereformeerde Bond op 24 mei 2005, WHV 9 juni 2005, pp.2-3

¹⁷¹ P.J. Visser, 'Een nieuw hoofdstuk', in: Theologia Reformata (Reflexen) jrg. 48, nr.3 sept. 2005.

¹⁷² Idem.

¹⁷³ J. Maasland, 'Een nieuw hoofdstuk', in: WHV 20 okt. 2005, p.5-6

*door een positieve inbreng ten dienste van de hele kerk, bereid om ook van anderen wat te leren?*¹⁷⁴

Ook wordt de vraag gesteld of de Bond niet teveel belijdeniskerk aan het worden is.

*‘Vlak voor de fusie heb ik vaak gedacht: de Gereformeerde Bond is aan het confessionalisieren. De instemming, liefst de letterlijke, lijkt het enige constitutionele element in het lidmaatschap van de kerk. Zo wordt de kerk belijdeniskerk. Maar de concrete kerk en niet te vergeten de gemeenten waar we uit voortkomen, verzetten zich daartegen. (...) Je kunt de meetlat wel langs de tekst van de belijdenis leggen, maar in het geleefde geloof kiest het een eigen nieuwe weg. (...) Het groepsdenken is toegenomen, met name in het fusieproces.’*¹⁷⁵

Er klinkt een oproep aan predikanten om met de gereformeerde theologie in de weer te blijven. De soms heersende zelfgenoegzaamheid moet plaats maken voor een ‘probleembewustzijn’, vindt Immink. Men moet aan de slag met de vragen die theologische codes bij de mensen oproepen.

*‘Het gaat om een verstaanbaar en waarachtig en betekenisvol spreken. Het menselijk discours doet er helemaal toe, en wie dat veracht, verkwaanselt het evangelie. Er is dus ook sprake van een verbinding, een analogie tussen het Woord van God en het menselijk discours.’*¹⁷⁶

2.3.4.3. Veranderend klimaat binnen de Gereformeerde Bondsgemeentes

Dat het geestelijk klimaat binnen de Bondsgemeentes sterk veranderd is staat voor Maasland vast. Hij duidt dat niet allen negatief, maar stelt er wel een aantal urgente vragen bij:¹⁷⁷

‘Bepaalt de totale inhoud van de Schrift nog ons (geloofs)leven? (...) Alles wat op de akker van de gemeente groeit en soms zelfs bloeit, is nog niet de vrucht die Jezus bedoelt. Wat op geloof lijkt, is het daarom nog niet. Gevoel is geen geloof. Emotie is niet hetzelfde als het gebroken hart uit Psalm 51. Het zou geen kwaad kunnen als we ons binnen de kring van de GB zouden bezinnen op de veranderingen in het geestelijk klimaat binnen onze gemeenten. Hoe moeten we die veranderingen waarderen en hoe dienen we er mee om te gaan?’ (p.13)

De redactie van De Waarheidsvriend reageerde hierop met een uitnodiging om een aanzet te geven voor die bezinning en een artikel te schrijven voor De Waarheidsvriend. Maasland gaf hier gehoor aan. Allereerst geeft hij een overzicht van ontwikkelingen binnen de Gereformeerde Bond in de afgelopen veertig jaar.¹⁷⁸ Hij wijst erop dat in de jaren vijftig al een roep om meer ruimte in de liturgie klonk en om een minder uitgesproken bevindelijke prediking. Kerkenraden zagen hiervoor geen ruimte vanuit de Schrift en de belijdenis. (p.6) Hij wijst ook op het boekje van C. Graafland *‘Verschuivingen in de Gereformeerde Bondsprediking* (1965) dat voor de nodige beroering zorgde. Ruimte kwam er niet Er leefde een strijdbare houding om het behoud van de Waarheid van Gods Woord zoals dat verwoord is in de belijdenisgeschriften. Er was vooral een binnenkerkelijk saamhorigheidsgevoel. (p.6) Toen het Samen-Op-Weg-proces zich aandiende

‘ontstond daardoor als het ware een gezamenlijke vijand, waardoor het leek of er binnen de Gereformeerde Bond grote eensgezindheid bestond. Intussen voltrok zich

¹⁷⁴ A. Noordegraaf, ‘100 jaar Gereformeerde Bond’ in: Theologia Reformata, jrg.49, nr. 2, juni 2006, blz 172

¹⁷⁵ F.G. Immink, ‘De Hervormd Gereformeerde richting in de Protestantse Kerk’ in: Theologia Reformata, jrg.49, nr.2, juni 2006, pp. 108-123, m.n. p. 115

¹⁷⁶ Idem, p.123

¹⁷⁷ J. Maasland, ‘Beleving en belijdenis’, in: WHV nr.13, 29 maart 2007. p.13

¹⁷⁸ J. Maasland, ‘Geestelijk klimaat in de gemeenten(1) Stilzwijgend veranderen’, in: WHV nr.24, 14 juni 2007, p. 6-7

achter de schermen een scheiding der geesten. De groepering van Het Gekrookte Riet ontstond begin jaren tachtig.’ (p.6)

Anderen vroegen juist om meer liturgische ruimte en minder wantrouwen naar theologen uit het midden van de kerk. Zulke interne tegenstellingen raakten steeds meer verborgen ‘*achter de doorratelende SoW-trein*’ maar kwamen rond de fusie pijnlijk naar voren. (p.7)

In het maatschappelijk leven is in diezelfde tijd zoveel veranderd, dat het moeilijk wordt om de verbinding te leggen tussen het alledaagse leven en de zondagse prediking.

‘De recepten van voorheen kloppen niet meer met de werkelijkheid, want die blijkt steeds weer anders te zijn. Ik vermoed dat er nogal wat kerkgangers onder ons zijn die nauwelijks raad weten met de spagaat waarin hun leven zich geestelijk is gaan afspelen. De zondagse preek en de plek die men in de wereld inneemt kennen soms zo weinig verbindingspunten. Daarbij komt ook dat de impact van de preek sterk is afgenomen. Het is een momentopname geworden, een snel wegebbend onderdeel van de flitscultuur waarin we leven.’ (p.7)

Veranderende omstandigheden hebben invloed op vorm en inhoud van de prediking. Meer dan vroeger wordt het evangelie meer vanuit de tekst zelf aan de orde gesteld. Door de veranderingen in tijd en cultuur is er veel verloren gegaan aan kennis en inzicht van de Bijbel en de belijdenisgeschriften. Er moet gewaakt worden voor de verleiding om als prediker mee af te dalen naar het niveau waarop velen zich bevinden. Wel moet men er ernstig rekening mee houden dat niet iedere kerkganger betekenis kan geven aan begrippen zoals bijvoorbeeld ‘rechtvaardiging’. En er is meer waar Maasland zich zorgen over maakt ten aanzien van de prediking:

‘Ik vind soms dat preken onder ons zo langs je heen kunnen gaan. Er is zo weinig appel op het hart van de hoorder, het is zo beschouwelijk en vanzelfsprekend orthodox, de rafels van het vaak verscheurde mensenhart geplaagd door het ongeloof van de moderne wereld worden nauwelijks zichtbaar. Ik merk zo weinig van het besef dat het ‘normaal’ is dat een mens niet gelooft in Christus, maar dat het een geweldig wonder van de Heilige Geest is als een mens zich overgeeft aan God in Christus.’¹⁷⁹

H.J. Lam gaat hier in een reactie op in en vraagt zich af waar hem dat in zit, dat preken zomaar langs je heen kunnen gaan.¹⁸⁰ ‘*Zijn onze preken wel aanklagend genoeg? Wordt de wet in haar ontmaskerende functie voldoende aan de orde gesteld?*’ Het zondaar zijn en daarmee de verootmoediging zou een grotere plaats moeten hebben. Waar het echt om gaat: dat predikanten zich laten leiden door de Heilige Geest, Die zorgt ervoor dat de vonk kan overspringen naar de gemeente. (p.7)

In 2008 schreef P.J. Visser een serie artikelen over ‘Culturele verschuivingen en de vreze des Heeren’,¹⁸¹ de weerslag van een lezing op de jaarvergadering van 2008. Hij benadrukt dat culturele veranderingen in de maatschappij niet aan kerkmensen voorbij gaan. Het heeft ons tot andere mensen gemaakt. En dat vraagt een andere benadering om mensen met dezelfde boodschap te bereiken. ‘*De noodzaak tot het bewaren van de vreze des Heren is onomstreden, maar de invulling ervan is een zware klus.*’ (nr.38, p.6) De aloude benadering voldoet vaak niet meer. En houden we daar toch aan vast, ‘*zijn we dan uiteindelijk – met alle goede bedoelingen – niet meer bezig een tijdgebonden patroon van geloofsbeleving in stand te houden dan dat mensen de vreze des Heren leren?*’ (p.6) Het kenmerkende van het Woord is dat het altijd gericht werd tot concrete mensen en afgestemd is op de tijd, de plaats en cultuur

¹⁷⁹ J. Maasland, ‘Geestelijk klimaat in de gemeente (2). Zo vanzelfsprekend orthodox’. In: WHV 2007, nr.25, p.7

¹⁸⁰ H.J. Lam, ‘Geestelijk klimaat in de gemeente (5). Verwachting van de prediking’, in: WHV nr. 28, 12 juli 2007, p.6

¹⁸¹ P.J. Visser, ‘Culturele verschuivingen en de vreze des Heeren’, in: WHV, nrs. 38 t/m 41, 18, 25 september en 2, 9 oktober 2008

waarin zij leefden. We mogen geloven dat de Geest tegen elke tijdgeest is opgewassen. (nr.39, p.10)

Hier klinkt een oproep aan ambtsdragers om er rekening mee te houden dat gemeenteleden echt mee veranderen met de cultuur. Dat besef is er kennelijk nog te weinig. Hoe geef je dan als ambtsdragers leiding om de gemeente op te bouwen en toe te rusten? In bovenstaande citaten wordt vooral gewezen op het belang van een verstaanbare prediking; de inhoud van geloofsbegrippen wordt veelal niet meer begrepen. Een heldere uitleg in de taal van vandaag is dan ook onontbeerlijk. Een uitdaging voor predikanten, maar niet minder voor ouderlingen, om hen daarin te begeleiden. Zij zijn immers mede verantwoordelijk voor de prediking die in de zondagse diensten klinkt.

2.3.4.4. Conferentie ‘Geestelijk leiding geven vandaag’.

In mei 2010 werd een conferentie gehouden voor predikanten die zich verbonden weten met de Gereformeerde Bond. Het thema van de conferentie was: ‘Geestelijk leiding geven vandaag’. Hiermee wordt een vervolg gegeven aan hetgeen P.J. Visser op de jaarvergadering van 2008 naar voren bracht onder het thema ‘Culturele verschuivingen en de vreze des Heeren’.¹⁸² De voorzitter van de Bond, H.J. Lam, geeft in de aankondiging van de conferentie een korte toelichting bij het thema:

‘We willen ons concentreren op de vraag hoe, mede door onze dienst, hervormd-gereformeerde gemeenten hun bijbels-gereformeerde identiteit in een veranderende cultuur kunnen bewaren. Er is immers het nodige onder ons gaande. Wát denken mensen, waar zitten mensen? Wie van de collega’s ervaart niet een kanteling waarin seculariserende machten zich opmaken? Mede omdat de eenheid van het leven teloor is gegaan, lijkt hierdoor meer dan ooit een landingsplaats voor de boodschap van zonde en genade onmogelijk gemaakt te worden. Profetische prediking is nodig. Die organiseren wij echter niet. Wel mogen en moeten we de bezinning op deze en dergelijke vragen aangrijpen om te komen tot een theologische duiding van onze tijd en cultuur, opdat we elkaar tot een hand en een voet kunnen zijn in het geestelijk leiding geven, waarbij we waken voor nostalgie, wetticisme en aanpassing.’¹⁸³

H.M. Oevermans, een van de sprekers tijdens de conferentie, reageert hierop en vraagt zich af waarom hervormd-gereformeerden hun identiteit moeten bewaren in een veranderende cultuur.¹⁸⁴ Hij oppert de mogelijkheid dat de Geest bezig is bepaalde gestalten af te breken en dan is een krampachtig verzet niet de bedoeling. (p.27-28)

Oevermans haalt Peter van Rooden aan die stelt dat er geen sprake is van een langzaam zich voltrekkend secularisatieproces, maar van een vrij abrupte breuk doordat de kerken de omslag van de jaren zestig niet hebben kunnen meemaken.(p.30) De grote these van Van Rooden is ‘dat de collectieve aard het Nederlands christendom zo succesvol had gemaakt, het gevoel dat je bij een bepaalde groep behoorde. Het geloof werd niet gebruikt om over jezelf na te denken. Het was niet oppervlakkig, het was heel belangrijk, maar niet iets waarmee je je eigen ik cultiveerde. Dan komt in de jaren zestig de notie op van het expressieve en reflexieve zelf. Zo verdringt de ene notie van het zelf de andere uit het leven van veel mensen.’ (p.30,31)

Van Rooden heeft diepgaande interviews gehouden over de geschiedenis van godsdienst in de levens van mensen en daarbij ontdekt dat in verreweg de meeste gevallen de mensen

¹⁸² P.J. Vergunst, ‘Woord vooraf’, in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, Uitgave vanwege de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland, 2011, p.6

¹⁸³ H.J. Lam, ‘Bondsnieuws’, in: WHV 21 januari 2010, p.2

¹⁸⁴ H.M. Oevermans, ‘Verbinding met moderne zielen’, in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p. 27

geleidelijk aan het geloof uitgleden. Heel geleidelijk, ingebed in een veranderend sociaal leven. Een andere vorm van het zelf wordt langzaamaan belangrijker. (p.31)

In ontmoetingen met mensen komt C.M.A. van Ekris dit regelmatig tegen, dat mensen aangeven langzaam maar zeker van het geloof afgeraakt te zijn.¹⁸⁵ Hij spreekt van ‘verblindings’ en ‘onaanraakbaar zijn’, omdat hij in gesprekken met die mensen geen aansluiting vindt en het gevoel heeft ‘in de leegte’ te praten. Hij zegt dan:

‘ik weet waar ze het over hebben, Omdat ik ergens weet heb van die cocon die deze cultuur om je heen kan leggen waardoor alle geloofstaal je bij vlagen vreemd wordt. Omdat ik ergens aanvoel dat die sluier die in onze cultuur virulent aanwezig is, mij ook wil hebben, mij omgeeft, mij ook kan krijgen, tenzij ik vastgehouden word.’ (p.37)

Die ‘onaanraakbaarheid’ vindt hij benoemd in een preek van Von Rad over Jes. 29:9-16; het totale onvermogen om nog enige openbaring te vernemen.

‘Beklemmende woorden van Von Rad: Staat die terugkeer tot de oude goden werkelijk open? Wie zich werkelijk aan de Here Jezus heeft toevertrouwd, zegt hij, ‘der bleibt gezeichnet, er hat eine Grenze überschritten, er hat einen Kreis betreten, aus dem er nie mehr entlassen wird.’ Je kunt dan alleen nog maar naar voren, nooit meer terug. Maar wat is dat naar voren? Als het niet de weg van Advent is, de weg van het wachten op de Heere, dan kan het ook de weg zijn van het dwalen, van een door God gewerkte duisternis, een duisternis die erger is dan de blindheid van de echte heidenen die hun goden nog ongestoord dienen. Het stigma van deze blindheid is het totale onvermogen nog ‘irgendwelche Offenbarung zu vernehmen.’ (p.39)

Verder wijst Van Ekris erop dat de wereld waarin we leven geen neutrale zone is waar we tot zelfstandige besluiten komen. Er zijn tal van invloeden die ons mede bepalen.(p.41) Ook Paulus heeft daar weet van. Die spreekt in 2 Kor. 4:4 over ‘de god van deze eeuw’ die de gedachten van de ongelovigen verblind. En in Efeze 2:2 over ‘de aanvoerder van de macht in de lucht, van de geest die nu werkzaam is in de kinderen van de ongehoorzaamheid.’(HSV) Van Ekris is er van overtuigd dat mensen, en mogelijk een hele maatschappij, zo verblind kunnen raken, dat ze niet zien dat ze in een beweging verkeren die afkoerst op de afgrond. (p.43) Zijn grote vraag is hoe deze geestelijk gevangen mensen bereikt kunnen worden.

‘Wij die staan in een traditie van verbond, verkiezing en bevinding, zouden we niet op een volledig eigentijdse nieuwe manier de noties van inwijding, zoals wij in onze traditie hebben leren verstaan, opnieuw moeten ontsluiten voor gesecculariseerde en nihilistische mensen? Ons instrumentarium is misschien vooral apologetisch-cognitief en pastoraal- antropologisch van aard. Dus we voeren redenen aan om te ‘zien’ en we vermoeden dat de antropologische breukmomenten dichterbij tot God kunnen brengen. Maar is dat instrumentarium niet op een bepaalde manier naïef? Als je denkt vanuit ‘verblindings’ en ‘zien’, vanuit ‘gekoloniseerd door de machten van deze wereld’ en ‘de vrijheid van Christus’, moeten we dan niet op een andere manier naderen tot deze niet-zienden?’ (p.40-41)

In het slot van zijn bijdrage neemt Van Ekris een advies van Von Rad over. Deze raad aan om je als christen in deze tijd niet te verschansen en daar al je energie in te steken. Het gaat erom ‘dat je midden in de tijd gaat staan en die tijd beleeft als iets waarin je God tegenkomt.’ (p.45)

De Leede wijst erop, en hij haalt hierbij James Kennedy aan, dat het schokkend was/is voor christenen die lang binnen de zuil leefden, om te ontdekken hoe godloos de Nederlandse samenleving is.¹⁸⁶ Omdat het leven binnen de zuil volop christelijk was, werd niet beseft hoe scherp de scheiding tussen kerk en staat was. De kerk is door de verzuiling los komen te staan

¹⁸⁵ C.M.A. van Ekris, ‘In de leegte praten’, in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p.37

¹⁸⁶ H. de Leede, ‘De kerk in het vizier’, in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p. 47

van het concrete leven. W. J. Dekker vindt dit een onthullende waarneming: gemeenteleden leven op dat godloze terrein.¹⁸⁷ *'De kerk echter moet er nog aan wennen dat ook zij nu dáár haar plaats heeft en geroepen wordt haar gelovigen daar wegwijs te maken.'* (p.59)

De Leede haalt een boek van Charles Taylor aan, 'Een seculiere tijd', waarin deze laat zien hoe diep geworteld de secularisatie in West-Europa in het denken van de mensen zit.¹⁸⁸ De verbinding met de autonomie van het individu heeft geresulteerd in een door en door gesecculariseerd menstype, met een gesloten wereldbeeld en een geslotenheid van het zelf ten opzichte van Gods werkelijkheid. (p.51) W.J. Dekker reageert hierop met de woorden:

*'Ook deze waarneming dat het godsgeloof zelf het probleem is, vind ik onthullend. Zij raakt aan wat mij zelf bezighoudt. Zou het kunnen zijn dat wat onder ons gaande is, ten diepste hiermee te maken heeft dat de Heere God voor velen de grote Afwezige is: waar is Hij, waar is iets van Hem te zien, hoe kan ik Hem ervaren? Het lukt niet meer om het leven wandelen te laten zijn, wandelen met God. Met andere woorden: ik denk dat deze teloorgang van het godsbefef zich diepgaand onder ons voltrekt. Het voltrekt zich niet om ons heen, maar onder ons en in ons.'*¹⁸⁹

De kerk behoort een contrasterende gemeenschap te zijn en dat niet alleen in moreel opzicht. Er is meer voor nodig. (De Leede p.50)

'De kerk moet voor ons (weer) worden tot een mystieke grootheid. Dat wil zeggen de gestalte hebben van een afgezonderde ruimte en tijd, waar wij God ontmoeten, tot kennis der waarheid komen, daarin toenemen, groeien in wijsheid bij God en bij mensen. Dat is het contrasterende van deze gemeenschap.' (p. 55)

Bij deze gedachte zet W.J. Dekker een kanttekening.¹⁹⁰ Als wij in een godloze samenleving onze plaats hebben en constateren dat ook veel kerkgangers grote moeite hebben om God een plaats in hun leven te geven, hoe zal de kerk dan die plaats van ontmoeting zijn?

In zijn ecclesiologische doordenking vraagt De Leede zich af:

*'In hoeverre is het spreken over de kerk vanuit de grondwoorden van verbond, kinderdoop, belofte en heilsrealisering - met mogelijk nog de verfijning vanuit de dubbele predestinatieleer (met als gevolg noties als tweeërlei kinderen des verbonds etc.) - theologisch houdbaar en nog adequaat in onze missionaire en gesecculariseerde context.'*¹⁹¹

Hij kiest als grondwoorden voor de ecclesiologie verkiezing, roeping, doop, vreemdelingschap en discipelschap, gemeenschap van brood en wijn. (p.56) W.J. Dekker vraagt zich af wat de consequenties hiervan zijn.¹⁹² Wat houdt dit in voor de kinderdoop? De kerk als Gods verbondsgemeenschap lijkt hem door en door Bijbels. Bovendien herinnert de notie van het verbond aan de genadige trouw van de God van de kerk. (p.61) Een tweede reactie op De Leede komt van P.J. Teeuw, die zich afvraagt of het nodig is om de kerk als contrasterende gemeenschap zo sterk af te zetten tegen de klassieke lijnen.¹⁹³

'De ware gelovigen leven uit de belofte en zien uit naar de verheerlijking, aldus Calvijn (Institutie, Boek II, paragraaf 10). Juist daardoor ontstaat er een contrast tussen de gelovige gemeenschap en de wereld eromheen.' (p.64)

Wie is er mee gediend als er andere grondwoorden voor de ecclesiologie gekozen worden? Volgens Teeuw worden zo de grondstructuren van het kerk-zijn en gemeente-zijn aangetast. (p.64) Hij is ervan overtuigd dat de huidige crisis in kerk en cultuur alles te maken heeft met

¹⁸⁷ W.J. Dekker, 'Een contrasterende gemeenschap', in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p.59

¹⁸⁸ H. de Leede, 'De kerk in het vizier', in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p.50-51

¹⁸⁹ W.J. Dekker, 'Een contrasterende gemeenschap', in: *Geestelijk leiding geven vandaag* p.60

¹⁹⁰ W.J. Dekker, 'Een contrasterende gemeenschap', in: *Geestelijk leiding geven vandaag* p.62

¹⁹¹ H. de Leede, 'De kerk in het vizier', in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p.56

¹⁹² W.J. Dekker, 'Een contrasterende gemeenschap', in: *Geestelijk leiding geven vandaag* p.61

¹⁹³ P.J. Teeuw, 'Verbond en bevinding', in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p. 64

het afnemen van de verborgen omgang met God¹⁹⁴ en vraagt zich af waarom De Leede dit aspect niet meer heeft benadrukt. (p.65) Geestelijk leiding geven kan alleen als ambtsdragers zich verschuilen achter het Woord van God; dat Woord heeft het in de kerk voor het zeggen. Hij is dan ook verbaasd over de uitspraak van De Leede:

'Dit is ook mijn grootste theologische en hermeneutische aanvechting, als het gaat om mijn eigen prediking, de zuigkracht van culturele of pastoraal-psychologische dieptepeilingen in mijn preken'. (p.65)

De Leede laat hier blijken dat hij de cultuur kent en ook alert is op de zuigkracht die van de cultuur uitgaat. Predikanten/ambtsdragers mogen daar niet aan toegeven in het leiding geven aan de gemeente. De kerk is echter wel kerk in deze godloze cultuur en heeft daar haar taak. Dit weegt mee in zijn denken over kerk/gemeente zijn in een missionaire en gesecculariseerde context. De kerk moet zich onderscheiden van de wereld erom heen, maar tegelijk ook uitgaan in die wereld; contrasterend, maar ook verstaanbaar.

Teeuw daarentegen grijpt gelijk terug op de belijdenis en op Calvijn. Daar liggen de richtlijnen voor het leiding geven in de kerk en dus voor de ambtsdragers. De consequentie daarvan is, dat het antwoord op de vraag 'hoe geven we vandaag geestelijk leiding' eigenlijk al bij voorbaat vast ligt. Een theologische doordenking vanuit de vragen die er nu liggen wordt op deze manier geblokkeerd.

A. van de Beek steekt in zijn bijdrage in bij de prediking en stelt dat de prediking niet belicht moet worden vanuit de cultuur, maar de cultuur vanuit de prediking.¹⁹⁵ Daarvoor is het nodig dat er kritisch nagedacht wordt over de prediking; niet in de eerste plaats over de vorm en de aansluiting bij de hedendaagse mens, maar over de inhoud van de prediking. Welke impact heeft de prediking? Geloven we de boodschap van de gekruisigde en opgestane Here Jezus zelf nog wel?

'Kortom, moeten we niet eerst beginnen om weer te geloven dat Gods daden waarvan de Schriften getuigen inderdaad waar zijn? Dan zal er veel anders worden. Niet dat dan ineens ieder zal geloven. De reactie zal niet veel anders zijn dan die op de Areopagus. Maar we zijn zelf verlost van die vraag hoe het past in onze cultuur. Voor elke cultuur is de boodschap te gek om waar te zijn. Maar wij prediken wat we gehoord hebben als woorden van het eeuwige leven. De eerste vraag is dus: 'Geloof je het zelf?' (p.68)

Profetische prediking omschrijft hij als: *'prediking over Christus die de vervulling is van de profeten'*. (p.70) Christus stierf voor onze zonde; door Hem moeten we gered worden. Het evangelie van zonde en genade is de kern en de structuur van de Schrift.

'Van Christus zijn, betekent dat je jezelf hebt verloren. Je verliest je eigen identiteit, je verliest je leven in een nieuw leven dat niet anders is dan een gestadig sterven aan jezelf. Dat is de grootste bevrijding: bevrijd te worden van jezelf. Dat is de enige troost in het leven en het sterven beide: dat ik mijn eigen identiteit ben kwijtgeraakt en mijn identiteit ontvangen heb in Christus.' (p.71)

Van hieruit is het te begrijpen dat het moeilijk is om het evangelie van Jezus Christus te brengen in de hedendaagse cultuur; daar gaat het om zelfbevestiging en niet om verlies van eigen identiteit. Van de Beek trekt een paar grote culturele lijnen om dit duidelijker te maken. Hij wijst erop dat eeuwenlang de cultuur beheerst werd door de gedachte dat er een verschil is tussen zijn en moeten; tussen de werkelijkheid en het gebod van God. En alleen door de dood

¹⁹⁴ Teeuw volgt hierin A. de Reuver, die in het voorwoord van zijn boek *Verborgen omgang* schrijft: 'Ik geloof dat één van de ernstige symptomen van de huidige crisis in kerk en cultuur is gelegen in de toenemende teloorgang van de verborgen omgang met God.'

¹⁹⁵ A. v.d. Beek, 'Profetische prediking in een tijd van crisis', in: *Geestelijk leiding geven vandaag*, p.67

van Christus is er redding. (p.72) De Verlichting bracht hier verandering in. Het verschil tussen zijn en moeten was er wel, maar men had een optimistisch mensbeeld: de verlichte mens zelf zou de wereld ten goede veranderen. De hedendaagse cultuur is weer heel anders: het gaat niet om een verschil tussen zijn en moeten, maar tussen zijn en wensen.

‘Moderne mensen leven bij wensen. (...) Dat er een discrepantie is tussen werkelijkheid en wens, is niet hun schuld. Bij de cultuur van wensen past geen schuldbesef. Hooguit is het de schuld van een ander dat mijn wensen niet vervuld worden. (...) Er is geen schuldbesef en er is geen besef van verantwoordelijkheid. Dat is totaal anders dan bij de vroegere tegenstelling tussen zijn en moeten, tussen menselijk handelen en gebod van God.’ (p.73)

Van de Beek pleit ervoor om in deze cultuur de moeilijke weg te gaan van een confronterende prediking: opnieuw duidelijk maken wat het zeggen wil dat Christus stierf voor onze zonden, en dan niet alleen om bevrijd te worden van wat er verkeerd ging, maar om bevrijd te worden van onszelf, als zondaar. (p.74) Ook een andere manier van confronterend preken is nodig:

‘confronterend voor mensen die een ogenschijnlijk solide christelijke wijze van bestaan voor ogen hebben, die echter slechts onze eigen vorm van zelfhandhaving is. Deze laatste confrontatie – met wat we denken dat christen-zijn is – kon in onze kringen wel eens de hardste confrontatie zijn. Maar als we die confrontatie aandurven, zal dat ongetwijfeld meer mensen raken dan de aanpassende prediking vol compromissen die nu dreigt.’ (p.76)

De inhoud blijft dus gelijk, de stijl kan veranderen. *‘Wie hecht aan traditionele woorden of vormen moet zich afvragen of hij zelf wel weet waarover het gaat.’* (p.75) We kunnen over Hem in hedendaagse taal spreken. Ook andere vormen zoals kleding, type muziekinstrument of melodie doen er niet toe. Van de Beek geeft aan dat daarin ons christen-zijn niet zit. Ook voor sociale structuren geldt dat; we kunnen ons gewoon aanpassen aan sociale structuren van nu. *‘Dat vraagt wel een leven in navolging, niet omdat we nieuwe regels willen stellen, maar omdat we zó denken als past bij ons zijn in Christus.’* (p.75)

W. Dekker die aan het einde van de conferentie ‘Geestelijk leiding geven vandaag’ sprak en al het gehoorde enigszins samenvatte, eindigde met te zeggen wat hij als grootste opdracht ziet: *‘de geheimen (mustèria) spellen van wat ons in Christus is geschonken.’*¹⁹⁶ En dat moet zo gebeuren, dat het zowel voor de trouwe kerkganger als voor de zoeker iets van grote verbazing oproept. Als grootste gevaar voor vandaag ziet hij *‘het veronderstelde geloof’*. (p.89) Mensen die op verondersteld geloof worden aangesproken zijn nooit echt verrast met het evangelie en leven zonder het geheim te kennen van de levende Christus. (p.90) Hij haalt Dietrich Bonhoeffer aan die een pleidooi voerde voor het arcanum:

‘een gemeente die leeft met verwondering uit het geheim van de openbaring, aan alle vanzelfsprekendheden voorbij. Dit pleidooi was niet bedoeld als een terugtrekkende beweging van een restgemeente, die geen boodschap heeft aan de wereld. Maar juist als appèl om zó gemeente te zijn dat de wereld iets van het geheim gaat vermoeden en – als God het geeft – opnieuw naar dat geheim gaat vragen.’ (p.90)

Deze conferentie ‘Geestelijk leiding geven vandaag’, geeft veel stof tot nadenken. Was de intentie vanuit het bondsbestuur om zicht te krijgen op de cultuur om daarmee handvatten te krijgen hoe gereformeerde- bondsgemeentes hun identiteit kunnen bewaren, bij de sprekers lag de nadruk meer op de vraag wat er nodig is om de boodschap van het evangelie over te brengen in een sterk gesecculariseerde samenleving. Dat ook kerkmensen veranderen en een andere benadering nodig hebben dan in het verleden, is hierin duidelijk meegenomen. Wat hier naar voren is gebracht vraagt om verdere doordinking. Als men dat vanuit de Bond ter

¹⁹⁶ W. Dekker, ‘Niets vanzelfsprekend. Terugblik en vooruitblik.’ In: *Geestelijk leiding geven vandaag*. p.89.

hand neemt kan men ambtsdragers tot grote steun zijn in de praktijk van het leiding geven aan de gemeente.

2.3.5. Gezag, vermanen, tucht

2.3.5.1. Ambt en gezag

Ambtsdragers hebben in deze tijd geen gezag meer om de positie die zij bekleden. Dit formele gezag en het aanzien dat daar bij hoorde, is door alle maatschappelijke veranderingen sinds de jaren zestig van de vorige eeuw, ook in de kerk grotendeels verdwenen. Een hoge ambtsopvatting, die er in veel 'bondsgemeentes' is, kan tot gevolg hebben dat ambtsdragers teveel tegenover de gemeente komen te staan, waardoor een open communicatie met gemeenteleden niet tot stand komt; een openheid die mondige gemeenteleden wel verlangen. Het gezag van de ambtsdragers wordt hierdoor dan ook zeker niet bevorderd. Het brokkelt eerder af. Stefan Paas¹⁹⁷ zegt dat we mogelijk met macht te doen hebben die afbrokkelt. En dan hoeven we er niet zo treurig om te zijn.

*'Zouden we – zeker als protestanten – niet gewoon heel blij moeten zijn als mensen mondiger worden en zelf de verantwoordelijkheid nemen voor hun heil? Inderdaad, ze zullen dan minder vaak ja en amen knikken (de dominee zal het wel weten). Ongetwijfeld zullen er ook mensen afhaken. Maar het zou ook kunnen betekenen dat er meer gelovigen opstaan die 'gaan' voor de zaak, die hun zielenrust niet uitbesteden aan de predikant en die proberen volwassen om te gaan met God. En dan kunnen we toch zeggen: hoe minder macht, hoe meer gezag.'*¹⁹⁸

De positie van de ambtsdragers en de noodzaak daarvan moet erkend worden. Paas noemt dit de kern van hun gezag; dit veronderstelt een gezamenlijke betrokkenheid op en liefde voor het Woord van God.

2.3.5.2. Vermanen in het pastoraat

Vermanen is voor de meeste ambtsdragers moeilijk. Enerzijds omdat gemeenteleden zich doorgaans niet zo makkelijk laten vermanen, anderzijds omdat men het zelf moeilijk vindt om de lijnen vanuit de Schrift op een liefdevolle, maar wel duidelijke manier naar voren te brengen tegenover hen die andere wegen bewandelen dan die Gods Woord ons wijst. J. het Lam schreef een boekje over vermanen in het pastoraat.¹⁹⁹ Hij heeft de spanning bij vermanende gesprekken ervaren en vraagt zich af *'of het mogelijk is om aan de klem te ontkomen tussen de bijbelse opdracht en de gevoelens van mensen.'* (p.9) Vraagt God werkelijk van ons om mensen te vermanen? (p.17) Om een antwoord te vinden gaat hij te rade bij het Oude en het Nieuwe Testament. In het Oude Testament blijkt gehoorzaamheid aan Gods wetten een heel grote rol te spelen. *'De nadruk op gehoorzaamheid staat lijnrecht tegenover een ethiek die de normen en waarden wil opbouwen vanuit de menselijke rede.'* (p.17) In het Nieuwe Testament ontdekt Het Lam bij de vermanende woorden van de Here Jezus een verschil in de manier waarop Hij de schare benadert en de manier waarop Hij dat bij zijn volgelingen doet. (p.26) Bij de schare gaat de evangelieverkondiging vooraf, en de wet volgt. Er klinkt een onvoorwaardelijke boodschap. Jezus is echter ook heel duidelijk over de ethische grenzen; hij vermaant ook en die vermaning werkt wervend. (zie Joh. 4) Dit lijkt

¹⁹⁷ Stefan Paas, 'Zo spreekt de Heer. Kerkelijk gezag in een keuzemaatschappij', in: Wapenveld, jrg.58, nr.1, febr. 2008, p.26-34

¹⁹⁸ Idem.

¹⁹⁹ J.het Lam, *Vriend van zondaren. Over vermanen in het pastoraat*, Zoetermeer: Boekencentrum, 2004, 116 pp.

tegengesteld aan de opmerking van Het Lam dat de bijbelse opdracht van het vermanen en de gevoelens van mensen twee gegevens zijn die erg moeilijk met elkaar samen gaan.

'Naar volgelingen, op beslissende momenten, ligt een sterk accent op de vermaning, dat wil zeggen op de consequenties van de keuze om het evangelie te aanvaarden. Het evangelie is op zulke momenten verondersteld, maar niet altijd uitgesproken.' (p.26)

In de volkskerk is niet altijd even duidelijk wie bij de schare en wie bij de kerk behoort. Het Lam signaleert hier een probleem: als er kinderen gedoopt worden van ouders die geen keus gemaakt hebben en als er ambtsdragers zijn die niet durven uitspreken dat Jezus hun Heer en Verlosser is, dan vindt er een vermenging plaats tussen kerk en schare. (p.41) Dit maakt het probleem van vermanende gesprekken groter. Als er meer duidelijkheid komt wie tot de schare en wie tot de kerk behoren, kan de schare weer met veel liefde en geduld tegemoet getreden worden, terwijl de gemeente met grotere duidelijkheid vermaant kan worden en als het nodig is ook de consequenties van concrete keuzes voorgelegd kan krijgen. (p.42)

Het Lam staat ook stil bij de manier waarop de Bijbelse norm in onze tijd toegepast moet worden. (p.43) Hij kiest daarbij principieel voor de ethiek van de Bijbel. Als gevaren hierbij noemt hij biblicisme en het (achteraf gezien) ten onrechte wetten aan mensen opleggen. Er dient altijd rekening gehouden te worden met het verschil tussen schare en gemeente. (p.51) Ten tweede moeten de geboden van God gelezen worden in het licht van de liefde tot God, die een antwoord is op zijn liefde voor ons. Het derde belangrijke punt voor Het Lam is het belang van het werk van de Heilige Geest bij het lezen, verstaan en toepassen van de heilige Schrift. (p.52)

'Wie zijn geloof belijdt, wie gedoopt wordt of een kind laat dopen, wie het avondmaal viert en wie een taak krijgt als ambtsdrager, kan niet meer tot de schare behoren. Hij behoort bij de kerk. En van zo iemand mag dus ook gevraagd worden te leven in navolging van Christus.' (p.55)

Een gevaar bij vermanen is, dat de pastor te snel denkt te weten wat Gods wil is. Het Lam wijst dan ook op het belang van overleg met anderen en het gebed om de wil van God beter te leren verstaan. Komt men op het terrein van de kerkelijke tucht dan zal men alert moeten zijn en blijven op het functioneren van de kerkenraad en de pastor.

'Achter de pastor staat de leiding van de gemeente, en in een groep die een beslissing moet nemen spelen allerlei mechanismen die een luisterende houding en nederige liefde voor een zondaar in de weg kunnen staan. Belangenbehartiging, kerkpolitiek, machtsdenken, beslissen zonder een relatie met de betrokken persoon te hebben, kunnen vertroebelend werken en de pastor staat dus tussen de zondaar en deze beslissing van de kerkleiding in. Het is vrij makkelijk om zittend in een vergadering je stem uit te brengen en iets af te keuren. Het vraagt zeer veel van een kerkleiding om aan deze minder zuivere motieven en drijfveren te ontkomen. En toch zal dat nodig zijn om niet zakelijk, onpersoonlijk, liefdeloos of zelfs farizeïstisch te worden.' (p. 79)

Het doel van vermanen moet altijd zijn: het heil van het gemeentelid die vermaand wordt om zijn/haar zondig gedrag en de zuiverheid van de gemeente van Christus.

Of dit doel altijd bereikt wordt is de vraag. Na het lezen van de voorbeelden uit de praktijk (pp.91-112) komt de vraag op of het invoelend luisteren af en toe niet zo ver gaat dat daardoor de lijn die Gods Woord wijst op de achtergrond raakt, en er dus niet vermaand wordt. (bijv. p.107/108 en p.111) Al is het verschil in het vermanen van een gemeentelid of iemand uit de schare een heel reëel verschil en komt het ook in de Bijbel naar voren, in de praktijk blijkt het heel moeilijk daar mee om te gaan als een gelovige en een ongelovige bijv. samenwonen, of een huwelijk aan willen gaan. (Hoe) vermaant men dan? Of blijft het achterwege?

Nogmaals: het doel moet zijn het heil van het gemeentelid dat vermaand wordt. Maar ligt dat heil dan niet allereerst in het (opnieuw) uitkomen bij de Here Jezus Christus? Doet men de

ander, die dwaalt/zondigt niet tekort als het vermaan om bepaalde redenen achterwege blijft? Hoe zal dan de weg van schuld belijden, vergeving en een nieuw begin gewezen worden?

2.3.5.3. Over de tucht - handreikingen vanuit het hoofdbestuur

Het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland heeft in oktober 2006 samen met Deputaten Eenheid van de Gereformeerde belijders van de Christelijke Gereformeerde Kerken, een *'handreiking voor het gesprek tussen de kerkenraden over de uitoefening van de tucht'* gestuurd aan alle kerkenraden van Bondsgemeentes en van de Chr. Geref. Kerken.²⁰⁰ Deze handreiking is bedoeld om op plaatselijk niveau een stap verder te komen in de samenspreking en samenwerking. In de handreiking gaat men uit van artikel 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis²⁰¹ en zondag 31 van de Heidelbergse Catechismus, die *'spreekt over de verkondiging van het heilig Evangelie en over de Christelijke ban of uitsluiting uit de Christelijke gemeente.'* (p.11) De verkondiging van het Woord wordt genoemd als wijze waarop de tuchttoefening allereerst plaatsvindt. Daarnaast door vermaning en indien men daaraan geen gehoor geeft zelfs uitsluiting van deelname aan de sacramenten en in het uiterste geval uitsluiting uit de gemeenschap van de kerk. (p.11) Vanuit Mattheus 18 komt naar voren dat het onderling vermaan, vanuit onderlinge pastorale zorg, een belangrijke plaats inneemt; vermanen is dus geen zaak van de kerkenraad alleen. Men stelt de vraag of het mogelijk is om tucht te oefenen. De kerkelijke verdeeldheid maakt het moeilijk.

'In de eerste plaats is de kerkelijke verdeeldheid mede ontstaan, doordat geen tucht werd geoefend of doordat tucht op verkeerde wijze is geoefend. Verschillende keren is bovendien de tucht gehanteerd als een zwaard in plaats als van een medicijn. Dat maakt ons bescheiden en voorzichtig. Tuchttoefening vraagt om een leven in directe nabijheid van de Heere. In de tweede plaats maakt de kerkelijke verdeeldheid tuchttoefening ook tot een aangevochten zaak. Wat in de ene gemeente/kerk niet kan, wordt elders toegestaan en omgekeerd. Aan deze versplintering en verzwakking dragen we samen schuld'. (p.11)

In de gezamenlijke verklaring staat verwoord dat de kerk aan Christus verplicht is het evangelie zuiver te bedienen, de sacramenten rein te houden en de tucht te oefenen om de gemeente dicht bij Hem en Zijn Woord te houden.

Een steeds meer voorkomende bron van spanning is, ook in Bondsgemeentes, dat gemeenteleden niet langer achter de kinderdoop kunnen staan en hun kinderen niet laten dopen. Anderen gaan nog een stap verder en laten zichzelf overdopen. Sommigen gaan dan ook over naar een evangelische gemeente, anderen willen graag actief blijven in eigen gemeente en deel blijven nemen aan het Heilig Avondmaal En hoe gaat een kerkenraad daar dan mee om? Tot op heden is er geen concreet beleid voor.

²⁰⁰ Begeleidende brief bij de handreiking, in: WHV nr.39, 5 okt. 2006, p.10

'handreiking voor het gesprek tussen de kerkenraden over de uitoefening van de tucht' WHV nr.39, 2006. p.11

²⁰¹ Het gedeelte uit art. 29 waar men naar verwijst luidt: 'De kenmerken waaraan men de ware Kerk kan herkennen, zijn deze: dat de Kerk de zuivere prediking van het Evangelie brengt; dat zij de zuivere bediening van de sacramenten onderhoudt, zoals Christus ze heeft ingesteld; dat de kerkelijke tucht uitgeoefend wordt om de zonden te bestraffen; kortom dat men zich richt naar het zuivere Woord Gods, alle dingen die daarmee in strijd zijn verwerpt en Jezus Christus erkent als het enige Hoofd. Hieraan kan men met zekerheid de ware Kerk herkennen en niemand heeft het recht zich van haar af te zonderen.'

Uit: *De Nederlandse Belijdenisgeschriften*, uitgegeven in opdracht van de generale synoden van de Ned. Hervormde Kerk, De Chr. Geref. Kerken in Nederland, De Gereformeerde Kerken in Nederland (1983) Zoetermeer, Uitgeverij Boekencentrum, 9^e druk, 2003, p.36

A. J. Mensink gaat in een serie van vier artikelen in op deze problematiek en geeft daarmee vanuit het bestuur van de Gereformeerde Bond een stuk leiding.²⁰² Op de vraag of er een tuchtmaatregel nodig is in bovenstaande gevallen zegt hij: *'Willen we met tucht trekken en niet afdrijven, dan zullen we uiterst behoedzaam en zorgvuldig hierin onze weg moeten zoeken.'*²⁰³ Hij bepleit om overdoop en de weigering om kinderen te laten dopen niet als zonde maar als dwaling te beschouwen. Wel 'weegt' hij deze twee dingen verschillend: bij het niet laten dopen van kinderen is het eenmalige en unieke moment van de doop niet in het geding, bij overdoop wel. Weer anders ligt het als ambtsdragers deze kant opgaan. Zij horen zich aan het beleid en het belijden van de kerk te conformeren. Wie dat niet kan zal daar dan de consequenties van moeten aanvaarden en zijn ambt neerleggen. Wanneer een ambtsdrager dit weigert kan een kerkenraad niet zelf overgaan tot een tuchtmaatregel, maar moeten daar hogere kerkelijke organen bij betrokken worden.²⁰⁴

Twee heel verschillende handreikingen. De eerste is heel formeel van toon en schetst de traditionele lijnen zonder praktische zaken die in gemeentes kunnen spelen aan te raken. De artikelen van Mensink daarentegen zijn op een specifiek onderwerp gericht, nml. de doop/ overdopen/ niet laten dopen van kinderen. Hierin komen duidelijke aanbevelingen voor kerkenraden naar voren, over de manier waarop men hiermee om kan gaan.

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk komt heel duidelijk naar voren dat de klassiek gereformeerde ambtsvisie formeel de visie van de Gereformeerde Bond is. Dit werd door het hoofdbestuur onderstreept door te zorgen voor een hertaling van de klassieke formulieren voor de bevestiging van ambtsdragers. Al decennia lang klinkt binnen de Bond de roep om een nieuwe doordenking van het ambt. C. den Boer en C. Graafland, die we in het begin van dit hoofdstuk naar voren haalden, vroegen daar om, en na hen vele anderen. In de beschreven discussielijnen zagen we ook andere ambtsvisies naar voren komen. Tot nog toe is het hoofdbestuur niet ingegaan op de vraag om een nieuwe doordenking van de ambtsstructuur. Zij wijzen steeds terug op de gereformeerde leer en de traditie.

De invloed vanuit de cultuur op kerk en gemeente is door de Bond heel lang niet onderkend. Men heeft zich wel verdiept in de veranderende cultuur, maar dan vooral met het doel om zich te wapenen tegen die invloeden en zo de eigen identiteit te bewaren. Op de conferentie 'Geestelijk leiding geven vandaag' (2010) klonken in de verschillende lezingen ook heel andere geluiden, waaruit blijkt dat de sprekers wel rekening houden met invloeden vanuit de cultuur op de gemeente(leden). Dan wordt de vraag gesteld hoe men mensen van deze tijd, binnen en buiten de kerk, het beste kan bereiken met het evangelie; wat is daar voor nodig? Het lijkt erop dat het strak vasthouden aan de klassieke ambtsstructuur, door het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond, een zekere starheid en een zeker isolement met zich meebrengt, wat het moeilijk maakt om kerkenraden en gemeenteleden daadwerkelijk te ondersteunen om middenin deze maatschappij gemeente/christen te zijn.

²⁰² A.J. Mensink, 'Voortgaande bezinning op de kinderdoop' in : WHV 2009 nrs. 1-4.

²⁰³ Idem, nr. 4. 29 jan. 2009, p.8.

²⁰⁴ Idem, p. 8, 9

Hoofdstuk 3 Evaluatie

3.1 De officiële lijn van de Bond: een hoge ambtsvisie

Het ambt wordt hooggehouden door kerkenraden en ambtsdragers, schreef C. Graafland²⁰⁵, maar niet door gemeenteleden. (H.1p.14) Nu zijn de gemeenteleden in De Waarheidsvriend niet aan het woord geweest over het ambt, maar wat er door menig predikant en vanuit het hoofdbestuur van de Bond geschreven werd, lijkt te bevestigen wat Graafland naar voren bracht. Het ambt komt van boven (Verboom) en wordt als zelfstandige grootheid gezien. Het gezag van de ambtsdrager is het gezag van het Woord, maar in de manier waarop er over het ambt geschreven wordt is vaak merkbaar dat men het gezag toch aan het ambt zelf koppelt. Als het over de predikant gaat wordt er geschreven over 'het tegenover' van het ambt, volmacht in de prediking, en zelfs van 'bemiddeling tussen God en mensen' en 'uitdelers van de genade'. Deze termen horen thuis bij een hoge ambtsvisie. Het gevolg daarvan is dat predikanten een hoge positie binnen de kerk gegeven wordt. Van Campen constateert dan ook (2000,p.71) *'We zijn nog altijd domineeskerk.'*

3.1.1. Behouden wat men heeft

Zou men binnen de Bond de vraag die Graafland neerlegde, niet heel serieus moeten overwegen? Heeft hij wellicht gelijk als hij zich afvraagt of er zoiets als een tweebronnenleer is ontstaan, met name als het om de ambten gaat? Hebben Schrift én traditie de plaats ingenomen van de Schrift alleen?²⁰⁶ Is de Bond niet te veel gericht op het verdedigen van de Waarheid, zoals dat ook in hun officiële naam verwoord is: 'Gereformeerde Bond tot verbreiding en verdediging van de Waarheid in de Protestantse Kerk in Nederland'. Het gaat erom *'op te komen voor de leer van de Reformatie, zoals die met name in de belijdenisgeschriften is verwoord'*.²⁰⁷ Ook de klassieke ambtsleer valt onder de leer van de Reformatie. Graafland wijst erop dat een Bijbelse ambtsleer moet beginnen met een Bijbelse exegese. (1999,p.257)

Van den Borgh stelt binnen de gereformeerde traditie teveel zelfgenoegzaamheid vast en *'een te apologetische opstelling. Men verdedigt wat men heeft: een Bijbel van kaft tot kaft, een confessie die men met de volle waarheid identificeert, een kerkorde met een ambtelijke structuur die men meent rechtstreeks op de Bijbel te kunnen terugvoeren en een liturgie die men niet wil veranderen uit diep respect voor die hen voorgingen in het geloof'*.²⁰⁸

Hij noemt het schijnzekerheden; hulpmiddelen die we dankbaar mogen accepteren maar die niet de redding zelf zijn.

In het beleid van de Gereformeerde Bond wordt de belijdenis als normatief opgevat, aldus Vergunst.²⁰⁹ Hij vermoedt dat het niet bij voorbaat als bindend beschouwen, een relativering van de confessie betekent.

'Vanuit Kontekstueel wordt benadrukt dat we vanuit de vragen van onze tijd moeten pogen bijbelse noties opnieuw te doordenken. Ik vind dit risicovol. (...)

²⁰⁵ C. Graafland, *Gedachten over het ambt*, p. 12

²⁰⁶ C. Graafland, *Gedachten over het ambt*, p. 258

²⁰⁷ www.gereformeerdebond.nl - algemeen - visie

²⁰⁸ E. v.d. Borgh, 'Theologie van kerk en ambt voorbij de tegenstelling hoogkerkelijk-laagkerkelijk', in: *Theologia Reformata*, jrg.53 nr.1, maart 2010, p. 15

²⁰⁹ P.J. Vergunst, 'Kwarteeuw Kontekstueel. Een brug naar de vragen van vandaag', in: *WHV* nr.11, 17 maart 2011, p.4

Daarmee streef je als Gereformeerde Bond niet naar een 'strikt exclusief gereformeerde belijdenis, met alle antithetische en isolerende gevoelens, die dit met zich meebrengt', zoals Professor Graafland een half jaar voor zijn sterven in Kontekstueel een risico voor de Bond tekende, daarmee zoek je wel de doorgaande lijn in Gods Woord op het spoor te komen.'(p.5)²¹⁰

3.1.1.1. De bevestigingsformulieren

Dat het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond het initiatief genomen heeft om de klassieke bevestigingsformulieren om te zetten in de taal van nu, zonder de inhoud wezenlijk aan te passen, geeft aan dat men nog steeds achter de ambtsvisie staat die hierin naar voren komt. Deze formulieren roepen wel een aantal vragen op over zaken die in hoofdstuk 2 naar voren kwamen als discussielijnen.

Zo spreekt men van het hoge regeerambt/regeren, én over 'geroepen zijn tot deze heilige dienst'. Zet dat 'regeren' de ambtsdrager niet teveel boven de gemeente, terwijl het woord 'dienst'/dienen hem als persoon juist op gelijke voet met ieder ander gemeentelid zet.

Dienend regeren kan, maar in H2 zagen we dat het regeren niet door iedereen als een dienst opgevat wordt. (p.9 reactie W.G. Hulsman) Dan dreigt hiërarchisch denken.

Men spreekt verder in het formulier over de kerkenraad als een college dat de gemeente vertegenwoordigt, maar strookt dat wel met het 'door de gemeente verkozen' verstaan als 'door God zelf geroepen zijn'?

Hoe zit het in de formulieren met de verhouding tussen predikant en ouderlingen? Aan de ene kant worden ze gelijk gesteld en vormen ze samen de kerkenraad, om een machtspositie van een persoon te voorkomen en worden ze in een adem genoemd als het gaat om het regeerambt. Bij beide wordt onderstreept dat zij geroepen zijn door God zelf; men geeft bij de bevestiging antwoord op dezelfde vragen. Aan de andere kant wordt er onderscheid aangebracht: de predikant wordt in zijn eerste gemeente bevestigd onder handoplegging, de ouderlingen krijgen een zegenwens mee zonder die handoplegging. Ook worden de ouderlingen vergeleken met de 'gewone' leviëten in het Oude Testament, die als helpers aan de priesters waren toegevoegd. Zijn er dan toch rangen? Het geroepen zijn door God wordt in het spreken en schrijven over het ambt betrokken op de predikant, als gezant van Christus, Christus representerend en sprekend met volmacht, waarbij dit laatste met name op de zondagse prediking wordt betrokken. Zo komt de predikant tegenover de gemeente te staan. (zie H2) Maar de ouderling is ook geroepen en gaat ook met het Woord op pad als hij op huisbezoek gaat of anderszins gesprekken voert met gemeenteleden. Is dat wezenlijk anders? Die vraag werd bevestigend beantwoord. In H2 haalden we o.a. Vergunst en Schuurman aan, die over de volmacht schreven. Zij spreken in dit verband over '*bemiddeling tussen hemel en aarde*' en '*uitdelers van Gods genade*'. Worden de predikanten zo niet erg hoog geplaatst? Op grond waarvan? Het gezag van de predikant en van de andere ambtsdragers ligt toch niet bij de persoon, maar alleen in het Woord? G. Boer legde andere accenten²¹¹ als het om de volmacht van de prediking gaat. Hij had het over '*het met volmacht geladen Woord, krachtig door de Heilige Geest*'. (p.4) Het Woord zelf is levend en krachtig. De volmacht is bij Boer niet exclusief voor de predikant. Hij gebruikt het woord ook in een andere context:

*'Verleent God aan ieder kind Gods de krachtige werking van de wedergeboorte en verleent Hij de volmacht om kinderen Gods genaamd te worden, hoeveel te meer aan hen, die Zijn gezanten, ambassadeurs, predikers worden genoemd.'*²¹²

²¹⁰ Het artikel van C. Graafland waar naar verwezen wordt is te vinden in Kontekstueel, 18^e jrg. Nr.4, maart 2004, onder de titel 'Protestantse Kerk (ook in Nederland): het begin van het einde?'

²¹¹ G. Boer, 'De volmacht in de prediking' (III), in: WHV 3 febr. 1966, p.4-5

<http://www.digibron.nl/search/detail.jsp?sourceid=1011&uid=0000000012ed1abe2df9ee84d7a5185&docid=1>

²¹² G. Boer, 'De volmacht in de prediking' (II), in: WHV 27 jan. 1966, p.4-5

In het formulier staat dat de ouderlingen erop toe moeten zien *‘dat alleen zij die op wettige wijze geroepen zijn in Christus’ kerk dienen*. Ligt hier misschien een blokkade voor menig ambtsdrager om gemeenteleden met hun gaven in te zetten voor de opbouw van de gemeente? Van den Heuvel wijst erop²¹³ dat er bij de totstandkoming van de protestantse kerkorde weerstand was vanuit het orthodoxe deel van de kerk tegen artikel IV-2 van de protestantse Kerkorde waar staat: *‘Alle leden van de gemeente zijn geroepen en gerechtigd hun gaven aan te wenden tot vervulling van de opdracht die Christus aan de gemeente geeft.’* Dit verzet lijkt aan te geven dat men meent dat de Heilige Geest vooral aan de ambtsdragers geschonken wordt en daarmee wordt het ambt geïsoleerd van de gemeente. (p.48)

Er komt in deze formulieren voor de bevestiging van ambtsdragers een hoge ambtsvisie naar voren. De gereformeerde ambtsleer zoekt een middenweg tussen een hoge en een lage ambtsopvatting, schreven we in hoofdstuk 1 en daarbij wordt vooral verwezen naar het *‘door de gemeente en daarmee door God zelf geroepen zijn’*. Dit wordt in dit formulier ook zo verwoord in de vragen die gesteld worden, maar de nadruk valt toch, zeker voor het ambt van Dienaar van het Woord, op het *‘hoge ambt’*. De vraag komt dan op welke inhoud aan de handoplegging gegeven wordt. Wordt die gezien als de overdracht van een werkzame ambtsgenade? J.P. Versteeg²¹⁴ wijst erop dat in 1 Tim.4:14, waar gesproken wordt over de handoplegging bij Timotheüs, niets erop wijst dat de betekenis van de handoplegging in die richting gezocht werd. Hij geeft dan het volgende weer:

‘De oudsten zijn hier te zien als de representanten van de gemeente die in de handoplegging de aanvaarding door de gemeente van de goddelijke roeping van iemand tot een ambt laten uitkomen. Zo wordt juist door de handoplegging het charismatisch karakter van de gemeente erkend en onderstreept.’ (p.41)

3.1.2. De roep om een nieuwe doordenking van de ambtsvisie

We zagen dat er zowel in Nederland binnen de kerken als op internationaal niveau nagedacht wordt over het ambt. Binnen de gereformeerde kerken wordt er met name nagedacht over de plaats en de taak van de ambtsdragers en de inzet van gemeenteleden met hun gaven binnen de gemeente, de plaats van de kerkelijk werker en de plaats van de vrouw binnen de gemeente. Zo ook binnen de Gereformeerde Bond, waar de klassiek gereformeerde ambtsvisie de officiële lijn vormt. Dit lijkt te botsen met de hedendaagse cultuur. De individualisering en differentiatie, die G. Dekker noemt als de grootste veranderingen sinds de jaren zestig van de vorige eeuw, maken dat mensen zich niet langer zomaar conformeren aan wat de kerkenraad vindt en beslist. Zelfontplooiing, keuzes maken die bij je passen en verantwoordelijkheid dragen voor de inrichting van je eigen leven, werken ook door in de houding die men heeft t.a.v. het gemeentelijk leven en in het bijzonder t.a.v. het functioneren van de ambtsdragers. Daarnaast zijn het ook de Bijbelse gegevens over ambt en charisma die aangeven dat het gemeentelijk leven ook anders kan/zou moeten functioneren. Binnen de Bond wordt er naar het hoofdbestuur toe dan ook al vele jaren gevraagd om een nieuwe doordenking van de ambtsvisie. C. den Boer heeft in 1985 na uitgebreid Schriftonderzoek, al gepleit voor een maximale inzet van de gaven van gemeenteleden. In 1999 was het C. Graafland die pleitte voor een nieuwe doordenking van de klassieke ambtsvisie; zelf gaf hij geen uitgewerkte ambtsstructuur. Rond 2000 verscheen de serie boekjes *‘Bouwen aan de gemeente’* waarvan M. van Campen (2000) en J. Hoek (1999) ook ieder een deeltje voor hun rekening namen en beide ook pleiten voor een veranderende visie op het ambt waarin ambtsdragers vooral geroepen zijn om de gemeente op zo’n manier te leiden dat

<http://www.digibron.nl/search/detail.jsp?sourceid=1011&uid=00000000012ed1ab8d0210abafa46fd8&docid=0>

²¹³ Van den Heuvel, *‘De presbyteriaal-synodale kerkinrichting: vrsgen en uitdagingen’*, in: *Theologia Reformata*, jrg. 53, nr.1, maart 2010, p.48

²¹⁴ J.P. Versteeg, *Kijk op de kerk*, p.41

gemeenteleden gestimuleerd worden om zich, met de aan hun geschonken gaven, in te zetten voor de opbouw van de gemeente. Ook A. Peters, gemeenteadviseur, raadt aan om de mogelijkheden die de kerkorde van de PKN biedt gebruik te maken en ‘taakdragers’ aan te stellen en daarbij rekening te houden met de gaven van de gemeenteleden. Ook hij tekent daarbij de Bijbelse lijnen. (H2, p.21) Tenslotte noemen we H. de Leede die nadrukkelijk de vinger legt bij punten van de klassieke ambtsstructuur die in zijn ogen niet houdbaar zijn. Hij gaat in zijn doordenking van de ambtsstructuur een heel eigen weg. De roep om een nieuwe doordenking wordt steeds gehoord; wanneer zal het hoofdbestuur dit oppakken?

3.1.2.1. Reactie vanuit de Bond

Vanuit het hoofdbestuur van de Bond komen we in de verslagen van inleidingen die gehouden werden op vergaderingen, conferenties e.d. geen echte reacties tegen op deze verzoeken om een nieuwe doordenking van de ambtsvisie. De ondersteuning en toerusting van de ambtsdragers blijft in hetzelfde spoor verder gaan. Heel consequent blijft men de klassieke visie op het ambt uitdragen en voorhouden aan de (nieuwe) ambtsdragers. Is dit niet een bewijs van hoezeer men vanuit de belijdenis en de traditie denkt? De roep om verandering klinkt met een beroep op de Bijbel maar leidt niet tot een nieuwe doordenking!

De toenemende verschillen in de gemeentes als gevolg van culturele veranderingen en invloeden van o.a. de evangelische beweging, vragen om extra begeleiding van ambtsdragers om daar adequaat mee om te gaan. Met de uitgave van het boekje van P.J. Teeuw in 2007 meent men vanuit de Bond hieraan een bijdrage te leveren. Daarin wordt echter geen ondersteuning gegeven die aansluit bij onze tijd en cultuur. De richtlijnen die gegeven worden komen uit de kerkgeschiedenis en de Bijbel, maar de lijnen worden niet doorgetrokken naar de vragen waar gemeentes nu mee geconfronteerd worden. De belijdenisgeschriften worden ook genoemd als geschriften die de inhoud van de Bijbel eenvoudig en duidelijk verwoorden en hun waarde door de eeuwen heen bewezen hebben.

‘Daarom zijn ze ook vandaag nog actueel. Soms denk ik wel eens: veel problemen zouden als sneeuw voor de zon verdwijnen, als we ons meer in het gereformeerde belijden zouden verdiepen. Als we dat zouden doen, verplaatst de aandacht zich namelijk naar de kern van de bijbelse inhoud, in plaats van naar allerlei andere (bij)zaken.’²¹⁵

Hier komt men dan ook niet wezenlijk verder mee. Het boekje werd overigens wel heel goed ontvangen; zegt dat mogelijk ook iets over de manier waarop men in veel gemeentes met de vragen omgaat?

Men lijkt er niet van doordrongen te zijn dat ook kerkmensen van nu anders zijn dan pakweg veertig jaar geleden en dat men niet verder komt met de aanpak van spanningen zolang men dat niet incalculeert. Ik meen dat de toespraak van P.J. Visser ‘Culturele verschuivingen en de vreze des Heeren’ in 2008 dit wél doet en daarmee mogelijk iets in beweging heeft gezet. Met de conferentie in 2010 ‘Geestelijk leiding geven vandaag’ wordt daar op doorgedacht. Dan zien we in de aankondiging van die conferentie staan dat men op zoek is ‘naar waar mensen zitten en hoe ze denken’. Het is dan voor het eerst dat dát in beeld komt bij het hoofdbestuur (voor zover ik dat kan zeggen vanuit wat ik gelezen heb) Aan de andere kant klinkt in diezelfde aankondiging ook de vraag hoe men in een veranderende cultuur de eigen hervormd-gereformeerde identiteit kan bewaren. Dus ‘het behouden wat men heeft’ klinkt ook door. De sprekers op deze conferentie, die toch door het hoofdbestuur waren uitgenodigd, leggen evenwel een heel duidelijke link naar de ons omringende cultuur. Men benadrukt hoezeer we in een godloze maatschappij leven en hoezeer dat zijn impact heeft op vele

²¹⁵ P.J. Teeuw, *Omgaan met verschillen in de gemeente*, Heerenveen: uitgeverij Groen, 2007, p.124

kerkgangers. De vraag klinkt dan ook wat er moet veranderen in de manier van kerk-zijn om de boodschap duidelijk te laten klinken voor zowel veranderende gemeenteleden, als voor buitenstaanders. Vertrouwde traditionele standpunten kwamen op de conferentie ook naar voren in de respons die gegeven werd op de voordrachten door o.a. P.J. Teeuw.

3.1.2.2 De relatie tussen de ambtsvisie en de reactie op veranderingen/ verschillen en de cultuur

Ondanks dat men wel erkent dat er geen kant en klare ambtsstructuur uit het Nieuwe Testament is te halen, fungeert de klassieke ambtsvisie min of meer als ‘waarheid’ binnen de Bond, waar men niet zomaar vanaf kan wijken. Hoe strakker men de visie van Calvijn hanteert als bindend, hoe meer moeite men heeft om veranderingen vanuit de cultuur die ook de kerk in komen te erkennen en er rekening mee te houden. Toch klinken er steeds meer stemmen die aangeven dat het anders moet. Mensen zijn zo veranderd en staan zo anders in het leven dat voor velen de aansluiting met de kerkcultuur moeilijk wordt en de zondagse prediking niet meer aansluit op het leven van alledag. Predikanten moeten hier mee rekenen stelt o.a. Prof. Immink (H2, p.32): *‘Het menselijk discours doet er helemaal toe, en wie dat verwacht, verkwanselt het evangelie’*.

Ieder die in een denkstramien zit, dat verandering bedreigend is en dat daar aan toegeven ten koste zal gaan van het gezag van de ambtsdraggers, zal de cultuur buiten de kerk zeker als een bedreiging zien. En hoe ga je dan om met de opdracht om in de wereld uit te gaan met de boodschap dat er redding is in de Here Jezus Christus? Evangelisatie is in veel gemeentes een moeizaam gebeuren. De gereformeerde ambtsvisie draagt dat ook in zich, stelt Stefan Paas.²¹⁶ Calvijn rekent de ambten van apostel, evangelist en profeet niet tot de vaste uitrusting van de kerk. (zie ook H1, p.2) In zijn tijd en situatie achtte hij dat niet van belang en daarin ligt de rede dat de missionaire visie bij Calvijn ontbreekt en dat werkt nog steeds door. De belijdenisgeschriften definiëren vooral de eigen traditie tegenover andere christelijke tradities. Hoe we bijvoorbeeld tegenover de Islam staan komt daar niet in voor.

Anderen gaan bij Calvijn te rade om meer ruimte te creëren in de ambtsvisie, door aan te geven dat hij ook gewezen heeft op de mogelijkheid dat in andere tijden de noodzakelijkheid er kan zijn dat de ‘buitengewone’ ambten weer een plaats krijgen. Hier heeft o.a. Graafland op gewezen, en ook Post, toen hij nadacht over de plaats van de kerkelijk werker binnen de gemeente en daarbij pleitte voor een vierde ambt. Men kan dus met een beroep op Calvijn op een ruimere ambtsvisie uitkomen, waarbij meer oog is voor de eigen tijd.

3.2 Andere ambtsvisies

J. Hoek en H. de Leede hebben beide veel nagedacht over het ambt en zetten beide, zij het heel verschillend, bepaalde lijnen uit voor een nieuwe ambtsstructuur. Hun visie komt in Hoofdstuk twee naar voren. We geven die visies hier nog een keer kort weer, met een aantal kritische vragen/opmerkingen over zaken die niet zo duidelijk werden.

²¹⁶ S. Paas, ‘Is de gereformeerde ambtsleer anno 2007 nog houdbaar?’, Inleiding gehouden tijdens de Christelijke Gereformeerde predikanten conferentie, 29 mei 2007, p.8
<http://topshare.che.nl/downloadattachment/216579/Is%20de%20gereformeerde%20ambtsleer%20nog%20houdbaar%20versie2.pdf>

3.2.1. Visie van J. Hoek

3.2.1.1 . Verschillende invalshoeken

J. Hoek legt er de nadruk op dat ambtsdragers in de gemeente niet een niveau hoger staan dan de andere leden. Ook zij zijn geroepen om te dienen en vormen geen groep naast de gemeente, maar een bijzondere groep in de gemeente. De charismata dienen volop tot hun recht te komen en de ambtsdragers zijn geroepen om de gemeente daarin te leiden. Zij dienen de gemeenteleden te stimuleren en toe te rusten tot dienstbetoon. Er is geen sprake van hiërarchie in de gemeente; de ambtsdragers zijn geen bemiddelaars tussen God en mensen en hun roeping is niet wezenlijk anders dan die van alle gelovigen. Hij verwijst hierbij naar Zondag 12 van de Heidelbergse Catechismus, waar gesproken wordt over het ambt van alle gelovigen. Hierin legt Hoek dus heel andere accenten dan er in de klassieke gereformeerde ambtsleer gelegd worden. In dit alles heeft hij het steeds over de ambten, in het meervoud; hij maakt geen onderscheid tussen de predikant en de andere ambtsdragers. Hij geeft de volgende definitie van het ambt, die ook in Hoofdstuk 2 werd weergegeven:

‘Onder ambten verstaan we diensten met een permanent karakter, bekleed met gezag, gepaard gaande met roeping, aanstelling, handoplegging en soms een bepaalde vergoeding’. (p.58)

Hierin valt op dat Hoek ook de handoplegging noemt als behorend bij het ambt. Dit is niet gebruikelijk binnen de Bond bij de bevestiging van ouderlingen en diakenen. Sluit hij zich hier aan bij de mogelijkheid die de PKN biedt, om alle ambtsdragers onder handoplegging te bevestigen?

Vormt het bovenstaande beeld van de gemeente geen tegenstelling met wat Hoek zelf (in navolging van Van de Borgh) in 2007 schrijft in ‘Theologische bezinning op het ambt’, over een mogelijk onderscheid tussen het geordineerde ambt van predikant als kernambt en de niet-geordineerde ambten van ouderling en diaken, die de predikant assisteren?

‘De geordineerde ambtsdrager belichaamt de eenheid van de (bovenplaatselijke en eeuwen omspannende) kerk en dient zo de sensus unitatis. Dit hangt samen met de Christus-representatie. Zo wordt ook de eenheid met de leer van de apostelen bewaakt en bewaard.’

Hier is dus wel degelijk sprake van hiërarchie en de Christus-representatie hoort hier alleen bij het ambt van de predikant, wat hem boven de andere ambtsdragers en de gemeente zet. Er klinkt opeens een hoge ambtsvisie. Dit komt vreemd over, omdat Hoek in andere publicaties hiervoor en erna, *Gemeentezijn dat houdt wat in* (1999), *Geroepen in een nieuwe eeuw* (2008) en ‘Ambt en gezag in een belevingscultuur’ (bijdrage in *Postmodern Gereformeerd*, 2009), pleit voor een charismatische gemeentestructuur.

3.2.1.2. De plaats van de vrouw in de gemeente

J. Hoek is van mening dat ook vrouwen volop ingezet kunnen worden bij allerlei taken en diensten binnen de gemeente. Als het gaat om leiding geven en de plaats die de vrouwen daarbij in mogen nemen, dan is daarin bij Hoek een ontwikkeling te zien. In 1999 schrijft Hoek: *‘Het is naar mijn inzicht bijbels verantwoord wanneer gekozen wordt tegen ‘de vrouw in het ambt’.* (p.119) In 2008 schrijft hij dat hij zich naar de katholieke traditie wil voegen, waarin het niet gewoon is dat vrouwen een ambt bekleden, maar dan zegt hij er met nadruk bij *‘dat de representatie van de gemeente door manlijke ambtsdragers alleen een inclusieve representatie mag zijn.’* (p.65) Dit in navolging van Den Boer (1985/2007). Hij pleit dan voor een kleine kerkenraad, bestaand uit mannen, die leiding geeft aan het geheel van de gemeente, terwijl op allerlei deelgebieden in de gemeente door mannen en vrouwen leiding gegeven kan worden. In 2010 (lezing) is dit uitgegroeid tot een kleine kerkenraad van mannen met de eindverantwoording en een grote kerkenraad waarin mannen en vrouwen zitting hebben. Het

verschil tussen ambtelijk en niet ambtelijk wordt zo wel flinterdun; men kan zich afvragen of dat verschil er in de praktijk dan nog is. In de visie van Hoek komt steeds meer ruimte voor de vrouw en hij lijkt af te koersen op de openstelling van het ambt voor de vrouw. Hij komt echter niet op dat punt uit. De zwijgtteksten, met een verwijzing naar de scheppingsorde, kunnen niet alleen als contextueel aangemerkt worden (lezing 2010), maar hebben blijvende zeggingskracht, aldus Hoek.

3.2.1.3. Visie niet helemaal duidelijk

De visie van Hoek wordt niet helemaal duidelijk. Het geschrevene in 2007 over de geordineerde bovenplaatselijke predikant, waaruit een hoge ambtsopvatting naar voren komt, waarbij de Christusrepresentatie alleen predikanten toekomt, lijkt niet te kloppen met zijn visie over de meer charismatisch gestructureerde gemeente, waar geen hiërarchie is, maar ambtsdragers dienend leiding geven om de gemeente te bewaren bij het Woord. Het wordt zo niet helemaal duidelijk welk standpunt Hoek inneemt. Mogelijk hebben we hier met een tijdelijke beïnvloeding van een hoogkerkelijk standpunt te maken; in latere publicaties komt het namelijk niet meer naar voren.

3.2.2. Visie van H. de Leede

3.2.2.1. Een pleidooi om een nieuwe weg in te slaan.

H. de Leede stelt *'dat een meer hiërarchische kerkopvatting zeker zo sterke bijbelse papieren heeft als de protestantse conclusies uit het Nieuwe Testament'*.²¹⁷ Deze tijd, met de HBO-geschoolde theologen en de vele kleine gemeentes die geen predikant kunnen onderhouden, vraagt om een aanpassing, waarbij een gelaagdheid in predikantschap tot de mogelijkheden behoort. Hij pleit ook voor het invoeren van het ambt van bisschop, met als motief de continuïteit, in het belijden en de ethiek, en besluitvaardig optreden; de synode is daarvoor niet meer toereikend. De roeping voor het ambt is voor hem, vanuit Efeze 4:11 een belangrijk gegeven. In zijn overwegingen speelt de context van onze tijd en cultuur steeds mee. Organisatorisch moeten er zaken aangepakt worden. Daarnaast speelt de oecumene een rol en de uitstraling naar de wereld toe. Hiernaast wil de Leede ook alle ruimte geven aan de charismata. Hij pleit voor een duidelijk tweesporenbeleid.²¹⁸ Naast bovenstaande moet er ook ruimte zijn voor de 'kerk van onderop': gemeentestichting, laagkerkelijke structuren, nieuwe vormen van gemeente-zijn. Deze groeien doorgaans rond een charismatisch leider. De Leede tekent ook de gevaren daarvan, zoals ze er ook in de tijd van de Bijbel in Korinthe waren. Waar op gelet moet worden: of de gemeente echt charismatisch is en de leider zijn plaats weet.

*Wat nodig is, is een kerk van het ambt die een oecumenische, katholieke ruimte creëert, waar de charismatische gemeente en het experiment kunnen uitgroeien en beide zich kunnen richten op de duur en de tijd. De Geest immers is de gever van beide, de charismata en de ambten, opdat op beide momenten ze er zijn: dienende leiders, die hun plaats weten en innemen. En die weten niet zonder elkaar te kunnen.*²¹⁹

De Leede pleit voor een kerk die een contrasterende gemeenschap vormt in onze godloze maatschappij: de plaats waar we God ontmoeten en tot kennis der Waarheid komen.

²¹⁷ H. de Leede, 'Waar vind ik in de Bijbel de protestantse dominee?', in: Kontekstueel, 21° jrg. Nr.6, juli 2007

²¹⁸ H. de Leede, 'Pinksteren als uitdaging (4) Geest en ambt', in Wapenveld, Jrg. 58, nr.5, okt. 2008, p.10-14

<http://www.wapenveldonline.nl/viewArt.php?art=856>

²¹⁹ idem.

Rekening houdend met de missionaire taak in deze gesecculariseerde wereld komt hij ook met een voorstel voor een nieuwe ecclesiologie, waarbij verbond, kinderdoop, belofte en heilsrealisering niet langer als grondwoorden gelden, maar verkiezing, roeping, doop, vreemdelingschap en discipelschap, gemeenschap van brood en wijn.

3.2.2.2. Er blijven vragen

De Leede trekt heel nieuwe lijnen in zijn denken over kerk-zijn vandaag, rekening houdend met de missionaire en gesecculariseerde context. De vraag is echter of hij met de speciale plaats die hij aan de predikant geeft en waarmee hij een hiërarchie bepleit, wel een bijbelse lijn volgt. In Efeze 4 worden de apostelen, waar hij hun positie min of meer mee vergelijkt, in een adem genoemd met de evangelisten, profeten, herders en leraars. Is het gevaar dat een bisschop gaat heersen i.p.v. dienen niet net zo groot als het gevaar dat een charismatisch leider dit gaat doen, wellicht op een andere manier, maar toch...

Een betere continuïteit en besluitvaardigheid zijn de argumenten vóór een bisschop; kerkenraden en synode zouden daarvoor niet capabel genoeg zijn. En daarmee wordt door De Leede het presbyteriaal synodale stelsel maar liever vervangen voor een meer episcopaal stelsel. Van den Heuvel gaf al aan, dat “zo werkt het niet” eigenlijk het enig gehoorde argument is om naar een ander stelsel over te willen gaan. Zou er eerst niet gekeken moeten worden welk stelsel er uit de bijbelse gegevens het meest naar voren komt? En wellicht wordt er binnen de PKN een andere invulling gegeven aan het presbyteriaal synodale stelsel en functioneert het niet zoals oorspronkelijk de bedoeling was? Bestuurt men nu misschien al teveel van bovenaf?

De Leede pleit voor een tweesporenbeleid, maar daarbij wordt niet helemaal duidelijk of de charismata in de kerk waar de ambten functioneren ook volop ruimte krijgen. Waar hij schrijft over de meer charismatische gemeente, verwijst hij naar de bekende hoofdstukken van Paulus (Ef. 4, Rom 12, 1 Cor.12) Opvallend is dat hij niet uitgaat van het woord ‘dienen’, zoals we dat bij andere auteurs die schrijven over de meer charismatisch gestructureerde gemeente wel steeds tegenkomen.

3.3 Efeze 4

In het denken en schrijven over het ambt is Efeze 4: 11-16 een cruciaal gedeelte. Met name vers 11 en 12 worden eigenlijk door alle auteurs genoemd, maar men komt er wel verschillend mee uit. Het gaat dan om de volgende woorden:

‘En Hij heeft sommigen gegeven als apostelen, anderen als profeten, weer anderen als evangelisten en nog weer anderen als herders en leraars, om de heiligen toe te rusten tot het werk van dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus’. (HSV)

J.P. Versteeg²²⁰ wijst op drie opvattingen die verdedigd worden als het gaat om de uitleg van vers 12. Bij de eerste gaat men ervan uit dat er over drieërlei doel van de ambten gesproken wordt: toerusten, dienstbetoon en opbouwen van de gemeente. Bij de tweede opvatting ziet men twee taken voor de ambtsdragers in dit vers naar voren komen: toerusten van de heiligen tot dienstbetoon én de opbouw van het lichaam van Christus. De derde opvatting is, dat er één doel van de ambten verwoord wordt.

‘De ambten zijn dan gegeven om de heiligen toe te rusten, zodat die heiligen hun dienstbetoon kunnen verrichten en zo het lichaam van Christus kunnen opbouwen’.
(p.26)

²²⁰ J.P. Versteeg, *Kijk op de kerk. De structuur van de gemeente volgens het Nieuwe Testament*, Kampen: Kok, 1985, p.26

Welke opvatting men deelt hangt mede af van de manier waarop men de Schrift verstaat. C. Graafland schetst drie mogelijkheden.²²¹ Als eerste mogelijkheid noemt hij dat men een ontwikkeling in de gemeentes in het Nieuwe Testament waarneemt van charismatische gemeente naar een meer gestructureerde gemeente waarin de ambten hun plaats krijgen. Men sluit zich dan aan bij de laatste fase en dat wordt de norm voor vandaag. De tweede mogelijkheid is, dat men de verschillende gemeentestructuren in het Nieuwe Testament laat staan en als mogelijke voorbeelden voor vandaag. De genoemde gaven zijn dan ook vandaag van belang voor de opbouw van de gemeente. Het hangt dan van de cultuur en de tijd af, hoe de gemeente vorm krijgt. Als derde noemt Graafland de kerk in crisis, die tot een hervorming kan komen, zoals bijv. de Reformatie. Naast een nieuwe oriëntatie op de Schrift laat men ook de concrete omstandigheden meetellen in de overwegingen. Het gevolg is dat het nieuwe verstaan van de Schrift in een concrete conflictsituatie wordt geïntegreerd. Het gehoorzaam luisteren naar het Woord leidt tot gehoorzaamheid in de eigen situatie. Dit resulteert in een eigen kerkelijke en ambtelijke vormgeving van het Schriftgetuigenis. De klassieke ambtsvisie sluit zich aan bij de opvatting dat de ambtsvisie die in de pastorale brieven naar voren komt de lijn is die ook nu gevolgd moet worden. De ambtsdragers dragen de verantwoordelijkheid voor de opbouw van de gemeente en zij rusten de gemeenteleden toe tot dienstbetoon. Dat dienstbetoon van de leden wordt echter niet betrokken op de opbouw van de gemeente. De meeste auteurs die vragen om een nieuwe doordening van de ambtsstructuur vallen, naar ik meen, binnen de tweede lijn die Graafland schetst. De charismata kunnen dan alle ruimte krijgen. De ambten zien zich dan, om met Versteeg te spreken, voor die ene taak gesteld om de gemeenteleden toe te rusten tot dienstbetoon, zodat ze in staat zullen zijn om hun gaven in te zetten tot opbouw van de gemeente.

3.4. Conclusie

Binnen de Gereformeerde Bond komen heel verschillende visies op het ambt naar voren. Er wordt veel gesproken over het ambt, zoals dat in de volle breedte van de kerken gebeurt. Opvallend bij het hoofdbestuur van de Bond is, dat men sterk neigt naar ‘behouden wat men heeft’. Van een nieuwe doordening van de ambtsleer is geen sprake, ook al wordt daar wel van verschillende kanten al tientallen jaren voor gepleit. Deze houding maakt het moeilijk om open te staan voor andere gezichtspunten, waardoor men de neiging heeft zich te isoleren. Dit is merkbaar binnen de PKN; predikanten uit eigen kring wijzen daar ook op. Maar het is ook merkbaar in de opstelling t.a.v. de cultuur; deze is vooral bedreigend. Dit belemmert om als kerk midden in deze cultuur te staan en daar de boodschap, die zeker ook voor de ons omringende wereld is, te laten klinken.

Ik durf de stelling aan: hoe strakker de klassieke ambtsvisie binnen gemeentes in stand wordt gehouden, hoe meer geïsoleerd de gemeente raakt van de omringende cultuur; steeds meer gemeenteleden zullen de aansluiting dreigen te verliezen, ofwel met de cultuur, ofwel met de gemeente.

Er klinken ook andere geluiden binnen de Bond, die pleiten voor een nieuwe doordening van de ambtsvisie en daar ook concrete lijnen voor aanreiken. Hierbij is veel aandacht voor de inzet van de gaven van gemeenteleden ten behoeve van de opbouw van de gemeente; bepleit vanuit wat de Schrift aanreikt (Efeze 4, Rom.12 en 1 Cor. 12) Als het hoofdbestuur van de Bond blijft afzien van een nieuwe doordening van de ambtsvisie, zullen er hoogst waarschijnlijk steeds meer gemeentes een eigen weg inslaan en een gemeentestructuur kiezen die past bij de cultuur van hun gemeente.

²²¹ C. Graafland, *Gedachten over het ambt*, p. 34-35

Geraadpleegde literatuur

Boeken

Berents, Ton e.a., *God in Nederland 1996-2006* (Kampen, Ten Have, 2007)

Berkhof, H., *Christelijk geloof* (Kampen: Kok, 9^e druk, 2007)

Beunder, Pieter, (red.), *Postmodern gereformeerd. Naar een visie op christen-zijn in de hedendaagse belevingscultuur* (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn Motief, 2009) 192 pp.

Boer, C. den, (Red.), *Met vreugde... Pastorale handreiking ten dienste van predikant en kerkeraad* (Kampen: Kok, 1981) 158 pp.

Brienen, T., *Van ambt naar dienst. Een Bijbelse visie op diensten en bedieningen* (Kampen: Kok, 2008) 158 pp.

M. van Campen, *Gemeenteopbouw rondom het Woord* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2000) 119 pp.

Dekker, G., *Zodat de wereld verandert. Over de toekomst van de kerk* (Kampen: Ten Have, 2000) 255 pp.

Graafland, C., *Gedachten over het ambt. 'Och of al het volk des HEEREN profeten waren...!'* (Zoetermeer: Boekencentrum, 1999) 338 pp.

Heitink, Gerben, *Een kerk met karakter. Tijd voor heroriëntatie* (Kampen: Kok, 2007) 419 pp.

J. Hoek, *Geroepen in een nieuwe eeuw. Geheim en missie van de gemeente* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2008) 158 pp.

J.het Lam, *Vriend van zondaren. Over vermanen in het pastoraat* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2004) 116 pp.

Lim, K.K., *Het spoor van de vrouw in het ambt* (Kampen: Kok, 2001)

A. Peters, *Gemeente in beweging. Op zoek naar een bijbelse visie* (Heerenveen: Groen, 2009)

Post, H.A., *De kerkelijk werker en het ambt* (Kampen: Uitgeverij Kok, 2006) 303 pp.

P.J. Teeuw, *Omgaan met verschillen in de gemeente* (Heerenveen: Uitgeverij Groen, 2007) 147 pp.

Vergunst, P.J., (red.), *De Kerk op adem. Hervormd-gereformeerden in een driestromenland* (Heerenveen: Groen, 2001) 179 pp.

Versteeg, J.P., *Kijk op de kerk. De structuur van de gemeente volgens het Nieuwe Testament.* (Kampen, J.H. Kok, 1985) 52 pp.

Kerkelijke uitgaven

De Nederlandse Belijdenisgeschriften, uitgegeven in opdracht van de generale synoden van de Ned. Hervormde Kerk, De Chr. Geref. Kerken in Nederland, De Gereformeerde Kerken in Nederland (1983) (Zoetermeer, Uitgeverij Boekencentrum, 9^e druk, 2003)

Dienst van de vrouw. Uitgave onder verantwoordelijkheid van de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland 2001 (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 2002) 93 pp.

Geestelijk leiding geven vandaag, Uitgave vanwege de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland, 2011, 91 pp.

Liturgische formulieren uit de Gereformeerde traditie. Een hertaling, Zoetermeer: Boekencentrum, 2004. 64 pp.

Vrouw en ambt. uitgave onder verantwoordelijkheid van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland 1998 (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1999) 157 pp

Wat is er aan de hand met het ambt? studierapport over het ambt van de Generale Synode van de Ned. Herv. Kerk 1969 ('s Gravenhage: Boekencentrum N.V., 1970) 96 pp

Tijdschriften en kranten

CVKoers – Opinieblad voor christenen vandaag
Uitgave van Inspirit Media BV, Zwolle
www.cvkoers.nl

Kontekstueel, tijdschrift voor gereformeerd belijden nú.
www.kontekstueel.nl

Theologia Reformata – Theologisch Tijdschrift, uitgave van de Gereformeerde Bond

De Waarheidsvriend – wekelijkse uitgave van de Gereformeerde Bond
Hierbij is gebruik gemaakt van de digitale versie van de jaargangen van 2000-2010
Via www.digibron.nl waren de laatste maanden ook de oudere jaargangen toegankelijk

Wapenveld, christelijk perspectief op geloof en cultuur.
www.wapenveldonline.nl

Reformatorsch Dagblad
www.refdag.nl

Nederlands Dagblad
www.nd.nl

Websites

www.gereformeerdebond.nl

www.kerkrecht.nl

www.rknieuws.net

www.katholiek.org

www.emmanuelnederland.nl

www.raadvankerken.nl

www.pkn.nl

www.topshare.chenl

www.tukampen.nl

www.dsdenboer.refoweb.nl

<http://www.hervormdegemeentekinderdijk-middelweg.nl>

www.jacobikerk.nl

www.digibron.nl